

A painting of a woman in a dark, long dress standing in a room. She is seen from the back, looking out a window. The room is filled with warm, golden light. There are two vases of yellow flowers, one on a table in the foreground and one on a windowsill. The background shows a window with a decorative frame and a wooden cabinet with a small figure on top.

HEINRICH
BÖLL

ŞERİFA WENDABÛYÎ YA
KATHARINA BLUM

NÜDEM

Heinrich Böll

Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum

Heinrich Böll

Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum

**Yan: Çawa bikaranîna zorê tête holê
û çî encaman bi xwe re tîne**

Wergera ji almanî: Şahîne Bekirê Soreklî

NÛDEM

Weşanên Nûdem: 29
Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum
Çapa Yekem: Stockholm 1997

Orjînalê pirtûkê: Die verlorene Ehre der Katharina Blum
oder: Wie Gewalt entstehen und wohin sie führen kann
Erzählung (Köln 1974)

© Weşanên Nûdem
Pergala bergê û rûpelan: Nûdem
Wêneya bergê: Anna Ancher (1859-1935),
Young girl in front of a mirror, 40, 1 x 32, 7 cm., 1899.
ISBN: 91 88592-29 4

Navnîşan: Termov. 52
176 77 Järfälla-Sweden
Tel û faks: 8-583 564 68

**Bêl destûra weşanên Nûdemê, jinûveçapkirin,
an jî di kovar û rojnameyan de weşandin qedexe ye**

Pêşgotina Wergêr

Heinrich Böll (Heynrîş Bôll tê xwendin) di sala 1917'an de li bajarê Kölnê hatiye dinyayê. Li dû kutakirina lîseyê ew di firoşgeheke pirtûkan de dest bi kar dike û dû re salên şerê cîhanî yê 2'em bi tevahî di leşgeriyê de derbas dike. Nivîskariya wî li dû kutabûna şer dest pê dike û kurteçîrokên wî yên destpêkê, wek *Trên di demê de gihîşt û Lê tu li ku bûyî, Adem*, xwe bi rewşa belengaziyê û diwariyê ve peywendîgir dikin ku almaniyan li dû şer xwe tê de dîtin. Kurteçîrokên wî li dij şer in, wê xwebêjê didin ku şerê di navbera merovan de ji mirin û belengazî û xemgîniyê pê ve tiştêkî nayne holê. Ew bizavê dike ji almanan re bibêje: Navê fersend careke din bête dayîn ku partiyeke wek ya nazî û kesekî wek Hitler li Almanya bêyên ser karbidestiyê.

Böll yek ji lîmdarên kurteçîroka almanî ya nûjen e, hejmareke ji berhemên nerxhilind li dû xwe hîştine û yek ji wan Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum e.

Bi taybetî di salên dawîn yên jiyana xwe de, Böll wek piştgi-rekî azadiyê û mafên merovan li tevahiya cîhanê deng dide. Ew ji haliyê rêxistin û dezgehên welatên cuda de tête vexwendin, wek serokê rêxistina navneteweyî ya nivîskaran, PEN, tête helbijartin û di sala 1972'an de Xelata Nobel ya edebiyatê ji bo wî tête pêşkêşkirin. Li dû jiyaneke bi xebat û fidakariyê dagirtî, Böll di sala 1987'an de ji cîhanê koç dike.

Romana Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum (Katarîna Blûm tê xwendin) di sala 1975'an de hatiye nivîsandin. Bêyî çî guman, bi nivîsandina vê romanê Böll mebesteke siyasî heye, bi hêviya ku kelkê bigihîne civatê. Ew ji rojnameyên şewenizim û bikarhanîna zorê, herweha ji metodên dewletê yên ne di cîh de, razî nîne û dixwaze haya xwendevên bikişîne ser van pirsan, bi taybetî ser wê yekê ku çawa metodên şaş û xar û rojnamevaniya bênerx dikarin bibin sedema bikarhanîna zorê. Katharina Blum ya ku di jiyana xwe de çî caran zor bi kar nehaniye bi encama van metod û kirinên ne di cîh de dibe kujer. Mixabin, stîlê Böll bi kar tîne ne yekî hêsan e, ew bûyerên serpêhatiyê geh wek rapor, geh wek nûçe û geh wek çîrok pêşkêş dike; herweha axiftina rasterast û nerasterast bi kar tîne. Hindek hevo-kên hatinî bikarhanîn bêtir ji rûpelekê tiji dikin bêyî ku nuxte(.) bête bikarhanîn. Dema min di sala 1987'an de roman ji almanî wergerand kurdî, min hevok kurt nekirin û hewl da ji stîla hatî bikarhanîn bi dûr nekevim. Hindek hevalên li berhemê niherîbûn, wek Hesenê Metê, ji min re behsa dirêjbûna hevokine kirin ku têgihîştina wan carine zor dibe. Ji ber vê yekê, min ew di 1996'an de ji nû ve nivîsand. Cîhê gotinê ye ku têgihîştina beşine romanê di orijînalê bi almanî, herweha wergerandina îngilîzî de jî ne hêsan e. Romanên wek vê bêtir ji haliyê "întelektuelan" û xwendevanên şaxên edebiyatê de têyên xwendin. Hêvîdar im xwendevanê kurdî têgihîştina wê dijwar nebîne. Ya rast ew e ku min dil nebû wergera kurdî hîn bêtir hêsan bikim çimkî tişteki wisa dikare bandoreke ne baş li nêrxê

edebî yê berhemê bike.

Bêguman, gellekî baştir e ku tişt di katê de bêtir kirin. Roman xwe bi bûyerên li Almanyaya di salên 70'yan de diqewimîn ve peywendîgir dike û ew ê bi kelktir bûya eger wergera kurdî di wê demê de hatibûya weşandin lê mixabin wisa nebû. Di wan salan de, bi armanca "şerê li dij terorîzmê" û rêxistinên wek ya Bader Meinhof, qanûnên taybetî dihatin bikarhanîn û polîs di karibû têkeve hundir malên kesên ku guman di derheqê wan de li holê hebû. Çapemeniya Almanyaya, bi taybetî rojnameyê ku Böll li vir wek Die Zeitung (ROJNAME) bi nav dike xwe bi pirsê "şerê li dij terorîzmê" ve peywendîgir dike. Rojnameyên şewenizim li serên kesên wek "sempatîzan," yanê piştgirên rêxistinên çep yê milîtan, dihatin binavkirin dibûn bela. Ev berhema Böll xwe bi vê pirsê ve mijûl dike. Wek li jor hat diyarkirin, wergera kurdî berî neh salan amade bû û divabû ji aliyê Enstîtuyaya Kurdî ya li Almanyaya de hatibûya weşandin, ya rast, Enstîtuyê tika kiribû ku ez bi vî karî rabim lê ev çîrokeke bi serê xwe ye û çihê xwe ne li vir e. Min dil heye li vir spasiya Firat Cewerî bikim ku weşandina vê berhemê bi rêya Weşanên Nûdem pêkan kir, herweha Hesên Metê ji bo pêşniyariyên wî yê berî çend salan. Li gel derengmayîne jî, tiştê ku Böll dixwaze bibêje hîn îroj jî ji bo Almanyaya û gellek welatên din pir-seke aktuel e.

Ji bo hêsankirina têgihîştina romanê, min dil heye di destpêkê de navên hin kesên di romanê de xwedan rol in binivîsînim da ku xwendevan bikaribe li wan vegere, eger hewcedarî hebû:

- Katharina Blum (Katarîna Blûm): Bokeya serpêhatiyê.
- Dr. Hubert Blorna (Hûbirt Blorna): Abûkatekî pîşesaziyê;
Katharina di mala wî de wek malxevan kar dike.
- Trude Blorna (Trûdê Blorna): Jina Dr. Hubert Blorna.
- Hach (Hax): Abûkatê Giştî û dostekî Blorna.
- Erwin Beizmenne (Êrvîn Baytsmênnê): Mamûrekî polisî û şûnbilind (serek-komîsarê cînayî).
- Walter Moeding (Valter Mòdîng): Alîkarê Beizmenne; mamûrekî polis.
- Ludwig Götten (Lûdvîg Götting): Xortekî ku polis li dû ye, Katharina di mala meriyeke xwe de rastê tê, jê hez dike û şevêkê li gel derbas dike.
- Werner Tötges (Vêrner Tôtgis): Rojnamevanekî ROJNAME'yê ku roleke mezin di herimandina jiyana Katharina de dilîze û ji haliyê wê de tê kujtin.
- Alfred Schöner (Alfrêd Şônner): Wênekêşekî ROJNAME'yê yê ku bi şeweyeke nezêl tê kujtin.
- Karl (Karl): Dû re diyar dibe ku endamekî hêza polis e.
- Else Woltersheim (Êlzê Volterzhaym): Merî û hevaleke Katharina.
- Konrad Beitzers (Konrad Bayterz): Hevalê Else Woltersheim.
- Jin û mêr Hiepertz (Hêpêrts): Katharina carine di mala wan de kar dike.
- Pletzer (Plêtser): Endameke hêza polis.
- Kurt (Kûrt): Brayê Katharina.
- Wilhelm Brettloh (Vîlhelm Brêttloh): Mêrê Katharina yê hatî berdan.
- Dr. Fehnern (Fênern): Katharina di navbera 1968'an û 1969'an de li nik wî di kar de bûye.

Alois Sträubleder (A. Şroyblêder): Kesekî navdar û dewlemend ku dosetekî Blorna ye û li vir wek "mîrzamêvan" tête binavkirin.

Lüding (Lûding): Merovekî şûnbilind û dewlemend. Blorna di şirketa wî û Sträubleder de kar dike.

Hertha Scheumel (Hêrta Şoymil) û Claudia Stern (Klodya Ştêrn): Keçikên ku Götting û Karl li gel xwe tînin civîna dansê.

Şahîne B.Soreklî
Sydney: 15/7/1996

Kes û bûyerên di vê
serpêhatiyê de xeyalî ne...

Ev rapora li pêş ji çavkanîne biçûk û sê çavkaniyên serek hatiye holê. Ew ê di destpêkê de carekê werin bi navkirin û hew. Çavkaniyên serek: nivîsar û dokûmentên li nik polîs, yên li nik abûkat Dr. Hubert Blorna, û yên li nik hevalê wî yê rojên xwendegêh û xwendekariyê, Peter Hach, abûkatê giştî. Birêz Hach -di navbera min û xwe de, bêguman- li ser protokol û nivîsarên îfadegirtinê ziyade kir û ez di derheqê hindêk kirinên mamûrên polîs û encamên lêkolînên wan de agahdar kirim. Divêt li vir bête gotin ku agahiyên ji haliyê Hach de ne ji bo bikarhvanîna ji armancên fermî re, lê ji bo mebestên şexsî hatibûn dayîn. Hach bi rastî jî bi ber acizbûn û dilxemgîniya hevalê xwe Blorna diket, yê ku va merseleya bi ser û binê wê ve fêhm nedikir, lê "dema ez tê de ponijîm," hat xuyakirin ku "mersele ne tenê dikare bête fêhmkirin, lê herweha mentiqî ye." Ji ber ku merseleya jina ciwan Katharina Blum, ji ber xusetê wê, herweha rewşa nemunasib ya abûkatê wê, dê kênzêde serpêhatiyêke xeyalî bimîne, kirina şaşitiyên biçûk wek yên Hach ne tenê normal in ji bo merovan lê herweha dikarin bêyê bexşandin.

Ne pêwîst e behsa çaviyên biçûk, hindêk ji wan zor grîng, hinên din ne weqa, li vir bête kirin çimkî bandor, têkilî û peywendiya wan li gel serpêhatiyê; herweha şaşmayîn, kethevî û îfadedayîna bi wan ve peywendîgir ê di nav raporê de bêyên xuyakirin.

Eger xwendevan vê raporê -ji ber ku behsa çavkaniyan pîrr têye kirine- wek "ava di rê de" bi bîr wîne, bila bi kerema xwe biborîne: çi rêyên din nebûn. Hebûna "çavkaniyan" û "birêveçûna" wan rê nadin ku merov behsa lihevrêsandinê bike. Heye ku baştir be merov behsa "berbihevhanînê," yan "bihevçûandinê" bike. Kesê di zarokiya xwe de (yan tew di berbextiya xwe de) di ava kortan de, li kêleka wan, yan bi ava wan lîztibe û av ji kortan bi rêxistibe, dabe rijandin, di herqan de çûandinê hev, kort vala kiribe, yan ava wê bi haliyekî de badabe ta ku tevahiya ava li holê di herqekê de çûandinê hev, bilindî û nizimtiya wê guhertibe, yan heye ku tew bi hostetî ew ava raste kehrîzên dewletê kiribe, ew kesa dê mebesta behiskirina "çavkaniyan" û "birêveçûna" wan fêhm bike. Yanê, mebest tenê bi rêxistina avê û zewakirina şûna wê ye. Bêguman, şêweyê tertîbkirinê ye. Wisa, eger va serpêhatiya li hindêk şûnan wek birêveçûna avê biçê, proseyeke ku tê de bilindî û nizimtiya dûzahiyê rola xwe dilîze, bila xwendevan bibexşîne. Em bixwazin-nexwazin rawestandin, xetimandin, lihevkomkirina qûmê; herweha herq û çavîyên ku "nedikarin tev hevûdin bibin" ê her hebin; ev hîn ji bilî çavî û çemikên binzemîn, ûhd., ûhd.

Bûyerên ku em ê li vir behsa wan bikin gellekî zelal in:

Roja çarşemê, 22.2.1974, êvara destpêkirina rojên kar-

nîvalê (1), jineke ciwane bîst û heft salîn dora katjimêr 6.45'ê êvarê ji apartmana xwe ya li bajarekî diçe der û berê xwe dide maleke ku tê de civîneke dansê heye.

Çar rojan şûnve, li dû bûyerine balkêş ku merov dikare wek "bûyerên dramatîk" bi nav bike -bi rastî jî çi navên din li wan nabin (ev e nimûneyeke mistewayên cuda ku dihêlin av di riya xwe de biçe) - di êvara roja yekşemê de, di demeke hema-hema wek ya roja çarşema borîn de (kata rast 7.04'ê êvarê bû) eynî jina ciwan li zengilê mala Walter Moeding, Komîsarê cînayî, dixê, yê ku di wê deqeyê de kincên şêxên Ereban li xwe dikêye, ji bo sedemên fermî, ne yên şexsî, da ku kîbûna xwe veşêre. Jina ciwan ji bo Moedingê şaş û mat mayî dide zanîn ku wê îroj nîvro, dora katjimêr 12.15, rojnamevan Werner Tötges di apartmana xwe de kujt, ku bila Moeding bi kerema xwe daxwaz bike da ku deriyê apartmanê bête şikandin û yê mirî ji wir bête "derxistin." Jina ciwan diyar dike ku ew di navbera katjimêr 12.15 û 19.00 de li bajêr digeriyaye, bi armanca dîtina hestê poşmantiyê, lê nikaribûye bibîne. Wê herweha ji Moeding daxwaza girtina xwe kir, da ku biçe cem "Ludwigê xwe yê hêja."

Moeding, yê ku berê çend caran di îfadegirtina merova ciwan Katharina Blum de beşdar bûye û loma wê dinase, û heta dilê wî jî hebekî bi wê dişewite, deqeyeke tenê jî li gotina wê nakeve gumanan. Ew wê di otomobîla xwe de dibe navenda polîs, serdarê xwe, serek-komîsarê cînayî Beizmenne, agahdar dike, jinikê rêdike hucreyeke girtîgehê û li dû 15 deqeyan ew û serek-komîsar Beizmenne xwe li pêş deriyê apartmanê digihînin hev. Komandoyekî polîs dêrî dişikênêne û tê xuyakirin ku gotina jinikê rast e.

Bila li vir li ser xwînê pirr neyê gotin, zatî hewcedariya weqa grîng ji ji bo vê yekê tune. Xwendevanê bixwaze xwînê bibîne, bila berê xwe bide televizyon û sînemayê, yan biçe temaşene hunerî û yê tirsandinê. Eger tişteki rijandinê li vir hebe, bila ne xwîn be. Heye ku grîng be em bala xwendevên bikişînin ser bandora hindêk rengan: Tötges, yê hatî kujtin, kirasekî şêxan li xwe kiribû ku hema ji rûyê şeltan hatibû çêkirin; û her kes baş dizane hebûna xwîneke pirr li ser tişteki sipî çawa tê xuyakirin. Li vir rola dabengçeyê hema hindik dimîne ku bibe ya tulumpeya reşandina rengan; û ji ber ku kirasê yê mirî ji cawekî gewrsipî hatiye çêkirin, xwîna li ser rijiyayî û belav bûyî bêtir wek tabloyeke wêneyên modenûjen, yan wek rengên li ser sehneyên şanoyê carine têyên bikarhanîn, xuya dike. De baş e. Ev bû bûyera cîh girtî.

4

Hindik mabû kujtina Alfred Schöner, wênekêşekî rojnemeyan, yê ku herweha hatibû kujtin û laşê wî çarşema li pê bûyera yekem di beşekî daristana roavayê bajarê bi fealiyatên karnîvalê ve mijûl hatibû dîtin, têxin stuyê Blum, lê dû re, dema roj û katên herdu bûyeran dabûn hember hev, xuya bûbû ku çî peywendiya wê li gel bûyera duyem tunebû. Paşê, şofêrekî taksîyan dabû zanîn ku wî Schöner, yê ku herweha kincên şêxan li xwe kiribûne, li gel jineke ciwan ya ku kincên endelûsî li xwe kiribûne, di otomobîla xwe de gîhandibûne ew beşê daristanê ye. Lê Tötges nîvroja roja yekşemê hatibû kujtin, Schöner li milê din, ne berî nîvroja sêşema li dû. Tevî ku li dû kur-

tedemekê hat xuyakirin ku Schönnner bi dabengeya li ber laşê Tötges hatî dîtin nehatiye kujtin, dîsan jî ew ji bo çend saetan li Blum ketibûn gumanê; ev jî ji ber wekhevîya mebestê. Yanê, eger wê ji bo girina tolê Tötges kujtibe, ma ew ê çima nikaribe Schönnner jî bikuje, da ku heyfa xwe ji wî jî hilîne? Ji bo mamûrên polîs yên bi vê pirsê ve mijûl jî wekî tişteki ne mentiqî dihat xuyakirin ku Blum xwediya du dabengeyan be. Blum currma xwe bi aqilmendiyeye bêxem kiribû; dema ji wê pirsibûn, eger wê Schönnner jî kujtibe, wê bersiv bi şêweyeye nixamtî, wek pirsêkê dabû: “rast erê, ma çima ne ew jî?” Lê dû re polîs gumanên xwe li şûn hîştin û nema êdî ew di derheqê kujtina Schönnner de gunehbar kirin, bi taybetî ji ber ku şahidan çî cîh ji gumanan re nehîştibûn. Hemî kesên Katharina Blum dinasîn, yan di demên îfadegirtina wê de fêrî xusetê wê bûbûn, dizanibûn, eger wê rast Schönnner kujtibûya, wê dê rasterast bigota, erê, min kujt. Jê bêtir, şofêrê taksîyê, yê ku Schönnner û jina li gel wî biribûn ew beşê daristanê (“ya rast, şûneke bi çend dar-marên berrî ye, ne daristan e,” wî gotibû), Blum di wêneyan de nenasibû. “Ji bo xwedê, lo,” wî gotibû, “van keçikên xweşik yên porqehweyî, 163 ta 168 sentîmetir dirêj, bejinzirav û 24 ta 27 salîn, bi sedhezaran ji wan di rojên karnîvalê de li herderê ne.”

Di apartmana Schönnner de jî çî şopên Blum nehatibûn dîtin, ne jî yên jinika bi kincên endelusî. Hevkar û nasên Schönnner tenê dizanibûn ku ew roja sêşemê nêzikî nîvro ji meyxaneyeye ku tê de rojnamevan digihîştin hev “tev yeke ji wan keçikên berdayî derketibû.”

Berpirsiyarekî şûnbilind yê karnîvalê, bazirganekî mey û şampanyayê, ku bi serbilindî behsa rola xebata xwe ya zîz di derheqê vejandina hestên kêfxweşiya di van rojan de dikir, bexteweriya xwe diyar kiribû, ku nûçeyên van herdu bûyeran, ya yekê roja duşemê û ya ya din roja çarşemê belav bûn, ne zûtir. Wî gotibû, “nûçeyên wisa, eger di destpêka van rojên pîroz de belav bibin, ew ê hîmeta di derheqê karnîvalê de sar bikin û bandoreke kêr li rewşa kirîn û frotinê bikin. Eger xelk agahdar bibin ku kincên di rojên karnîvalê de têyên lixwekirin ji bo armancên cînayî têyên bikarhanîn, hestê kêfxweşiya wan ê biherime û rewşa kirîn û frotinê dê têk biçê. Tişteki wisa bi rastî kufir e. Bextewerî û derbaskirina kateke xweş li ser hîmên bihevberiyê têyên holê.”

Li dû ku kujtina rojnamevan û wênekêşê wê hat zanîn, ROJNAME'yê dest bi kirinên mat kir. Heyecanên nakevin aqilan! Sernivîsên mezin. Rûpelên Yekem. Hejmarên taybetî. Diyarnamêyên miriyan yê weqa mezin. Te digot qey kujtina rojnamevanekî -eger kujtin li cîhanê dike îlleh hebe- tişteki nemaze ye, ji kujtina serdarekî bankan, karmendekî, yan dizekî wan grîngtir e.

Rastiya ku vê bûyerê bi şêweyeke weqa mezin bala çapemeniyê kişand ser xwe divêt li vir bête danzanîn çimkî ne tenê ROJNAME'yê lê herweha rojnameyên din jî kujtina rojnamevanekî wek tişteki gellekî xirab, erjeng, hema-he-

ma wek bûyereke bi hewcedariya merasîman, merov dikare bibêje, wek kujtineke ku peywendiya xwe bi terîqetên oldar ve hebe hesebandin. Heta gotina "qurbanê karê xwe" jî hatibû kirin, û helbet ROJNAME'yê bi serhişkî kujtina Schönerer jî dixist stuyê Blum. Tew werin em bi-pejirînin ku ihtîmal mezin e Tötges ê nehatibûya kujtin, eger ew ne rojnamevan bûya (li şûna ku rojnamevan be, em bibêjin, koşkar yan nanpêj bûya), dîsa jî divabû merov hewl dabûya li rastiye bigere, ka ew ê ne bêtir di cîh de bûya ku bête gotin, ew bi encama karê xwe hat kujtin, ne ku bû "qurbanê karê xwe," ji ber ku ew ê dû re xewan bibê çima meroveke zîreke bêhnfireh wek Blum ne tenê tevdêra kujtina wî dike, lê herweha nexşeya xwe bi kar tîne, û di kateke biryarxwaz de ku ji haliyê wê de hatibû bi-jartin ne tenê dabençeyê dikişîne, lê bi kar jî tîne.

7

Werin em ji vê mewziyeta herî nizim rasterast biçin dûzahiye bilindtir. Me xwîn navêt. Bila heyecana rojnameyan jî ji bîr biçe. Apartmana Katharina Blum di navberê de hat paqîşkirin, xaliyên pîs û pas bûnê hatin çekirin, mobêlya hat pakindkirin û li şûnê hat vegerandin; û ev hemî bi pere û daxwaza Dr. Blorna yê ku va mafa bi rêya hevalê xwe Hach bi dest xistibû, tevî ku hîn demeke ne kurt divabû da ku bête zanîn ka bi şêweyeke fermî dê bihata peji-randin ku Blorna bibûya berpirsiyarê tiştên Blum, yan na.

Çawa be jî vê Katharina Blumê di nav pênc salan de şêst hezar mark ji nêrxê apartmana xwe ku bi tevahî sed

hezar e dabûn. Wisa - wekî ku brayê wê, yê ji bo cezayekî biçûk nuha di girtîgehê de ye, dibêje - "gellek tiştên bi dohn li holê hene." Lê li milê din, kî dê fayiz û teqşîten çel hezar markên manî bide, eger li ser van pereyan tew hên ziyade nebe jî? Bi gotineke din, li holê ne tenê mayîn lê herweha dayîn heye.

Çawa be jî Tötges nuha di gora xwe de ye (bi merasîm û hêlehopeke mezin, bi dîtina himan). Tiştê balkêş, ji bo mirin û binaxkirina Schönner weqa haydarî û rûmet nehatin dayîn. Ma gello çima? Ji ber ku li şûna ew bibe "qurbanê karê xwe," bi ihtîmaleke mezin, bûbû qurbanê cerîmeteke evîndariyê? Kincên şêxan di enbara polîs de ne, herweha dabence (yeke 08 mm), ya ku ji bilî Blorna kesek nedizane ji ku hatiye; mamûrên polîs û dayîreya abûkatê giştî kirin-nekirin bizanibin ka va dabenceya ji ku hatiye, lê bêyî çi encam.

8

Lêkolînên di derheqê çûn û hatinên Blum yê çar rojên di pirsê de berê baş çûn, lê di berhevkirina agahiyên li ser roja yekşemê de rastî diwariyan hatin.

Roja çarşemê dîwîvro Blorna bi xwe meaşê du hefteyan, pereyên wê hefteyê û ya li dû wê, ji bo her hefteyê 280 mark, dabûn Blum, ji ber ku ew û jina xwe wê rojê dîwîvro derdiketin tatîla zivistanê da çend rojan li ser çiyên derbas bikin. Katharina ne tenê soz dabû wî û jina wî, lê ji wan re herweha sond xwaribû ku li dû ew karê rojên dûr û dirêj ew ê çend rojan nihetiya xwe bistîne û di rojên karnîvala îsal de demeke xweş derbas bike, li şûna ku wek sa-

lên raberdû bike û bi ser karê xwe de biçê li cîhine din kar bike yên ku tenê di rojên karnîvalê de vedibûn. Wê ji wan re bi dilşadî gotibû ku daya wê ya bav-vaniyê (paptîzmê: wergêr), ya ku herweha heval û piştigira wê bû, Else Woltersheim, ew vexwendiyê mala xwe, cîhê ku tê de êvareke dansê dê cîh bigirta, ku wê sebir nedikir xwe bigihînê çimkî ji mêj ve ye ew ji ber nebûna katê neçûbû dansê. Li ser va gotina wê jina Dr. Blorna gotibûyê, "xem nake, Katharinkê, dema em vegerin, em ê careke din hevaline vexwênin êvareke dansê da ku tu dîsan bikaribî rabî dîlanê." Katharina gellek caran gazinc kiribûn ku li dû hatina bajêr, ji pênc-şeş salan û vir de, qe fersend neketiye dest ku hema "biçim ji xwe re biçekî li derekê bireqisim jî". Wê hay hebûye ji wan şûnikên dansê ku tê de xwendekarên berzikbirçî li kes-meseke doxînsist digeriyan, wê gotibû herdu Blornan, herweha ji wan cîhên ku tê de bêwar û serserî tê de digihîştin hev, lê van deran ne cîhên yên wek wê bûne; û êvarên dansê yên ku ji haliyê kilîseyan de dihatin birêxistin ew hên bêtir aciz dikirine, wê gotibû.

Bi hêsanî hat îspatkirin ku Katharina roja çarşemê dûnîvro li dû kutakirina karê xwe li mala Blorna du saetan li mala Hiepertz jî kar kiriye, li kuderê ew carine diçû alîkariya xwediyên malê, li gor daxwaza wan. Ji ber ku Birêz û Xanim Hiepertz jî di rojên karnîvalê de bajar li şûn dihiştin û diçûn Lemgo, mala qîza xwe, Katharina herdu merovên umirmezin di Volkswagena⁽²⁾ xwe de gîhandibûn rawesteka trêne. Tevî ku dîtina şûneke rawestandina otomobîlê ne hêsan bû jî, wê bi îsrar daxwaz kiribû ku wan bigihîne kêleka rêhesinê û çenteyên wan jî rake. ("Na, na, ne ji bo pereyan. Ji bo tiştên wisa ew pereyan

naxwaze. Eger em bidinê, ew ê li xatirê xwe bihêle," goti-bû Xanim Hiepertz.)

Trên bi îspat katjimêr 17.30 ji rawestekê bi rê ketibû. Em bibêjin, pênc ta deh deqe ji bo Katharina divên da ku xwe di qerebalixa destpêka rojên karnîvalê de bigihîne otomobîla xwe û bîst, heye ku bîst û pênc deqe, da ku xwe bigihîne apartmana xwe ya li kêleka bajêr. Xwebêja vê ew e ku ew pêş katjimêr 18.00 ta 18.15 negihîştiye mal, û ev hemî xuya dike ku kata Katharina Blum roja çarşemê derbas kirî deqe bi deqe dikare bête îspatkirin, bi taybetî eger em bipejirînin ku wê li dû gihîştina mal xwe şûştibe, kincên xwe guhertibin û piçek xwarin avêtibe devê xwe, ji ber ku dora katjimêr 19.25 ew gihîştibû mala Xanim Waltersheim, şûna ku êvara dansê lê cîh digirt, bi tram-bayê, ne bi otomobîla xwe; û kincên li wê ne yên Erebên Şawî⁽³⁾, ne ji yên Endelusê bûne; ew, kulîlkeke qurnefîlê ya sor di ber por re, bi gore û qondereyên sor, kazagekî yaxedirêji ji herîrê xam yê renghingivîn û nîvkirasekî rîsî-nî di eynî reng de lê, ketibû hundir. Ha Katharina bi otomobîla xwe çûbe, ha bi trambayê, heye ku ji bo hinan wek hev be, lê divêt li vir bête diyarkirin ji ber ku rola vê yekê di dema proseya lêkolînê de wekî zor grîng hatibû dîtin.

9

Ji dema ku Katharina ketî hundir mala Xanim Waltersheim û şûnve girtina agahiyên di derheqê wê de hêsan bû çimkî ji katjimêr 19.25 û pê ve, bêtî zanibûna wê, ew ji haliyê polîs de dihat tehqîbkirin. Tevahiya êvarê, ji katjimêr 19.30 ta 22.00, dema ew li gel wî ji mala Xanim

Waltersheim derketibû, wekî Katharina dû re bi xwe jî gotibû, ew “ji kûraniya dil û tenê li gel wî” merovê bi navê Lüding Götten reqisî bû.

10

Pêwîst e merov li vir çeyîkirina Peter Hach, abûkatê giştî, bi bîr wîne ji ber ku tenê bi xêra wî me hay jê heye ku, li gor kuste pista di navbera mamûrên polîs û karmendên dadgehê de, Erwin Beizmenne, Komîsarê cînayî, telofonên Woltersheim û Blum ji deqeya derketina Blum û Götten ji mala Woltersheim û şûnve xistibûne bin tehqîbê. Vê yekê bi şêweyekê çih girtibû ku belkî layiqe ragîhandinê be: Ji bo kirina tiştêkî wisa, Beizmenne telefone mamûrêkî ji xwe bihindtir dikiriye û digotiye, “fişên min yên biçûk dîsa ji bo min divên - îcar dubare.”

11

Wisa xuya ye ku Götten ji mala Katharina telefon nekiribûye. Bi kêmasî li gor zanibûna Hach. Tiştê bêguman ev e: apartmana Katharina bi şêweyêke rêk û pêk dihat tehqîbkirin; û ji ber ku ta katjimêr 10.30'ê sibeya roja pêncsemê ne kesekî ji wir telefon kiribû, ne jî Götten ji hundir derketibû, sebir û pêkaniya tehmûlkinê li nik Beizmenne nemabû û komeke ji heşt polîsên bi çekên giran xwe xistibûn apartmanê, ew jî bi miqayîtiyeke bêhempa, hundirê malê hatibû velokirin, lê Götten nehatibû dîtin; Kat-

harina bi tenya xwe li mal bû, ya ku "balfireh û hema-hema dilşad xuya dikir," di mitbaxa xwe de qehwe ji qedehêke mezin vedixwar û parçeyek ji nanê spî yê bi rûn û hingiv dixwar. Yê li wir li wê ketibûn gumanê çimkî ew ne wek veciniqî û matmayî lê bêtir li ser hev, "tew belkî wek serkeftî," xuya dikir. Kirasekî hundir malê yê ji pemboyê şîn û bi çînên kulîlka egalan li wê bû, bêyî tişteki din di bini de, û dema Komîsar Beizmenne jê ("bi hişkî," wê dûre gotibû) pirsî bû, ka Götten li ku bûye, wê gotibû, ew nedizane Ludwig kengê ji apartmanê derketiye. Ew dora katjimêr 9.30 ji xew rabûbûye û ew nedîtibûye. "Bêyî ku xêtir bixwaze?" "Erê."

12

Divêt li vir behsa pirseke ku bûbû sedema munaqeseyeke germ bête kirin, pirseke ku ji haliyê Beizmenne de hatibû pirsîn, Hach jî ew dubare kiribû, dest jê berdabû, careke din dubare kiribû û dîsan dest jê berdabû. Blorna vê pirsê grîng dibîne ji ber ku, bi dîtina wî, eger ew rast hatibe pirsîn, heye ku nefreta li nik Katharina hatî holê, hestê fedîkarderketin û hêrsbûna wê ji wir bi rê ketibin. Ji ber ku Blorna û jina xwe Katharina wek keseke ji aliyê pirsên cinsî ve gellekî hesas, heta belkî pîrşermok, bi nav dikin, pêwîst e li îmkana ku Beizmenne belkî jî va pirsê germ - wî jî bi encama girra xwe, ji ber ku wî wisa texmîn dikir Götten ketiye dehfê lê bi ya wî nebû - pirsîbe bê bête niherîn. Têye gotin e Beizmenne ji Katharina, ya ku bi şêweyêke mathîştinê bêxem xwe dabû ser maseya mitbaxa xwe, pirsîye: "Ma na te?" Katharina jî ji fedîbûnê sor bû-

ye lê, wek meroveke ya xwe bi ser xe, lê vegerandiye: "Na, wekî tu dibêjî ez bi nav nakim." Merov dikare bêyî guman bibêje, eger Beizmenne rast va pirsî pirsîbe, ji wê bîstê û şûnve baweriya wî û Katharina bi hevûdin ê nema pêkan be. Lê li milê din, nebûna bihev bawerbûnê di navbera herduyan de (tevî ku îspatên li holê diyar dikin ku Beizmenne, yê ku tête gotin "weqa xirab jî niye," ji haliyê xwe de ji bo bicîhkirina baweriyeke wisa hewl daye) nikare wek îspatekê bête hesihandin ku wî rast va pirsî bêoxir kiriyê. Li milê din, Hach, yê ku ji haliyê heval û nasên xwe de wek kesekî "birçiyê kirinên cinsî" tête binavkirin, bi xwe jî di dema velokirina apartmanê de li wir bûye, û ne dûr e ku ramanekê wisa bêvac bi dîtina Katharina ya zorlihavhatî re ku bi ew şêweya balkêş herdu destên xwe dabûn ser maseya mitbaxê, ketîbe serê wî, û heye ku di wê katê de daxwaza dilê wî bû ku bi xwe wê pirsê bipirse, yan tew di hişên wî re derbas bûbe ku xweziya wî ew kirina ku bi şêweyeke hişk û nexweş ketibû pirsê kiribûya.

13

Dû re apartman bi ser û binê xwe ve hat velokirin û tiştine hatin birin, bi taybetî nivîs. Katharina dikaribû di serşokê de, bi beşdarbûna jinpolîseke bi navê Pletzer, kincên xwe li xwe ke. Li gel beşdarbûna wê jî deriyê serşokê nivvekirî ma û ji haliyê du polîsên çekdar de siqesiq hat binçavkirin. Hîştin Katharina çenteyê xwe yê destan li gel xwe bibe, û ji ber ku ne dûr bû ew têkeve girtîgehê, rê dan ku ew tiştine ji bo êvarê grîng, tiştine paqîşkirinê, herweha tiştine ji bo xwendinê, li gel xwe bibe. Pirtûkxaneya wê ji

çar pirtûkên evînê, sê romanên polîsî, pirtûkeke li ser jiyana Napoleon û yeke li ser jiyana Kirala Swêdê, Christina, pêk dihat. Çavkaniya hemî pirtûkên wê jî klûbeke pirtûkan bû. Li dû ku Katharina çend caran li ser hev gotina, “ji bo çî, ji bo çî, ma min çî cerîmet kiriye” hanî ser zimên, ew êdî ji haliyê jinpolîs Pletzer de bi zimanekî xweş hatibû agalûdarkirin ku ploîs ji mêj ve ye li Götten digerine, yê ku dizîna bankekê liema-liema ketiye stu û ne dûr e ku tiliyên wî di bûyerine kujtinê û cerîmetên din de jî hebin.

14

Li dû ku Katharina Blum dora katjimêr 11.00 êdî ji mala wê derxistin û berê wê dan îfadegirtinê, di deqeya dawîn de biryar hat girtin ku destên wê nexin kelepçeyê. Beizmenne baştir dîtibû ku destên wê bêyên kelebçekirin, lê li dû gotûbêjeke kurt di navbera jinpolîs Pletzer û alîkarê wî Moeding de wî pejirandibû biryara xwe bide guhertin. Ji ber ku ew roja ya destpêka rojên karnîvalê bû hejmareke ji şênîyê xaniyê ku apartmana Katlîarina tê de bû neçûbûn kar, yan hîn xwe amade dikirin da ku biçin ew meş û temaşeyên sal bi sal di destpêka karnîvalê de di bin navê Saturn(4) de çih digirin. Sîh-çel kes ji şênîyê xaniyê dehqatî bi kincên hundir malê di salona jêrîn de gihîştibûn hev, û Schlönnner, wênekêşê ROJNAME'yê, ew jî bi sê-çar gavan ji deriyê asansorê wê de li ser lingan bû dema Katharina Blum, li haliyekî wê Beizmenne, li yê din Moeding, di navbera polîsên çekdar de ji asansorê hat der. Wêneyên wê car li dû carê, ji pêş ve, ji paş ve, ji herdu ha-

liyan ve hatin kişandin, û li dawiyê, dema wê fedok û matınayî hewl da ku rûyê xwe veşêre û di destên wê de çenteyê destan, cizdanê hûrmûrên şexsî, tûrikekî naylon, ku tê de pirtûk û tiştên ji bo nivîsandinê pêwîst hebûn, hemî li hevûdin geriyan, car din wêneyên wê di vê rewşê de û bi porê hinc û rûyekî xeyidî hatin kişandin.

15

Nîvsaetekê şûnve, li dû ku ew haydare mafên wê kirin û fersend danê da biçê xwe piçekî çêbike, bi beşdarbûna Beizmenne, Moeding, Xanim Pletzer, herweha abûkatê giştî Dr.Korten û Hach îfadegirtinê dest pê kir:

“Navê min yê zewacê Katharina Brettloh e û yê malbata bavê min Blum e. Ez di roja duyem ya adara 1947’an de li Gemmelsbroich, herêma Kuir, ji day bûm. Bavê min, Peter Blum, karkerekî derhanîna kevîrên xaniyan bû. Ez şeş salîn bûm dema ew bi umrê sîh û heft salîn bi encama brîna cîgera xwe, brîna ku di dema şerê cîhanî de hatibû holê, mir. Li dû rawestandina şerê cîhanî bavê min dîsa li karê derhanîna kevîr û nihîtan veşerîya bû û wisa dihat texmînkirin ku toza di karê wî de ew bi nexweşiyêke cîgerê jî xistibû. Li dû mirina wî diya min nikaribû bi hêsanî diravên teqawîta wî bi dest xe, ji ber ku Dayîreya Sosyal û Dezgeha Teqawîtiya wî de li hev nedikirin. Dema bavê min hîn sax bû ew pîrr nexweş diket û pereyên karê wî kêmbûn. Loma, diya min neçar dibû biçê malên xelkê paqîş bike û divabû min jî, tevî ku ez hîn zarokeke biçûk bûm, karê malê bikira. Li xwendegêhê ez rastî diwartiyan neha-

tim, li gel ku min ne tenê li mal, lê herweha di malên cî-
ranan û yên gundiyan din de kar dikir; min di warê çêki-
rina xwarinê, xwarin û vexwarina tête parastin û serjêkiri-
na lawiran de alîkariya wan dikir. Ez herweha bi kirina
karên hundirê malan yên din û bi kirina paleyê jî mijûl
dibûm. Li dû ku min di sala 1961'ê de xwendegêh li cîh
hîşt, diya min ya bav-vaniyê, Xanim Else Woltersheim ji
Kuir, ji min re karekî şagirtiyê li Kuir dît, li nik qesabê bi
navê Gerberts. Ji sala 1962 ta 1965 ez bi alîkarî û piştgi-
riya aborî ya Xanim Woltersheim li Kuir çûm xwendegê-
heke birêvebirina kar û barên malan, li kuderê Xanim
Woltersheim bi xwe mamosta bû, xwendegêha ku min bi
radeyan bihind bi seri kir, kir. Ji sala 1966 ta 1967 ez li
Oftersbroich, ji gundê me ne dûr, di hêlîna zarokan de,
ya ku bi şirketa Koeschler ve girêdayî bû, malxe bûm û li
dû vî karî di mala Dr.Klutchen de, yê ku li Oftersbroich
bijîşkî dikir, karekî alîkariya hundirê malê bi dest min
ket, lê ez tenê salekê di wî karî de mam ji ber ku tixtor
hêdî-hêdî dest pê kir destan bavêje min û va yeka jî li he-
sabê jima wî nedihat. Vê destavêtinê ez gellekî aciz diki-
rim. Di sala 1968'an de, dema ez çend hefteyan bêkar
bûm û diçûm alîkariya diya xwe, yan hindek caran di te-
maşe û civînên ku Koma Gemmelsbroich ya Dahol û Bo-
rizanê bi rêdixistin de wek garson diketim kar, brayê min
yê mezin, Kurt, ez bi Wilhelm Brettloh, karkerekî karxa-
neyên çêkirina cêw, naskirin dam, li gel kîjanî ez li dû
çend heyvan zewicîm. Em li Gemmelsbroich bi cîh bûn,
li kuderê min yekcaran, dema gerrok li herêmê pirr di-
bûn, di xwaringêha Kloog de, wek alîkara di mitbaxê de
yan wek meyfroş kar dikir. Li dû derbasbûna şeş mehan

ez pê hesiyam ku di dilê min de nefreteke bêyî hempa li hember mêrê min hatiye holê. Min dil niye li ser vê yekê bi firehî biaxifim. Min mêrê xwe li şûn hîşt û çûm bajêr. Telaqa me hat birrîn û ji ber ku min ew li şûn hîştibû gunehbariya hevberdanê ket stuyê min. Ji wê demê û pê ve min careke din navê malbata bavê xwe bi kar hanî. Li bajêr, ez berê li mala Xanim Woltersheim mam ta ku min karekî malxevaniyê di mala Hesabdar Dr. Fehnern de dît, li kuderê şûna razanê jî bi dest min ket. Bi alîkariya Dr. Fehnern ez beşdarê kûrsên xwendegeheke êvarê ya meslekan bûm û şehadeya fermî ya malxevaniyê bi dext xist. Ew merovekî qenc û comerd bû; û li dû kutakirina xwendegehê jî min karê xwe li cem wî domand. Di dawiya 1969'an de Dr. Fehnern ji bo kêmdayîna pereyên bacê ji haliyê şirketine mezin de ku wî ji bo wan kar dikir hat girtin. Ber wî bibin, wî meaşê sê mehan di nav zerfêkê de da min û xwazt ku ez karê xwe bidomînim; dirêj nake ew ê vegere, wî got. Min ji bo heyvekê karê xwe domand û xizmete karkerên wî kir, yê ku di bin serdariya karmendên dayîreya bacê de dixebitîn; min herweha mala wî paqîş dikir, li baxçeyê wî diniherî û kincên wî dişûstin. Min kincên pak û ûtîkirî ji Birêz Fehnern re dibirin girtîgehê, herweha xwarin, bi taybetî goştêvîrkê Ardenne(5) yê ku min xwe li nik qesabê Kuir, Gerbers, fêrê çêkirina wî kiribû. Dû re ofîsa Dr. Fehnern girtin û dest dan ser mala wî; divabû ez ji odeya xwe derkevim. Dibêjine hukmatê îspatên hebûna tiliyên Dr. Fehnern di zexehyên di derheqê kêmdayîna bacê de dîtine, loma jî ew şandin girtîgeha gelemper. Li wir jî ez diçûm dîtina wî, û min xwazt ez diravên du melan lê vegeînim lê min kir nekîr, wî nepeji-

rand. Di nav demeke pirr kurt de min karek li mala Dr. Blorna û jina wî dît, yên ku min bi rêya Dr. Fehnern dinasîn.

“Mala Blornayan li cîhekî nû hatî şênkirin, li başûrê bajêr e. Tevî ku odeyek ji bo min hat dayîn jî, min ew negirt, ji ber ku min dixwazt êdî bi serê xwe bim û ji haliyê birêvebirina karê xwe de bêtir serbest bim. Jin û mêr Blorna di derheqê min de gellekî rindîxwaz bûn. Xanim Blorna - di ofîsa şirketeke mezin ya lêkirina xaniyan de kar dike - di kirîna apartmana min de, yeke ji yên di bin navê “Koşkên Xweş li Kêleka Çêm” de li nûbeşekî bajêr, li başûrê mala wan, ketibûn firotinê alîkariya min kir. Ji ber ku ew wek dezgehvanekê şirketê di kar de bû û mêrê wê, Dr. Blorna, abûkatê eynî şirketê bû, herdu jî di derheqê projeyên van apartmanan de baş haydar bûn. Li gel Dr. Blorna min hesabê xwe û dîtina pereyan, fayiz û teq-sîtên wan kir, ji bo kirîna apartmanekê bi du odeyan, tev mitbax û serşokê, li qatê 8'em; û ji ber ku ta wê demê min 7000 mark dabûn hev û Dr. û Xanim Blorna li nik bankê ji bo deyinkirina 30 000 mark bûn keflên min, ji dest hat ku ez di destpêka 1970'yê de têkevim apartmana xwe. Di destpêkê de divabû ez heyvê bi kêmasî 1100 mark bidim bankê, lê ji ber ku Dr. û Xanim Blorna ji bo hewcedariyên min pere ji min nedibirrîn û Xanim Blorna hîn bi ser ve xwarin û vexwarin didan min da ku bi xwe re bibim mal, min dikaribû bêtir dirav bidim ser hev û deynê xwe zûtir bidim.

“Ev bûn çar sal malxevaniya mala Blorna bi tevahî di dest min de ye. Karê min katjimêr heftê sibeyê dest pê dike û dora çar û nîv li dû nîvro kuta dibe, bi serikirina ka-

rê hundirê malê, şuştinê, kirîna tiştan û çêkirina şivê. Di navbera çar û nîv û pênc û nîv de ez hundirê apartmana xwe didim hev; dû re, pirraniya rojan, ez saet û nîvekê ta du saetên din karê mala kal û pîr Hiepertz dikim. Xwediyên herdu malan jî ji bo karkirina di rojên şemê û yekşemê de pereyan bêtir didin min. Di kata xwe ya vala de ez carine li nik şirketa Klof ya çêkirina xwarina dawetan û temaşeyan dixebitim; geh jî ez bi navê xwe, yan yekcaran bi navê şirketa Klof, karekî qibale, wekî pêşkêşkirina alîkariya di dawetan, civînan, temaşeyên zewacê, civînên dansê û kombûnên din de digirim. Di demên wisa de karê min çêkirina tevdêran, parvekirina karan û dayîna pereyên karkeran e, lê carine jî ez xwarinê çêdikim, yan xwarin û vexwarinê li beşdarên belav dikim. Meha min tê 1800 ta 2300 mark, pereyên bacê tê de. Di defterên dayîreya bacê de ez xwedîya karê xwe me. Diravên bacê û yên sîgortayê ez bi xwe didim. Hemî kaxezên bi pîrsa bacê û yên wek wê ve girêdanî ji haliyê ofîsa Blorna de bêyî pere ji min re têyên dagirtin. Ji destpêka 1972'an de ez xwedîya otomobileke Volkswagen im, ji modêla 1968'an, ya ku Werner Klomer, aşpêjekî şirketa Kloft arzan firotibû min. Çûyîna karê li şûnên cuda bêyî otomobîl heku diçû diwartir dibû. Bi otomobîlê min dikaribû êdî di temaşê û civînên li otêlên dûr cîh digirtinî de jî kar bikira."

16

Ji katjimêr 11.30 ta 12.30 û li dû rawestandina saetekê ji katjimêr 13.30 ta 17.45 ajot heta ku ev beşê îfadegirtinê bi serî bû. Di dema rawestandina navroyê de Blum nepe-

jirand fîncana qehweyê û etûrê penêr ji dest mamûrên polîs bigire, û heta bi Xanim Pletzera ku diyar bû rindiya wê dixwazt, û Moedling, alîkarê Beizmenne, bin, wan jî nikaribûn biryara wê bidin guhertin. Xuya bû -wekî Hach da zanîn- wê nedikaribû têkiliyên fermî ji yê şexsî veqetîne, nedikaribû girtina vê îfadeyê wek tiştêkî pêwîst bihesibîne. Dema Beizmenne'yê bi meraq nanê xwe dixwarî û qehweya xwe vedixwarî, yaxewekirî û kiravatsist ne tenê wek şexsê havekî xuya dikir lê herweha dest pê kir wek havekî biaxife, Katharina Blum bi îsrar daxwaz kir ku bila wê bibin hucreya nezaretê. Herdu mamûrên polîs yê li ber deriyê hucreyê di nobetê de bûn kirin-nekirin ku hindêk qehwe û etûrine bidinê lê wê bi eynatî seri hejand û ji şûna xwe neliviya. Wê kişandina cixareya xwe domand û bi şêweyeke qermeçandina poz û tehilkirina rû nefret û qerfa xwe di derheqê çîlikên vereşê de, yê ku li ser û dorhaliyên kursiya tiwalêtê xewan bûn, diyar kirin. Dû re, li dû ku herdu polîsên ciwan û Xanim Pletzer xwaztin îlleh nebza wê bigirin, wê rê da jinpolîsê û li dû ku nebza wê di cîh de xuya kir wê pejirand ku jê re perçeyek gato û fîncanek Çay ji çayxaneyê nêzikî wir bête wesandin, lê bi şertê ku ew bi xwe nêrxê wan bide. Yekî ji polîsên ciwan, yê ku di destpêka rojê de li pêş deriyê serşoka wê pabû, dema wê kincên xwe li xwe dikirin, xwazt pereyan "ji bo xatirê wê" bide lê wê daxwaza wî paşve vegerand. Gotina herdu polîsên ciwan û ya jinpolîsê li ser Katharina Blum, li gor ev kata wan li gel wê derbas kirî, ev bû: "Ji henekan fêhm nake."

Îfadegirtina di derheqê pirsên şexsî de katjimêr 13.30 dest pê kir û ta 17.45 domand. Beizmenne nedixwazt di vî warî de weqa dirêj bike, lê ji ber ku Blum dixwazt îlleh bi firehî li ser tiştan biaxife, û ev daxwaza wê ji haliyê herdu abûkatên giştî de hat pejirandin, ew neçar ma, berê bêdîl, û dû re dema hindêk agahên hatinî dayîn ji bo wî grîng û eleqedar hatin dîtin, razî bibe. Katjimêr 17.45 hat pirsîn, gelo îfadegirtin bila bête domandin, yan na; gelo Blum bila bête berdan, lê bila li hucreya nezaretê were vegerandin? Ber van pirsan, di katjimêr 17.00 de, bi Blum dabûn pejirandin ku hindêk çay vexwe û piçek nanê li gel goştê hêta berazan bixwe. Wê herweha berdewamkirina îfadegirtinê pejirandibû çimkî Beizmenne gotibû, ew ê li dû kutabûna îfadegirtinê bête berdan. Li vir pirsaya peywendiyên di navbera wê û Xanim Woltersheim de hatibû holê. Ew diya bav-vaniya wê ye, got Katharina Blum, tum haydara wê bû, ji dûtir ve diya Woltersheim û ya wê ji haliyê bavê bavan de digihîştin hev, û bi hatina wê ya bajêr re Xanim Woltersheim xwe di cîh de gîhandibû wê.

“Di 20’ê sîbatê de ez ji bo çûna civîneke dansê hatim vexwendin, ya ku divabû di 21’ê mehê de cîh bigirta, lê ji ber ku Xanim Woltersheim wê rojê, roja destpêka karnîvalê divabû biçûya kar, civîna dansê rojekê paşve hat xistin. Di nav çar salan de ev yekemcar bû ku ez diçûm dansê. Na, ya rast ew e, ku di demên cuda de du-sê, heye ku çar, caran ez li mala Blorna, li dû kutakirina kar, li gel mêvanîne rabûme dansêye. Di dawiya êvaran de, li dû ku min kar diqedand, firax duşîştin û qehwe belav dikir û li

dû ku Dr. Blorna karê belavkirina vexwarinê ji bo mêvanan digirt ser xwe, li eywanê bang min dikirin û li wir ez yan li gel Dr. Blorna bi xwe, yan tev mêvanan, mîrzayên ji zanîngehan û şûnên wek dezgehên aborî û rêzaniyê radibûm dîlanê. Li dû kurtedemekê min nema dil kir li wir bireqisim û dirêj nekir min êdî rabûna dîlanê nepejirand çimkî mîrzayan gellek caran pîrr vedixwarin û li wir jî dest- û şoravêtinê dest pê kir. Ez dikarim bibêjim, li dû kirîna otomobîla xwe, min nema êdî pejirand di van êvaran de bi kesekî re rabim dansê. Berê, dema min otomobîl nebû, divabû mêvanekî ez li ser rîya xwe bigîhandama mal. Tev ev mîrzayê han jî (destê xwe ber bi Hach dirêj kir, yê ku rast jî di rûyê xwe de sor bû) ez çend caran reqisîme." Eger Hach jî hindek caran dest, yan şor, avêtibûnê nehat pirsîn.

18

Sedema dirêjkirina kata îfadegirtinê ew bû ku Katharina Blum weqa hûr li nivîsandina gotinên wê diniherî, bi şewekeye wisa ceddî ku merov mat dima. Wê bala xwe dida hemî peyvên dihatinî nivîsandin û daxwaz dikir ku bila îfadeya wê hevok bi hevok bi dengê bilind ji wê re bête xwendin. Wek nimûne, gotinên mîna "dest- û şoravêtin" ku li jor behsa wan bû bû û di nivîsandinê de wek ku ji wê hej kiribin, yanê wek "evîndarî û dilgermiya mîrzayan" hatibûn nivîsandin, ji haliyê Katharina Blum de bi carekê ve nedihatî pejirandin. Li ser tiştên wisa munaqeseyeke dûr û dirêj di navbera wê û herdu abûkatên giştî de, herweha di navbera wê û Beizmenne de, dest pê dikir, ji ber

ku, wekî ku Katharina li ser van gotinan diyar kiribû, “evîndarî û dilgermî” heye ku wek hesteke hevpar bihatana fêhmkirin, lê “dest- û şor avêtin” yekhalî bûn, û ev bû xwebêja mebesta wê, ne “evîndarî û dilgermî.” Dema mamûran gotibûnê ku tiştên wisa bi rastî jî ne weqa grîng bûn û eger munaqeseyên li ser van tiştan kata îfadegirtinê dirêj bikirana sûc ê yê wê bûya, wê bersîv dabû, ku ew ê îfadeyê îmze neke, eger li şûna “dest- û şoravêtin” “evîn û dilgermî” bihatana nivîsandin. Wê dabû zanî ku ji bo wê ferqa di navbera herdu gotinan de gellekî mezin bû û yek ji sedemên berdana mêrê wê bû, ji ber ku li cem wî jî evîn û dilgermî tune bû, ya wî jî bêtir yekhalî û dedstavêtin bû.

Qirecîreke din li ser peyva “dîlbîrehîm” derket, gotîneke di derheqê jin û mêr Blorna de. Di nivîsara îfadeyê de “ji min re rind bûn” hatibû nivîsandin, lê Blum îlleh nivîsandina “dîlbîrehîm bûn” xwazt. Dema li şûna wan peyvan “qenc bûn” hat nivîsandin, ji ber ku peyva “dîlbîrehîm” di rojên îroj de nayê bikarhanîn, ew gellekî xeyidî û got, ku qencitî tişteke e, dîlbîrehîmbûn tişteke din.

19

Di navberê de îfadeya cîranên Katharina Blum hat girtin ku bi pirranî tişteke li ser wê nedizanibûn, yan dikaribûn di derheqê wê de tenê çend tiştan wînin ser zimên. Ew di asansorê de çend caran rastî hev hatibûn, dembaşî li liev kiribûn, hinan dizanibûn Volkswagena sor ya wê bû, hinan ew wek sekretêra kesekî şûnbilind texmîn kiribûn, hinên din weke berpîrsiyara mixazeyeke mezin; wek keseke herdem paqij û bi kincên çak, lê piçekî sar. Ji daniştvanên

pênc apartmanên qatê heştem tenê duduyan dikaribûn agahiyên hebki nêziktir li ser Katharina, ya ku herweha li wî qatî dima, bidin. Yek ji wan, Xanim Schmill, xwediya dukaneke berberiyê bû; yê din, Ruhwêdel, karkerekî şirketa elektirîgê, ku nuha di teqawîtê de bû. Tiştê mathîştinê ew bû ku herduyan jî di îfadeyên xwe de gotibûn, ku yekcaran mêvanekî Katharina, yan tev wê, yan bi tenê dihatibûye. Xanim Schmill gotibû, mêvan bi şêweyê berdewamîn dihat, her du-sê hefteyan carê, yekî ku umrê wî dora çel salîn bû û wekî kesekî “ji cîhên bilind xuya dikir.” Birêz Ruhwêdel, li milê din, ew wek kesekî xort dabû nasîn, yê ku geh bi serê xwe, geh jî li gel Xanim Blum diçûye hundir apartmanê, û ev jî heşt, yan neh, caran di nav du salên borîn de, “û van caran ew in yê ku min bi çavên xwe dîtine; li ser carên min nedîtîni, bêguman ez nikarim tişteki bibêjim.”

Dema li dû esir ji Katharina hat xwaztin ku xuya bike ka bersîva wê di derheqê pirsê mêvanan de çi bû, ber çi bersîv bête dayîn, Hach bi xwe hewl da ji wê re dayîna bersîvê hêsan bike û wekî pêşniyariyekê got, ku reng e van mêvanan ew mîrzayan bûn ku ew carine ji mala Blorna digîhandin mala wê. Katharina ya ku ji şerm û hêrsbûnê sor bû bû bi hawayekî tîrş û tahl pirsî, eger hatina mîrmêvanan li dij qanûnên welêt bûn; û ji ber ku wê pêşniyariya hach ya ku wek deriyekî derketina ji diwartiya bersîva vê pirsê hatibû pêşkêşkirin li erdê hişt, yan wek bersîvekê nepejirand, Hach jî piçekî tîrş û tahl bû û gote wê, pêwîst e ew tê bigihê ku va lêkolîna xwe bi pirseke zor grîng ve girêdide, pirsê Ludwig Götten, ku merseleyeke dûr û dirêj e û ev bûye bêtir ji salekê ku polîs û dayireya abûkatiya

giştî pê ve mijûl in; ji lewre divabû wê bida zanîn, eger va mêvanê wê, hebûna kîjanî ew înkâr nakêye, herdem eynî kes bû. Û li vir Beizmenne bi hişkî şor birrî û got: “ev xuya dike ku ev du sal in tu Götten dinasî.”

Katharina li vê gotinê mat ma û nema dizanibû çî bibêje; tenê li Beizmenne niherî û serê xwe hejand, û dema bi şêweyeke ecêb sar got, “na, na, min do ew nas kir,” gotina wê wek bersîveke di cîh de nehat guhan. Dema êdî li wir jê hat xwaztin ku mêvên bi nav bike, wê, “te digot qey bizdoyîn bû,” serê xwe hejand û nexwazt bersîvê bide. Birêz Beizmenne car din dest bi lîztina rola xwe ya bavîn kir û hewl da bi wê bide bawerkirin ku tişteke pê ve tune eger hevalekî wê hebe, kesekî ku (li vir wî şaştiyeke psîkolojîke mezin kir) li şûna destavêtinê xwedan hestên evîndarî û dilgermiyê be; ew jineke ji mêr berdayî ye û şertên jineke zewicî li ser wê nayên hesibandin, û ne şerm e (dîsa şaştiyeke mezin) heke ji evîndarî û dilgermiyê hin çeyiyên wek dirav û diyariyan jê hatibin der. Bi kirina vê gotinê re Katharina Blum bû zinar, nema xwazt bersîva pirsan bide û daxwaz kir, wê îlleh bibin hucreya girtinê, yan mal. Hemî mat man dema Beizmenne hêdîkan û westa (di navberê de katjimêr bûbû 20.40) gote mamûrekî ku bila wê bi mal gihîne. Lê wî, dema ku Katharina êdî rabûbû, çente, cizdan û tûrikê naylon didan hev, ji nişkan ve û bi hişkî ji wê pirsî: “ev Ludwigê te yê dilovan û dilgerm çawa şeva borîn ji xênî çû der? Hemî deriyên têketin û derketinê di bin çavan de bûn. Te, erê te, rêyek dizanibû û ew raber wî kir, û ez ê xwe bigihînim bin vî tiştî. Oxir be.”

Moeding, alîkarê Beizmenne, yê ku Katharina gîhand mal, dû re da zanîn ku ew di derheqê rewşa wê de pîrr mijûl bûbû û tirsîyabû ew bêtarekê bi ser xwe de wîne; tişteki wê li ser hev nema bû, lê li gel wê jî ew mat mabû ku hîn pêkaniya kirina henekan li nik wê mabû, yan di vê rewşê de hatibû holê. Wî got, dema wî di nav bajêr de diajot, wî jê re bi henek gotiye, eger ew ê ne baş bûya herduyan bikaribûna nûha, bêyî ku ji hev û din şerm bikin û bêyî çi mebest û armanc, biçûna şûneke vexwarin û dansê. Wê jî li wî vegerandiye ku tişteki wisa dê ne tişteki xirab bûya, heye ku tew baş bûya; û dû re, dema wî li pêş deriyê xaniyê apartmana wê jê pirsîye, eger rê dide ew wê bigihîne jor, wê bi qerf lê vegerandiye, “na, bi tenê baştir e; wek hûn dizanin, mêmêvanên min berê pîrr in, lê dîsa jî spas.”

Tevahiya wê êvarê û ta nîvê şevê Moeding hewl da Beizmenne wîne ser rê ku ji bo Katharina Blum baştir e ew di lucreya girtinê de be, da ku nikaribe çi zîrarê bigihîne xwe, û dema Beizmenne ji wî pirsî, eger dilê wî ketibe wê, wî besîv da, ku na, lê ew wê wek meroveke baş dibîne û temenên herduyan wek hev in, û jê bêtir, ew bi teoriya Beizmenne ku tiliyên wê di dek û dolabên mezin de hene ne bawer e.

Tiştê ku wî ji Beizmenne re negotibû, lê dû re bi riya Xanim Woltersheim gihîştibû Blorna, dayîna du şîretan bû ji bo Katharina, ya ku hîştibû ew wê bigihîne deriyê asansorê, şîretên tehlûke. Wî li ber deriyê asansorê gotibû Katharina: “destê xwe mavêje telefouê û sibe rûpelên roj-

nameyekê vemeke.” Ne zelal bû eger mebesta wî ROJ-
NAME bû, yan hemî rojname.

21

Di eynî rojê de (pêncşem, 21.2.74), katjimêr 3.30 li dû nîvro cara yekem bû ku Blorna li şûna derbaskirina rojên îznê xwe ji bo şemitandina ser befirê amade dikir. Ji vê deqeyê û şûnve van rojên îznê ku wî weqa bi kêfxweşî xwe dabû benda wan hil û heram bûn. Çiqa geş bû seyrana şeva borîn, dema ew û jina xwe Trude li dû gihîştina xwe bi dirêjîya du saetan li ser befirê meşîyan, û vexwarina ew meya xweş li ber koziya germ û ew xewa şêrîn di odeya pencerevekirî de; û di sibeya roja din de herdu, li dû ku bi keyfa xwe û hêdî-hêdî fravîna xwe xwarin, kincên germ li wan, ji xwe re du-sê saetan li ser sekuyê bi dilşadî danîştin, û di ew deqeya ku hema hindik mabû ew bi rê keve de ew kesê RONAME'yê, bêyî danzanîn, xwe gîhand wir û dest pê kir pirsên di derheqê Katharina de jê bipirse. Bi dîtina wî, gelo ji dest wê dihat ku bi curmekê rabe? “Ev çi gotin e?” Blorna lê veğerand, “ez abûkat im û dizanim ji dest kê dikare bête der ku bi curmekê rabe. Curma çi? Katharina? Ne mumkin e, ev çi gotin e? Li ser çi hîmî tu vê gotinê dikiye?”

Dema ew hat haydarkirin ku şeva çûyî kesekî ku polîs ji mêj ve li dû ye li mala wê maye û ji katjimêr 11'ê vê sibeyê de îfadeya wê ji haliyê polîs de siqesiq têye girtine, yekemramana di bala wî de ew bû ku di cîh de biçe alîkariya wê, lê ew kesê ji ROJNAME'yê (gelo li wir jî bêvac xuya dikir, yan Blorna dû re bi bêvaciya wî hesiya?) gote wî ku

rewşa wê weqa xirab jî niye; û ji Blorna pirsî eger nikaribe du-sê tiştan di derheqê xusetê wê de bibêje. Dema Blorna xwe ragirt û çî agahî nedan, wî kesî gotê ku negotina tişteki nêşaneke xirab e û dikare wê xwebêjê bide ku Blum xwediya xusetekî xirab e; û va pirsî wî ji bo "gotareke rûpela yekem" têye pirsîne. Li vir Blornayê tiji hêrs û kerb bûyî got: "Katharina meroveke zor baqil û bi tevdêr e, û dilhonik e" û ew bi dayîna va bersîva xwe nerihet bû çimkî wê xwebêja mebesta wî û tiştê ku divabû ew bibêje neda. Tecrûbeyên wî li gel rojnameyan, hele tew ROJNAME li haliyekî, nebûn. Dema ew kesa di Porscheya(6) xwe de ji ber çavan wenda bû, Blorna solên şemitandina li ser berfê ji lingên xwe danîn û tê gihîşt ku çî xweşî di îzna wî de nema. Ew rabû jor û dît Trude betanî li xwe gerandiye û li ser balkonê veketiye, xwe daye ber berberojkê. Wî ew jî agahdar kir. "Hele telefon ke," wê gotê, û wî hewl da telefon bike, sê caran, çaran, pêncan, lê lier gotina "jimara tu dixwazî bersîvê nadêye" dihat bihîstin. Dora katjimêr yanzdeh bi şev wî careke din hewl da lê di apartmana Katharina de dîsa destikê telefonê ranebû. Wê şevê wî pirr vexwar û bağ raneket.

22

Di sibeya roja îniyê de, dema ew tirş û tahl, westiyayî, nêzikî katjimêr 9.30 gihîşt maseya firavînê Trude ROJNAME dirêjê kir. Katharina di rûpela yekem de bû. Wêneyeke weqa mezin û sernivîseke bi tîpên reş û qalîn:

EVÎNDARA DIZ KATHARINA BLUM AGAHIYAN

LI SER MÊRMÊVANAN NADE

Ew eşqiyayê ku sal û nêveke polîs li dû ye, Ludwig Götten, dikaribû do hatibûya girtin, eger evîndara wî Katharina Blum, karkereke hundir malan, hemî şopên wî nedabûna wendakirin û reva wî nixamtî nehîştibûya. Navenda polîs wisa bawer e ku tiliyên vê Blumê ji mêj ve di dek û dolaban de hene (Bêtir di rûpela dawîn de, di bin sernivîs MÊRMÊVAN de).

Di rûpela dawîn de wî xwend çawa ROJNAME'yê gotina wî ku Katharina meroveke pirr baqil û bi tevdêr e, û dilhonik e kiriye “weke qaçê sar û pirr xasûk e” û gotina wî ya ku bi gelemperî di derheqê cerîmetê de hatibû kirin bûbû “kirina curmekê herdem ji dest wê tê.” Rûpela dawîn wisa didomand:

Keşeyê Gemmebroich da zanîn, “ez her kirinê ji wê bawer dikim. Bavê wê bi dizî komonîst bû û diya wê, ya ku dilê min pê şewitîbû û min karek dabûyê, meya kilîseyê ku me ji bo armancên olî bi kar dihanî didizî û di enbara kinc û tişt-miştên kilîseyê de tev evîndarê xwe kirinên fahiş dikirin”

Ji du salan û vir de mêrmêvanên Blum bi şêweyêke dayimî hebûne. Gelo mala wê wek navendeke dek û dolabên li dij dewletê dihat bikarhanîn, wek şûneke serek ya eşqiyayê, yan heye ku wek quncikekî veşartina çekan? Çawa karkereke hundir malan ku temenê xwe tenê bîst û heft sal in bû xwedîya xaniyekî ku li gor texmînan nêrxê xwe 110 000 mark dike? Gelo beşekî ji pereyên ji bankê hatibûn dizîn bû para wê jî? Polîs lêkolîna xwe didomîne. Dayîreya Abûkatiya Giştî bêyî rawestandîna li ser vê mer-

seleyê di kar de ye. WEK HERDEM LI KU TIŞTEK CÎH BIGIRE ROJNMAME LI WIR E. Ser û binê agahdariyên li ser vê merseleyê di hejmara dawiya hefteyê de, sibe, bixwênin.

Li dû nîvro Blorna zincîra wan bûyeran xelek bi xelek hanî bîra xwe:

10.25: telefon ji Lüdingê li hev şaş bûyê, yê ku bi îrsar vegeza min dixwaze da ku biçim alîkariya Alois yê ku herweha li hav şaş bûye. Hişên Alois bi tevahî ji hev belav bûne, dibêje Lüding (min bi xwe ew çî caran di rewşeke wisa de nedîtiye; loma baweriya min pîr pê nayê) û didomîne ku Alois nuha li Bad Bedelig di konferenseke bazirganên xiristiyân de beşdar e û divêt li wir axiftineke dirêj pêşkêş bike û civînê bi rê ve bibe.

10.40: Katharina telefon dike û dipirse, eger min rast ew gotina di ROJNAME'yê de kiriye. Dilşad im ku min dikaribû pê bidin fêhmkirin, min çî gotibû û ROJNAME'yê çî nivîsandibû; û ger ne şaş bim, wê jî tişteki bi vê xwebêjê got: "ez gotina te bawer dikim, bawer dikim; ez êdî dizanim van bêbavan çawa kar dikin. Îroj beyanê çûne li serê diya min ya nexwaş jî bûne bela ye, herweha li serê Brettloh û hinên din." Dema min pirsî, ew nuha li ku ye, wê got, "li cem Else û divêt a nuha careke din biçim îfadedayînê."

11.00: telefon ji Alois; cara yekem bû, û ev 20 sal in ez wî dinasim, min ew rast wekî ketibe hev û bi tirs dibihîst. Dixwazt ez bêderengî vegerim û ji bo pîrseke gellekî hesas bibim abûkatê wî. Divabû ew di cîh de biçûya xwendina gotara xwe, dû re dihat kata xwarina li gel bazirgan, li pê wê birêvebirina civînê û êvarê jî ew ê di civîneke

neformel de beşdar bibûya, lê dê bikaribûya di navbera 7.30 û 9.30 de xwe bigîhanda mala me, ber beşdarbûna di civîna neformel de.

11.30: Trude jî di wê baweriyê de ye ku em di cîh de vegerin û biçin alîkariya Katharina. Ji kenê bi qerf yê li ser lêvên wê ez dizanim ku teoriyek di derheqê gelşa Alois de di hişên wê de ghiştiye hev (Bêguman di cîh de ye jî, wek herdem).

12.15: Bilêtên vegeerê hatin kirîn, çente hatin dagirtin, diravên otêlê hatin dayîn. Li dû îzna ku 40 saetên xwe bûbûn-nebûbûn berê me di taksiyê de li l.bû. Di navbera katjimêr 14.00 û 15.00 de em li balafirgehê li benda rabûna mijê bûn. Axiftineke dirêj li gel Trude li ser Katharina ya ku Trude baş dizane li cem min pirr giran e. Me herweha hanî ser zimên, çawa me Katharina hêvot ku bila ne weqa hest-tenik be, bila ew zarotiya bêşahî û ew zewaca bêtalih ji bîr bike. Me bi bîr hanî, çawa me hewl da nefs-bilindiya wê di derheqê pirsên bi diravan ve grêdayî piçekî nizim bikin û diravine xwe bi fayîzeke ji ya bankê kêmtir bi deyn bidinê. Gotina ku dayîna fayîza 9% ji bo me li şûna 14% ji bo bankê dê çî zirarê negihîne me lê dê ji bo wê gellekî bi sûd be jî pêşniyariya me bi wê neda pejirandin. Çiqa çeyîyên Katharina li ser me hebûn! Çer ku wê, bi xusetê xwe yê bêdeng û bi zimanxweşî û tevdêzanî, îdarekirina karê hundirê mala me girt ser xwe, ne tenê mesrefê mala me daket, lê herweha ji dest me herduyan hat ku em xwe bi tevahî bidim ber karên xwe; û tiştêkî wisa bi pereyan nikare bête kirîn. Wê em ji tevliheviya pênc salên horîn ku dibû sedema ewarebûna karên me azad kirin.

Dora 16.30, ji ber nexuyabûna kata rabûna mijê, me biryara çûna bi trêne girt. Ez bi şîreta Trude dikim û telefona Alois nakim. Em bi taksîyê diçin rawestekê û xwe digihînin trêna 17.45'an ya berî li Frankfurt. Rêwitiyeke gellekî qels - serêşî, balmijûltî. Heta bi Trude be, ew jî bi şêweyeke ceddî bi tirs e. Rewş li pêş çavên wê reş xuya dike. Mest û hilak em li Mûnşin tew trêne jî diguherin û di yeke din de vagoneke razanê dibînin. Em herdu jî dizanin teşqeleyên li gel Katharina û di derheqê wê de li pêş in; herweha gelsên li gel Lüding û Sträubleder.

23

Di sibeya roja şemê de, bi gihîştina rawesteka bajarê di şahiya temaşeyên karnîvalê de re, ew mest û bêkeyf ji vagonê hîn daketibûn-daneketibûn, ROJNAME'yê xwe raber wan kir, û careke din Katharina di rûpela yekem de, îcar li ser nêrdewanên navenda polîs li kêleka mamûrekî polîs'î bi kincên medenî. Sernivîs:

**BÛKA KESÊ MUCRIM DEVGIRTÎ DIMÎNE!
ŞÛNA GOTTEN NE DIYAR E! POLÎS DI AMED-
BÛNEKE BERFIREH DE YE!**

Trude ew kirî û deng bi herduyan neket ta ku taksîyê ew gîhandin pêş deriyê wan. Dema wî pereyên şofêr didanê û Trude'yê êdî xwe gîhandibû dêrî, ew vedikir, şofêr tiliyeke xwe ber bi ROJNAME'yê dirêj kir û got: "Tu jî tê de yî, min tu di cîh de nas kirî. Ma tu ne xwedîkar û abûkatê vê qehpikê yî?" Blorna ji hewcedariyê bêtir baxşîş dayê û şofêrê ku kenê li ser lêvan wek dengê wî bi qerf xuya nedikir gente û tiştên şemitandina ser berfê jê re gîhandin eywanê

û bi zimanekî xweş xatir xwazt.

Trude qehwe dabû ser û dest û serçavên xwe di serşokê de dişûştin. ROJNAME li ser maseya salonê bû, herweha du telegram, yek ji Lüding, ya din ji Sträubleder. Ya ji Lüding: "Nebûna bersîvekê ji halîyê te de ez bi rastî dil-sar kirim. Lüding." Ya ji Sträbleder: "Fêhm nakim çima nehatî alîkariya min. Li benda telefonkirina te me. Alois."

Katjimêr heyşt û panzdehê sibeyê bû, kê-m-zêde, kata ku tê de Katharina firavîna wan dadanî ser maseyê: Çawa xweşik mase radixist, bi kulîlk, bi rûmase û destmalên pa-qîş; ji babetên curbecur nan, hingiv, hêk û qehwe; û ji Trude re nanê germkirî û rîçal.

Trude jî hema hindik mabû atîfî xuya bike; ew tev misî-nê qehweyê û çend kirtik nan ket hundir. "Rewşa berê êdî venagere, çî caran. Ew ê dawîya keçîka wînin. Eger ne polîs be, ROJNAME û dema ROJNAME dest jê berde, xelk. A ji te re, berê vê bixwên û dû re telefone mîrzamê-vanan bike." Wî xwend:

ROJNAME'ya ku her têdikoşe da ku we di derheqê bû-yeran de agahdar bike dikaribû bêtir agahiyan bi dest xe ku ronahiyê diavêjin ser xusetê Blum û paşeroja wê ya di mij de. Ji dest rojnamevanên ROJNAME'yê hat ku diya Blum ya nexweş bi cîh bikin, ew'a ku bi gazinc dest pê kir û got, ku qîza wê ji mêj ve nehatiye serilêdana wê. Dû re, li dû bihîstina rastiya ji gumanan vala, got: "Zû-dereng va roja dê bihata, zû dereng ê bihata." Mêrê Blum, Wil-helm Brettloh, karkerekî çêkirina cêw û merovekî bi hur-met, yê ku va Bluma berda ji ber ku wê ew li şûn hîştibû, hîn ji diya wê bêtir amade bû ku agahiyan bide ROJNA-

ME'yê. "Nuha," wî got û bi zor ji dest hat hêstirên xwe veşêre, " ez êdî baş têgihîştim wê çima dest ji min berda û çû. Tu nabê' va bûye sedem, va! Nuha êdî hertîşt li pêş çavên min zelal bû. Bexteweriya me ya ne pirr, ne hindik, têre wê nedikiriye. Wê dixwaztiye bilind bifire. De karke-rekî niyetpak ku lingên xwe qasî bera xwe radine dê trimê-la Porsche ji wê re ji ku wîne?! Heye ku hûn bikaribin (wî bi xasûkî domand) şîreteke min bigihînin xwendevanên ROJNAME'yê. Ev e dawîya ramanên şaş yên sosyâlîzmê. Ez ji we û xwendevanên we dipirsim: Çawa keçîke-ke xizmetçî dikare bigihê vê dewlemendiyê? Bêguman bi keda xwe û di rêyeke rast de dê nikaribe. Nuha bi min ve xuya dike çima ez di derheqê ramanên wê yên radîkal û baweriyên li dij kilîseyê de bi tirs bûm; û ez bi qurbane hikmeta xwedê bim ku çî zaro nedan me. Û nuha ku ez pê hesiyam çawa wê bihevûdinlîztina li gel eşqiyayekî daye ser evîna min ya pak û bi usûl, wî beşî jî êdî xwe zelal kir. Li gel her tiştî jî, ez dîsa bang li wê dikim: Katharinka min, bila tu hema li cem min mabûyayî! Bi derbasbûna salan re xanî û trimbêleke me jî dê hebûna, lê helbet, ye-ke Porsche min ê nikaribûya pêşkêşe te bikim; tenê şahî-yeke di cîhê xwe de û bi sînor, li gor rewş û taqeta karke-rekî bêzexelî ku bi sendîgehan ne bawer e. Ax, Katharina, ax!" Dûmahî heye.

Di bin sernivîsa KAL Û PÎREKE DI TEQAWÎTÊ DE HATIN HEJANDIN LÊ MAT NEMAN de, Blor-na di rûpela dawîn de stûneke bi rengê sor batî nivîsandin xwend:

Berpirsiyarekî xwendegehên Lîseyê ku îroj di teqawîtê de ye, Dr. Berthold Hiepert, û jina wî, Xanim Erna Hi-

epertz, dema nûçeyên di derheqê Blum de bihîstin, weke ku bi bandora bihîstina wan hatibin êşandin û hejandin xuya kirin, lê ne “weqa matmayî.” Hevkareke ROJNAME’yê ew li Lemgo, li mala qîza wan ya zewicî ku li wir berpirsiyara navendeke serxwehatina nesaxan e, xwe gîhand wan. Hiepertz, pisporekî zimanên kevnar û dîrokê, li cem kîjanî va Bluma ji sê salan û vir de kar dike, got: “Meroveke bi hemî hawayan radîkal e, wê bi xasûkî em xapandin.”

(Hiepertz dû re di axiftineke telefonî de ji Blorna re sond xwar ku wî va gotina kiriye: “Eger Katharina rast radîkal e, ew bi şêweya alîkariya xwe wisa ye, meroveke ku tum tevdêrvan û baqil e; yan na, wê demê min di derheqê xusetê wê de baweriyeke şaş afirandiye, lê di jiyana min de çel sal tecrûbeyên mamostetiyê hene û şaştîyên wisa li nik min pirr û pirr hindik in.)

Dûmahiya ji rûpel 1 wisa didomand:

Mêrê Blum yê berê ku ROJNAME’yê di civîneke xwe-amadekirina endamên Koma dahol û Borzana Gemelsbroich de xwe gîhandê bi tevahî êşiya, berê xwe wê de bada da ku hêstirên xwe veşêre. Endamên vê komê, bi gotina Meffels, cotyarekî di teqawîtê de, hemiyar ji Katharina nefret dikirin, ya ku herdem bi xusetê xwe ji yên din der bûye û her wisa xuya dikiriye ku ew bi hêsanî tête hejandin û aciz dibe. Kêfxweşiya mêrê wê yê berê, vî karê dilpak, bi rojên karnîvalê ji rûyê wê de herimî.

Û li dawiyê wêneyeke Blorna û Trude, di hewşa mala wan de, li kêleka hewzê avjîniyê; û di bin wêneyê de: Rola vê jinê, ya ku demekê bi navê “Trudeya Sor” dihat nasîn,

û ya mêrê wê, yê ku yekcaran xwe wek merovekî “çep” di-
de zanîn, gelo çî bin? Wêne ya Dr. Blorna, abûkatekî
meaşbilind yê dezgehên pîşesaziyê, û jina wî Trude ye, li
kêleka hewzê avjiniyê yê koşka wan.

24

Li vir divêt em paşve vegerin, wek bikarhanîna wêneyên ji
paşerojê di filiman û pirtûkên edebiyatê de: Em ê ji sibe-
ya roja şemê, dema ku Dr.û Xanim Blorna mest û kênzêde
bêhêvî ji îznê vegeriyen, biçin sibeya roja îniyê, dema
Katharina ji bo îfadegirtinê car din dibirin navenda polis.
Îcar jinpolîs Pêlzer û mamûrekî din'î piçekî umir mezin
ku tenê bi dabence bû ew, ne ji apartmana wê, lê ji ya Xa-
nim Woltersheim rakirin, şûna ku Katharina katjimêr
pêncê sibeyê çûbûyê, îcar bi otomobîla xwe. Çi guman li
nik jinpolîs Pêlzer nebûn ku ew ê Katharina ne li mala wê
lê li ya Woltersheim bibîne (Ji bo xatirê rastiye, divêt ji
bîr neçe ku em fedakarî û tehmûlkirina jin û mêr Blorna
careke din bidin ber çavan: Kurtbîrîna îznê, çûna bala-
firgera I.bi taksiyê. Mayîna li benda rabûna mijê. Çûna
rawesteka trêne bi taksiyê. Girtina trêna beri li Frank-
furt, û hên bi ser de guhertina trêne li Mûnşin. Virde-wê-
de-hejandina di vagona razanê de, û bi gihîştina mal di
berbanga rojê de rasthatina li ROJNAME'yê. Dû re ew
poşman bû - lê êdî bêyî sûd bû -, çima wî li şûna ji Kat-
harina re, ku wî bi rêya kesê ROJNAME'yê dizanibû li
ber îfadegirtinê ye, telefon bike, ji Hach re nekir.)

Tiştê bala hemî kesên di îfadegirtina duyem de, ya roja
îniyê, beşdar (yên beşdar dîsa van kesan bûn: Moeding,

Xanim Peltzer, abûkatên giştî Dr.Korton û Hach û nivîskara protokolê, Anna Lockster, ya ku ji lêhûrniherîna Katharina ya di derheqê bijartina peyvên nivîsandina îfadeyê de aciz dibû û leqeba “pozibilind” li wê kiribû) kişandî ser xwe rûbikenî û zimanxweşiya Beizmenne bû. Ew bi destên rahevdikeyinî ket hundir, nêrx da dan û stendina li gel Katharina, lêborîna wê di derheqê hin “hişkiyan” de xwazt, hişkiyên ku wî şexsiyeta xwe, ne dayîreya xwe, ji bo cîhgirtina wan wekî berpîrsiyar bi nav kir û da zanîn ku xusetê wî carekê wisa bû, ku ew merovekî dil pak, lê di eynî demê de şorhişk bû. Wî dû re lîsteya tiştên Katharina yê polîs dest danî ser rakir. Di lîsteyê de van tiştan hebûn:

1. Kevnedeftereke piçûke kesk ku tê de tenê jimarên telefonan hebûn. Xwediyên jimarên hatibûn bicîhkirin û tiştêkî ku merov li ser têkeve gumanan nehatibû holê. Diyar bû ku Katharina Blum va deftera ji deh salan û vir de bi kar dihanî. Pisporekî destnivîsê yê ku hewl dida bi riya destnivîsa Götten şopa wî bajo (Götten ji leşgeriyê jî reviya bû û carekê di dayîreyekê de kar kiribû û wisa şopên destnivîsa wî hatibûn bidestxistin), pêşveçûna nivîsa Katharina wek nimûneyeke gelemper bi nav kir: Keçîka ku di şanzdehsaliya xwe de jimara telefona Gerberê qesab nivîsandiye, di hevdehsaliya xwe de ya Dr. Kluthen yê piçûk, di bîstisaliya xwe de ya Dr.Fehner - û dû re jimar û navnîşanên xwaringêkerên dawet û temaşeyan, xwediyên xwaringehan û hevalên bi karên wek yê wê mijûl.

2. Meqbûzên bankê li ser kîjanan Blum bi destê xwe û bi şêweyêkê rêk û pêk di beşekî de agahiyên di derheqê wan de nivîsandibûn. Hesahê çûn û hatina diravan bi te-

vahî di cîh de bû û tiştêkî ku merov lê têkeve gumanan tunebû. Defter û kaxezên dayîna deynê Şirketa Haftex, ji kîjanê wê apartmana xwe ya di hînayeta “Koşkên Bedew li Kêleka Çêm” de kirîbû, ku di dosiyeke piçûk de hatibûn parastin, û ew jî wek meqbûzên bankê ji kêmasiyan û gumanan bêpar bûn. Kaxezên dayîna bacê jî, wek hemî kaxezên bi pirsê girtin û dayîna diravan ve eleqedar, ji haliyê hesabdarekî de hatibûn lênihêrîn, bêyî ku pispor bikaribe “çi pereyên pirr ku hatibin veşartin” di çav xwe re ke. Beizmenne giraniyeke mezin dabû pirsê lênihêrîna kaxezên danûstendina diravan, bi taybetî yê wan salan ku wî bi henekî navê “Dema Mîrzamêvanan” lêkiribû. Tiştêkî ne di cîh de nehat dîtin. Xuya bû ku Katharina mehê 150 mark ji diya xwe re dişandiye, ku wê mesrefê lênihêrîna gora bavê xwe ya li Gemmelsbroich didaye şirketa Kolter ya li Kuir. Tiştên hundir malê yê wek têxt û maseyê û îskemeyan, wê bi pereyên xwe kirîbûn. Hacetên hundir malê, kincên ser û bini, diravên benzînê, ew jî hatin hesibandin lê dîsa bêyî ku tiştêkî ne di cîh de bête holê. Hesabdêr dema hemî kaxez li Beizmenne vegerandibûn gotibûyê: “Kuro, lawo, dema ew hat berdan, eger li karekî geriya, min agahdar bike. Her kes li yeke wek vê digere û nabîne.” Hesabê telefona Blum jî çi guman nehanîn holê. Aşkere bû ku telefonkirina ji dervayê bajêr re, eger hebûya jî, pirr û pirr hindik bû.

Herweha hat ronahiyê ku Katharina ji brayê xwe Kurt re, yê ku ji bo kirina diziyê di girtîgehê de bû, heyvê 15-20 mark ji bo bêtirkirina xerclixê wî dişandiye.

3. Deftereke biçûk bi bendên cuda ku di her rûpeleke wê de çar stûn hebûn: Yek ji bo hesabê mala Blorna ku

tê de mesrefê hûr-mûrê xwarinê, tiştên paqîşkirinê û yên şuştina kincan, çarçevan û destmalan hatibû nivîsandin. Ji hesabê di vê stûnê de hat xuyakirin ku Katharina karê ûtiya malê ji dikir.

Di stûna duyem de hesabê mala Hiepertz bi eynî şêweyê hatibû nivîsandin.

Stûnek ji ya hesabê mala Blum bi xwe bû ku xuya kir wê bi mesrefekî ne zêde îdare dikir; di mehine de tenê 30-50 mark li xwarinê hatibûn xerckirin. Lê di eynî demê de hat xuyakirin ku ew gellek çarî diçûbû sînemayê (wê televizyona nebû) û carine çokolat, heta qutiyên çokolatê, ji xwe re dikiribûn.

Di stûna çarem de çûn û hatina diravên hindek karên din ku wê di ber re dikirin hatibûn nivîsandin, wek mesrefê kirin û paqîşkirina kincên kar û beşekî ji mesrefê trimbêla wê. Li vir, dema dor hat pereyên kirîna benzînê, Beizmenne pirsî, bi zimanekî weqa xweş ku yên beşdar hemî mat hîştin, çima weqa pere ji bo kirîna benzînê hatibûn xerckirin - saeta jimartina kîlometran ji diyar dikir ku otomobîla wê pirr dihatibû bi karhanîn. Beizmenne da zanîn, hesab hatiye kirin ku dûrbûna di navbera mala wê û ya Blorna de bi çûn û hatin 6 kîlometir dikirine, di navbera mala wê û ya Hiepertz de 8, û mala wê û ya Xanim Woltersheim de dora 4 kîlometir, û eger merov ji bo her hefteyê tew 20 kîlometirên din ji bo karekî din bipejirandana, dîsa hejmara kîlometiran ya rojane ji 21'an yan 22'an derbas nedibû. Beizmenne domand, divabû neyê jibîrkirin ku ew her roj nediçû mala Woltersheim, lê qey nake. Li gor vî hesabî hejmara kîlometiran ya salane xwe digîhand 8 000'î. Wek kaxezên otomobîla wê diyar diki-

rin, dema wê Volkswagena xwe du salan berê ji Klomer kirîbû ew 56 000 kîlometiran bi rê ve çûbû. Du caran 8 000 kîlometir dikir 16 000 û vê hejmarê li gel 56 000'ê berê dikir 72 000, lê saeta hejmara kîlometiran di trimbêla wê de 102 000 raber dikir. De baş e, domand Beizmenne, ew yekcaran diçûye serilêdana diya xwe, berê li Gemmelsbroich û dû re li navenda serxwehatina nexweşan li Kuir - Hochsackel, herweha ya brayê xwe di girtîgehê de, lê dûrbûna Gemmelsbroich, wek ya Kuir- Hochsackel, bi çûn û hatin 50 kîlometir e; herweha ya girtîgehê. Bila ew mehê carekê, tew duduyan, çûbe serilêdana wan - û brayê wê tenê ji 6 heyvan û vir de di girtîgehê de bûye; ber bête girtin li gel diya xwe li Gemmelsbroich dimaye - lê tevî wê jî ji bo du salan 4 000 - 5 000 kîlometirên din dihatin holê. Dîsa jî ajotina 25 000 kîlometiran nixamtî dima û sedema vê yekê nehatibû dayîn. De baş e, gelo ew bi ku de diçûye? Ma ew (wî diyar kir ku mebesta wî ne ew yeka bûye ku careke din gotinên bi xwebêjên xirab wîne ser zimên, lê divabû wê mebesta pîrsa wî fêhm bikira) diçûbûye merovekî yan merovine li derekê bibîne, û eger bersîv erê bûya, gelo li ku?

Ne tenê Katharina Blum, lê herweha beşdarên din jî, bi şêweyeke gellekî matmayî û veciniqî guhdare hesab û texmîna Beizmenne dikirin, yê ku bi dengêkî nerm diaxift. Wisa xuya bû ku ev hesab û jimarên Beizmenne diyar dikirinî Katharina nexeyidandibûn. Bi encama bihîstina wan ew bêtir matmayî bûbû û veciniqîbû; û ew nuha, ne ku li bersîveke di derheqê wan 25 000 kîlometiran de digeriya, lê dixwazt bi xwe bizanibe gelo wê weqa kîlometir kengê û li ku ajotibûne, bi ku de çûbûye û ji bo çi. Bi

daniştina ji bo îfadegirtinê re xuya bû ku dan û stendin îroj li gel wê dibe, hema-hema “nerm” bûbû û heta wekî ku bi tirs be diyar dikir; çayê jî vexwaribû, bêyî ku bi îsrar daxwaza dayîna nêrxê wê bike. Û nuha ku Beizmenne pirs û hesabê xwe bi seri kirin bêdengîyeke ecêb (yên beşdar hema-hema hemiyan wisa gotin) dest pê kir, wekî ku kesekî bi encama kifîşkirinekê beşekî veşartî ji jiyana Katharina ku ta nuha wek pirtûkeke vekirî dixewinî derxistibe holê, beşekî ku hindik mabû (eger ne bi xêra meqbûzên benzînê bûya) veşartî bimaya, wekî ku kesekî sirreke Katharina ya di quncikekê de veşartî mabû derxistibe holê.

“Erê,” got Katharina Blum (û ji vir û şûn ve hemî gotinên wê hatin qeydkirin û di deftera îfadegirtinê de ne), “rast e, min nuha zû di serê xwe de hesiband, rojê bêtir ji 30 kîlometiran dike. Ez qe tê de nefikirîbûm, ne jî min hesab kiribû çiqê pere teklîf dike, lê carine min hema ji xwe re diajot, min hema diajot, bêyî ku cîhekî ji xwe re bikim mebest, yanê dû re cîhek dibû mebest, min berê xwe dida haliyekî û şûnekê xwe dikir mebest. Bi başûr de diçûm, ber bi Koblenz, yan bi roava de, ber bi Aachen, yan bi jêr ve, ber bi binaniya çemê Rhein(7). Ne her roj. Ez nikarim bibêjim çend caran û di navbera çî demê û demê de. Bi pirranî dema baran dibariya û ez bi tenê bûm. Na, ez gotina xwe rast dikim: tenê dema baran dibariya ez bi rê ve diçûm. Ez bi tevahî nedizanim çima. Divêt hûn bizanibin, carine, dema ez nedîçûm karê li mala Hiepertz û çî karên din jî nebûn, katjimêr 5 ez digihîştim mal û tiştikî min bikira tunebû. Min nedixwazt her biçim mala Else, hi tayhetî li dû ku dostaniyeke weqa teng di navbera wê û Konrad de dest pê kir, û çûna sînemayê jî ji bo jine-

ke bi tenê ne her dem bêyî tehlûke ye. Carine ez di kilîseyekê de dadiniştim, ne ji ber egerên olî, lê ji ber ku li wir bêdengî heye û merov bi serê xwe tête berdan, lê di rojên îroj de di kilîseyan de jî kesine xwe digihînin te, û ew ne tenê kesên nimêjker in. Helbet çend dostên min hene: Wek Werner Klommer, yê ku min Volkswagena xwe jê kirî, û jina wî, û hinên din ku ji bo Kloft kar dikin, lê merov piçekî dijwar dibîne, û pirr caran şerm dike, ku her bi serê xwe biçe serilêdana wan û neçar bimîne ku raste-rast, bêyî çi gotin, bi wan re biçe şûnên ew pêşniyar dikin yan eynî tiştên ew dikin bike. Wisa, ez hema diketim otomobîla xwe, radyo vêdixist û bi rê diketim, û min tim ri-yên biçûk dibijartin, her di baranê de, û baştirîn rê ji bo min ew'ên bi dar bûn. Carine ez derbas Hollende yan Belcîka dibûm, li wir qehweyek yan bîrayek vedixwar û dîsa vedigeriyam. Belê, nuha ku tu ji min dipirsiye, hat bîra min. Eger tu îlleh bipirsî, çend caran, ez ê bibêjim, heyvê du-sê caran û demine kêmtir yan zêdetir û pirraniya caran bi saetan, heta ku ez katjimêr neh, deh û carine dora yanzdeh mest vedigeriyam mala xwe. Rola tirsê jî ta radeyekê hebû: Ez gellek jinên tenêmayî dinasim ku êvaran li ber televizyonê dest bi vexwarinê dikin û serxweş dibin."

Kenê sivik yê di dema guhdarkirinê de li ser lêvên Beizmenne xewan bû çi guman nedihîştin ew di derheqê gotinên wî bihîstinî de çi diponijî. Wî tenê serê xwe dileqand, û eger wî dîsa destên xwe ra hev xistibin, sedem ew bû ku agahiyên Katharina Blum didan yek ji wan teoriyên di serê wî de îspat dikirin. Ji bo kurtedemekê bêdengiyekê cîh girt, wekî ku yên beşdar mat mabin, yan fedîkar derketibin; wisa xuya dikir, wekî ku yekemcar bû Blum perde ji

ser tiştêkî şexsî û veşartî radikir. Dû re tiştên manî, ji ew'ên ku ji mala Katharina hatibûn birin, zû hatin biçavkirin.

4. Deftereke wêneyan ku tê de tenê wêneyên kesên bi hêsanî dihatin nasîn hebûn. Bavê Katharina Blum, yê ku nexweş û xeyidî xuya dikir û pirr ji umrê xwe mezintir. Diya yê, ya ku wek hat xuyakirin bi encama kanserê di nexweşxaneyê de li mirinê bû. Brayê wê; Katharina bi xwe, çar salîn, şeş salîn, di dema paptizma ji haliyê keşe de, û deh salîn; mêrê wê, keşeyê Gemmelsbroich, cînarine, meriyên malbatê, wênene Else Woltersheim, û peyakî bi umir piçekî mezin û di wêneyê de bextewer ku di cîh de nehatibû nasîn lê dû re Dr.Fehnern, hesabdarê tawanbar, derket. Çi wêneyên ku peywendiya wan bikaribûya li gel teoriyên Beizmenne hebûya nehatin dîtin.

5. Pasporteke bi navê Katharina Brettloh, qîza Blum. Li vir pirsên li ser rêwîtiyê hatin holê û diyar bû ku Katharina hîn di çî "rêwîtiyên dûr de" beşdar nebûye; û çend rojên nexweşiyê ne tê de, ew her dixebitiye. Hat diyarkirin ku wê pereyên îzna xwe ji Fehnern û Blorna digirtine lê dernediketiye îznê. Wê karê xwe li nik wan her didomandiye, yan karên di ber re dikirine.

6. Kevnequtiyeke şekirê çokolat. Tiştên tê de: Deh-duanzdeh name, ne bêtir, ji diya wê, brayê wê, şûyê wê û ji Xanim Woltersheim. Tiştêkî ku tilî ber bi tawana ew ji bo wê hatibû girtin dirêj bikira di nameyan de nehat dîtin. Di hundir qutiye de herweha sê-çar wêneyên bavê wê yên di dema leşgeriya wî de hatibûn kişandin, yên şûyê wê bi kincên Koma Dahol û Borzanê, sê-car rûpelikên qetiyaniyên salnameyan ku li ser wan gotinên aqilmendan hati-

bûn nivîsandin, destnivîsên pêjandina çend şîvan û nivîsareke li ser bikarhanîna meya bi navê sherry di çêkirina xwarinê de hebûn.

7. Gurzek kaxez: Şehade û dîplomên curbecur, dokûmentên cuda, tevahiya kaxezên telaqê û kaxezên apartmana wê.

8. Sê xelekên kilîtan, kilîtên ku hatibû zanîn ew ji bo çi ne: Yên derî û dolabên wê, yên mala Blorna û yên mala Hiepertz.

Bi nivîs hatibû qeydkirin ku tiştên li jor hatinê binavkirin çi îspat nehanîn holê ku peywendiya wan li gel sedema girtinê hebin. Bersîvên Katharina Blum di derheqê pîrbûna mesrefê benzînê û bilindbûna hejmara kîlometran de bêyî pirs hatibûn pejirandin.

Li vir êdî Beizmenne gustîrkeke bi yaqût û gewher ji beriya saqoyê xwe hanî der ku xuyabû wî hema wisa di beriya xwe de hîştibû çimkî ber wê dirêje Katharina bike bi piyê saqoyê xwe paqîş kir.

- Tu vê gustîrkê dinasî?
- Erê, wê di cîh de bersîv da, bêyî ku fedîkar xuya bike.
- Ya te ye?
- Erê.
- Tu dizanî nêrxê wê çiqa ye?
- Nizanim bi çi be, lê bawer nakim nêrxbilind be.

"Baş e," got Beizmenne bi zimanekî xweş, "me nêrxê wê pirsî, û da ku çi şaşî cîh negirin û neheqî li te nebe, ne tenê ji pisporê navenda polîs lê herweha ji qumçiyekî bajêr. Va gustîrka heşt ta deh hezar mark dike. Ma te pê nedizanibû? Ez ê ji te bawer bikim eger tu bibêjî na, lê divêt tu bidî zanîn ka ew ji ku bi dest te ketiye. Ji bo lêko-

lîna di derheqê mucrimekî de ku dizîna ji bankê ketiye stu
 û ne dûr e merovek jî kujtibe, dîtina gustîrkeke wisa di
 mala te de ne tiştêkî biçûk e, ne jî tiştêkî şexsî ye, wek
 ajotina bi sedan kîlometir li derdorên û di bin baranê de.
 Kê va gustîrka da te? Götten, mîrzayê mêvan, yan gelo
 Götten bi xwe mîrzayê mêvan e? Heke na, tu – wek mê-
 vanxanimêkê, eger ez bikaribim vî navî bi kar wînim – bi
 ajotina bi hezaran kîlometir ku de diçûyî? Ji bo me ne
 dijar e ku em şûna gustîrkê jê hatî kirîn, yan dizîn, bi cîh
 bikin lê ez dixwazim fersendekê bidim te. Dixwazim biza-
 nibî ku ez te di derheqê kirineke neqanûnî de tawanbar
 bawer nakim lê belê wek keseke xêşim û piçêkî romantîk.
 Tu dikî ji min re – ji me re – çawa şîrove bikî ku te – ya
 ku ji tiştên ne di cîh de vediciniqe, heta wek keseke fedok
 tête nasîn û ji haliyê nasên xwe de wek ‘rahîbe’ tête binav-
 kirin, ya ku naçe diskoxaneyan ji ber ku tiştên bêvac di
 wan de cîh digirin, xwe ji mîrê xwe dide berdan çimkî wî
 dest bi ‘destavêtinê’ kiriye – va Göttenê ku tu dibêjiye te
 ber pêr nedinasî di eynî rojê de, merov dikare bibêje li ba-
 yê bezê, bi xwe re bir hundir apartmana xwe û li wir weqa
 zû – em çawa bibêjin – ewqas nêzikî di navbera we de çê-
 bû? Tu çi navî li tiştêkî wisa dikî? Evîna bi dîtina ye-
 kem re? Diltêketin? Hestên eşqê? Ma ji bo te ne xewan
 e ku li vir tiştine li hev nayên hene, tiştên ku gumanan
 diafirînin? Û hîn tiştêkî din (li vir destekî xwe xist bêriya
 saqo û zerfeke sipî jê derxit û ji wê zerfeke biçûktir hanî
 der, yeke ji ewên xweşik ku ji derve ve moravîn û ji hun-
 dir ve gewravîn in). Ev zerfa vala ku me di dexîleya mase-
 ya te de li gel gustîrkê dît roja 12.2.74 katjimêr 18.00 li
 postexaneyê Düsseldorf ya rawesteka trêne hatiye morki-

rin û ji te re hatiye şandin. Bo xatirê xwedê," got Beiz-
nenne li dawiyê, "eger hevalekî te hebû, carine dihat cem
te, yekcaran tu diçûyî wî bibînî, naine ji te re dişandin û
hindek caran tiştekek wek diyarî dida te, bibêje ka ew kî ye;
hebûna hevalekî ne cerînet e. Eger xwe bi Götten ve ele-
qedar neke çî zîrar ji bo te tê de nîne."

Ji heinî kesên li wir beşdar ve xuya bû ku Katharina
gustîrk nas kir lê nêrxê wê nedizanibû, ku wa bû pîrsa
inîrzamêvên ya hesas car din dihat holê. Gelo wê dil nedi-
kir çî navan bide ji ber ku ditirsiya leke li navê wî keve, lê
gelo mebesta wê parastina kesekî bû ku wê nedixwazt bi
vê merseleyê ve peywendîgir bike? Vê carê ew tenê piçekî
sor bû. Gelo wê nedixwazt diyar bike ku gustîrk ji Götten
girtiye ji ber ku pejirandina wî wekî merovekî dilovan bi
yên li wir ê dijwar bûya? Ew bêdeng ina, û te digot hema
"li teslîmbûnê" bû, dema dest pê kir bibêje: "Rast e, ez di
civîna dansê ya li mala Xaniin Woltersheim de tenê tev
Ludwig Götten, û ji dil, reqîsîm, ew'ê ku min di jiyana
xwe de ber wê êvarê nedîtibû, û heta bi paşnavê wî be ji
min di dema îfadegirtina roja pêncşemê de ji we bihîst.
Dilê min bi ser wî de keliya û yê wî bi ser min de. Dora
katjimêr deh min inala Woltersheim li şûn lişt û tev
Ludwig Götten çûm apartmana xwe.

"Gustîrk ji ku hatiye ez nedikarim, na, ya rast, ez nax-
wazim bibêjim. Ji ber ku bidestketina wê xwe bi tiştekekî ku
ne di cîh de be eleqedar nake, ez xwe neçar nabînim ku
çavkaniya wê bidim zanîn. Kê ew zerfa we raber min kirî
şandiye, ez nedizanim. Heye ku di wê de reklamek hati-
bûye şandin. Gellek cîhên ku peywendîya wan bi çêkirin û
pêşkêşkirina xwarinê re heye nuha êdî min dinasin. Çima

tişteki ku peywendiya xwe bi reklaman re hebe dê di zerfeke xweşike rengîne bêyî navnîşan de bête rêkirin, ez jî nedizanim. Tenê dixwazim bidim zanîn ku hindek cîhên çêkirin û pêşkêşkirina xwarinê dixwazin xwe bi şêweyên spehî bidin nasîn.”

Dema ji wê hat pirsîn, çima ew wê rojê, tevî ku baş tête zanîn ew ji ajotina otomobîlê hej dike, li şûna ku bi trimbêlê biçe bi trambayê çûbû mala Xanim Woltersheim, Katharina got, wê nedizanibû eger ew ê pîrr yan hindik vexwe, lewma wê çûna bi trambayê baştir dît. Hat pirsîn, eger wê pîrr vedixwar, yan eger ew tew carine serxweş dibû. Wê bersîv da ku na wê hindik vedixwar û çî caran serxweş nebûbû, carek ne tê de, ew jî bi amadebûn û hêvotina mêrê wê, di êvareke civakî de, bi beşdarbûna Koma Dahol û Borzanê. Wê êvarê ew serxweş bûbû, ew jî bi encama vexwarina ew tiştê yansûn tê de heye û tama xwe wek ya lêmonadê ye. Dû re ji wê re hatibûye gotin ku nexê wê habetvexwarinê ne arzan bûye û ji bo serxweşkirinê baş bûye. Dema jê re gotin ku sedema wê dayî – ku wê ji tirsax vexwarina pîrr otomobîl nebiriye – ne tişteki bawerkirinê ye çimkî bi gotina wê bi xwe, wê pîrr vedixwar; lewma, ma gelo ji bo wê bi xwe jî ne diyar bû ku wisa xuya dikir wê û Götten hev û din bi tevdêr û dema dixwaztin ditîtin û ji ber vê yekê jî wê hewce nedît ku trimbêla xwe li gel xwe bibe ji ber ku wê dizanibû ew ê di ya Götten de wê êvarê vegere mal, wê serê xwe hejand û got, her tiştî wek ku wê got cîh girîtiye. Wê got, dilê wê dixwazt wê êvarê piçekî zêde vexwe lê li gel wê jî wisa nekir. Tişteki din ku divabû her rawestina ji bo firavîne ji hev derkeve ev bû: Ji ber çî bû ku ne deftereke wê ya şêkan, ne jî yeke pereyên

di bankê de hebû? Gelo, hêyî ku kesek bizanibe, çi pereyên wê di hankê de hebûne? Wê hersîv dabû, ku na, di bankê de tenê hesahek li ser navê wê hebûye. Hemî diravên li nik wê digihîştine hev, heta ku hindik bûna jî, ji ber deynê wê yê fayîz bilind ve dihatibûne dayîn ji ber ku fayîza deynan hindêk caran duqatê fayîza ji bo pereyên di hesabên hankan de dihatî dayîn bûye, û tew ji bo pereyên di hesabê şêkan de çi fayîz nedihatibûye dayîn. Li milê din, bikarhanîna deftereke şêkan tiştêkî giran û tevlihev bûye ji ho wê. Mesrefê malê û trimbêlê wê ji bêriya xwe, di cîh de, didaye.

25

Bixwazî-nexwazî, cîhgirtina xetimandinên curbecur ku merov dikare wek tengasiyê yan guvaştinê jî bi nav bike dê carine cîh higerin çimkî merov nikare ava her kortê bi yek lêdan jê derîne û ber bi haliyekî din bi rê xe, bi şêweyêke wisa ku erdê binê kurtê di cîh de bête xuyakirin. Lê ta ji dest bête der em ê bikin ku xwe ji tengasiyên ne weqa grîng bi dûr xin, û ji lewre, em ê li vir hewl bidin da ku xuya bikin ka çima di va sibeya roja îniyê de Beizmenne û Katharina, herdu jî wisa bêhnfireh, hema-hema nermik, belkî tew dilbirehim, xuya dikirin, tew Katharina nervoz xuya dikir, yan wek keseke ku hatibe tirsandin. Rast e, ROJNAME'yê ya ku cîraneke rind xuşe binê deriyê Xanim Woltersheim kiribû agirê hestên girrê, qehrê, acizbûnê, şermê û tirsê di dilên herdu jinan de vexistibû, lê axaftina telefonî ya ku li dû kurtedemekê li gel Blorna cîh girtî av bi ser wî agirî de berda. Li milê din, li dû dîtina

ROJNAME'yê û axaftina li gel Blorna jinmamûra polîs, Pletzer, gihîştibû wir û aşkere kiribû ku dorhaliyên mala Katharina, wekî ku di rewşên wisa de ji usûlê ne der bûye, ji haliyê polîs de dihatine tehqîbkirin; lewma jî wê dizani-bûye ku Katharina li mala Xanim Woltersheim e, ne li mala xwe, û mixabin, divabû ew li gel wan nuha biçûya navenda polîs ji bo îfadegirinê, û mixabin, herweha Xaniin Woltersheim. Li vir, şêweya axaftina vekirî ya Pletzer û zinanxweşiya wê vecinqandina ji ROJNAMA'yê ji bo kurtedemekê ji bîra Katharina rakir û pêkan kir ku ew hişên xwe careke din vegeşîne ser bûyera şeva borîn, bûyera ku ew gellekî bextewer kiribû: Ludwig telefon kiribû, û erê, ji wir. Weqa delal dengê wî dihatibûye ku wê nexwaztibû wî agahdare gelşên xwe bike da ku wî di derheqê cîhgirtina wan de xwe lomekar nekira û bi encama tiştên bi serê wê de hatinî xemgîn nebûya. Ew li ser evîne neaxaftibûn. Wê – ji dema ku herdu di otomobîla wê de digûn mala wê de – qedexe kiribû ku ew jê re li ser evîne bipeyive. Na, na, tişteke ji wê ne kêmbû, û êrê, wê dê di rojên karnîvalê de vêsî bikira, û ji vir û şûn ve ew ê ji wî pê ve li gel kesekî ranebûya dansê, û tenê dîlanên Amerîkaya Başûr, û tenê tev wî; û li wî haliyê çî hebû? Xanî zor başbû û her tiştê wî dixwazt tê de hebû, û ji ber ku wê qedexe kiribû ku ew li ser evîne biaxife, wî dil hebû bibêje ku ew wê pîrr û pîrr û pîrr şêrîn dibîne, û rojekê ji rojan, kengê, ew hîn nedizane, belkî li dû çend heyvan, lê heye ku li dû salekê yan duduyan be, ew ê were û wê bibe, bi ku de, ew jî nedizane. Axaftina wan wek ya kesên ji hev û din hez dikin bi telefonê bi hev re dipeyivin domandibû. Çi gotinên ku xwebêjeke têkiliyên gellekî şexsî bidin nehatibûn

kirin, ne hîn tew tişteki ku ji haliyê Beizmenne de (bêtir belkî ji haliyê Hach de) wisa bi hişkî hatibû ser zimên. Ew deh deqeyan, heye ku bêtir, li gel hev axaftibûn wekî ku Katharina ji Else re gotibû. Di derheqê peyvên ji haliyê herdu evîndaran de li vir hatibûn bikarhanîn, merov dikare filimine nûjen bide ber çavan ku tê de du kes li ser hestên li hember hev diaxifin. Gotinên wisa di telefonê de, ji ber dûrbûna ji hev û din, wekî gotinên ku li hev û din nayên têyên bihîstin.

Ev axaftina telefonê di navbera Katharina û Ludwig de herweha sedema bêhnfirehbûn, zimanzweşî û nermitiya Beizmenne bû, û tevî ku wî li gor baweriya xwe dizanibû çima Katharina di daniştina îroj de ne wek berê serhişk bû, wê li milê din, wek merov dikare têbigihê, nedizanibû ku Beizmenne ji bo eynî bûyerê, çîqa sedem ne wek hev bin jî, wek wê kêfxweş bû. (Divêt merov va bûyera mat û hêjayî balkêşiyê bike sedem ku bêtir telefonê bi kar wîne, heke pêwîst bû tew bêyî kuestepista bi peyvên evîne dagirtî, ji ber ku merov nedizane ka kê bi va axaftina telefonê kêfxweş dikiye). Lê Beizmenne herweha dizanibû çima Katharina îroj piçekî bi tirs bû, ji ber ku haya wî ji telefonkirineke din hebû ku xwediyê wê xwe bi nav nekiribû.

Bila xwendevan bi kerema xwe bi şopa çavkaniyên veşartî yê agahiyên di vî beşê de nekeve: merov dikare bibêje, diwarekî kelpîçîn'î ji çêkirina hosteyekî xêşim hatiye qulkirin û ava li holê hatiye derxistin yan rijiyaye berî ku diwarê qels hilweşe û giranî û çêkirina li holê nemîne.

Da ku kesek dû re şaş fêhm neke, pêwîst e li vir bête diyarkirin ku Else Woltersheim û Bloran, herduyan jî helbet dizanibûn ku bi encama alîkirina Götten di derheqê reva ji mala wê de, Katharina kirineke li dij qanûnê kiribû. Rastiya ku wê riyeke revê jê re dît bêguman wê dike hevpara şikandina bendine qanûnê, tevî ku ew di derheqê bûyerên eslî de ne gunehbar e jî! Else Woltersheim va yeka rasterast dabû rûyê wê, hema çend deqeyan ber gihîştina Xanim Pletzer da ku wan bibe daniştina îfadegirtinê. Blorna jî nehîşt fersenda yekem ji dest biçe bêyî ku haya Katharina bikişîne ser kirina wê ya neqanûnî. Bersîva ku Katharina di derbareyê vê pirsê de dabû Xanim Woltersheim divêt herweha ji kesekî neyê veşartin: “Lê, ma ne qederê wanî xwazt, û ez ê li gel wî bizewiciyama û zarok biahnîna, heta ku ez bi salan li benda derketina wî ji girtîgehê bimama jî.

Îfadegirtina Katharina Blum dikare li vir wekî ku bi seri bibe bête hesibandin; tenê divabû bipejirîne ku careke din vegere, heke li dû îfadegirtina kesên din, yên ku herweha di civîna dansê ya li mala Woltersheim cîh girtî de beşdar bûbûn, pirsine din bihatana holê. Li vir divabû êdî bersîv ji pirsekê re bihata dîtin ku di qalibê teoriya Beizmenne ya hevdîtina bi tevdêr û tilîhebûna di kirinên li dij dewletê de pirseke bi qasî xwe grîng bû: Çawa Ludwig Götten bû-

bû mêvanê civîna dansê ya li mala Xanim Woltersheim cîh girtî?

Ji Katharina Blum re hat gotin, ew dikare biçe mal yan li şûna ew dixwaze li benda Xanim Woltersheim bimîne, lê wê dil nekir biçe mal û got ku bûyerên dawîn apartmana wê li pêş çavên wê reş kiribûn û ji lewre wê baştir didît di odeyêke nezaretê de bimîne ta ku îfadegirtina Xanim Woltersheim bi serî dibe, da ku li gel wê biçe mala wê. Li vir bû ku Katharina herdu hejmarên ROJNAME'yê ji çenteyê xwe hanîbûn der û pirsîbû, eger dewlet – va gotina wê bi xwe ye – nikaribe tiştêkî bike da ku wê ji vê gemarê biparêze û lekeya li navê wê ketî bide paqîşkirin(8). Wê diyar kiribû, di navberê de ji bo wê baş zelâl bûye ku sedema îfadegirtina wê di cîh de bû, tevî ku wê hîn jî sedema va hûrlênîherîna kûr ku xwe digîhand “hemî haliyên jiyana wê” fêhm nedikir; lê belê ji dest wê nedihat der ku têbigihê, çawa beşine îfadeya wê, wek pîrsa mîrzamêvanan, dikaribûn bikevin dest ROJNAME'yê, û hîn bi ser de jî van gotinên tiji gemar û li hev hatinê hûnan. Li vir Hach, abûkatê giştî, axiftina wê birrî û got, ku ew balkêşiya merseleya Götten li gel xwe hanîbû holê dayîna danzanînekê ji bo weşanên giştî pêwîst kiribûye, ku konferenseke çapemeniyê hîn cîh negirtibûye, lê belê ew balkêşî û tîrsa ku reva Götten – reva ku bi alîkariya wê cîh girtibû – hanîbûne holê, rêbirrîna li konferenseke wisa êdî zor dijwar dikiribûye. Li milê din, hevaskirina wê û Götten ew kiribûye “keseke ji dîroka rojane” û bi encama vê yekê, wekî merov dikare fêhm bike, ew bûbûye keseke ji bo raya giştî balkêş. Eger di gotarên rojnameyan de îhanet yan lekegîhandina ji bo navê wê hebûna, wê maf hebûye ji hali-

yê xwe de li wan gilî bikira, û eger bihata îspatkirin ku mamûrên îfadegirtinê çî gotin gihandibûne derve, bila wê baş bizanibûya ku polis ê xwe bigîhanda binê merseyê û cezakirina mamûrê, yan mamûrên, gotinên îfadeyê gi-handinî derve bixwazta û di derheqê stendina mafên wê de bihata alîkariya wê. Dû re Katharina birin odeyê neza-retê. Pêwîst nehatibû dîtina ku wê siqesiq têxin bin çavan, jinpolîseke ciwan bi navê Renate Zündach bêyî çek ew pa-bû, ya ku dû re dabû zanîn, Katharina Blum bi dirêjîya wê katê – dora du saet û nîvan –tiştê nekiribûye, xeyn ji xwendina herdu hejmarên ROJNAMEY'YÊ, car li dû car. Wê ne çay, ne etûr û neji tiştêkî din pejirandibûne, ne ku bi şêweyê hişk ew nepejirandine; “bêtir bi zimanxweşî û bêmeraçî.” Renate Zündach pîr hewl dabûye ku li gel wê li ser modeya kincan, filiman û dansê bipeyive, da ku bala wê ji ROJNAMEY'YÊ bi dûr xe, lê bêyî çî sûd.

Da li gel Blum'a ku wisa diyar bû hişên wê bi tevahî ji haliyê ROJNAMEY'YÊ de hatibûn dizim alîkar derkeve, Zündach polîsekî bi navê Hüften li ber wê hiştibû û çûbû ji arşîvê raporine ji rojnameyê din jê re hanîbûn ku tê de li ser eynî pirsê di derheqê îfadegirtin û rola wê de bi şê-weke objektîv hatibû nivîsandin. Van rojnameyan raporên kurt di rûpelên sêyem yan çarem de weşandibûn, tew bêyî ku wê bi tevahî bi nav bikin, tenê wek Katahrina B., kar-kereke hundir malan behsa wê kiribûn. Jinpolîsê rapora di rojnameya “UMSCHAU” de wek nimûne raber wê kiri-bû: Agahdariyê tenê bi deh rêzan, helbete bêyî wêne, ku tê de behsa talihreşîya kesekê hatibû kirin ya ku bêyî gunehbarî di vê merseyê werbûbû. Hemî raporên di roj-nameyên din de hatin dîtina – Zündach panzdeh heb ka-

hez li pêş wê danîbûn – bêhna Blum fireh nekiribûn. Wê tenê gotibû, “ma kî van rojnameyan dixwîne? Hemî kesên ez dinasim ROJNAME’yê dixwînin.”

28

Da ku bête aşkerekirin ka Götten çawa dikaribûye beşdarre civîna dansa li mala Xanim Woltersheim bibe, berê îfadeya wê bi xwe hat girtin, û ji deqeya yekem de diyar bû ku nefreta Xanim Woltersheim li hember hemî kesên di îfadegirtina wê de beşdar çîqa ne kûr bûya jî, bêyî çî guman ji ya Blum kûrtir bû. Wê da zanîn, ew di sala 1930 de ji day bûye, 44 salîn e, bêmêr e, bi karê hundir malan û pêşkêşkirina xwarinê mijûl e, bêyî ku çî dîplom di vî warî de li gel wê hebin. Ber dest bi dayîna bersîvên ji bo pirsas li holê bike, wê “bi dengêkî ji hestên atîfî vala, dengêkî hema-hema wek qûma hişk, ku ji qiseyên xirab û qîrînê bêtir girr û nefreta wê diyar dikirin,” sebarek nivîsarên ROJNAME’yê yê di derheqê Katharina Blum de, herweha li hember pêkaniya derbasbûna agahîne di dema îfadegirtinê de hatinî ser zimên ji bo wa rojnameya bênerx, tiştên di dilê xwe de gotin. Wê gotibû, wê fêhm dikiriye ku rola Katharina di vê merseleyê de divabû bihata hûrlêniherîn, lê di eynî demê de, wê ji xwe dipirsiye, eger grîngiya sedeman têrê dikir ku “jiyana meroveke ciwan bihata herimandin,” wekî ku nuha dibûye. Wê domandibû û gotibû ku wê Katharina ji roja jidaybûna wê de dinasiye û ev bûbûn du roj ku wê di çav xwe re kiribûye çawa proseyeke hilweşandinê di jiyana wê de çîh digirtiye. Ew pê ve çûbû û rağîhandibû ku ew ne pijîşkeke nefsi bûye, lê dîtina ku

apartmana Katharina nema bala wê dikişand, ew apartmana li ber çavên wê giranbiha û ji bo kîjanê ew demeke dûr û dirêj xebitîbû, nêşaneke ne ji xêrê re bûye.

Dawîdana rêzên Xanim Woltersheim yên bi gazinc û lo-meyan dagirtî ne hêsan bû, heta ji bo Bezmenne jî; û tenê dema wî axaftina wê birrî û rexne lê girt, ku çima wê Götten hîştîbûye mala xwe, wê dest ji gazincan berda û gotê ku heta bi navê wî be jî wê nedizanibû, ne wî xwe dabûye nasîn, ne jî kesekî ew bi wê dabûye nasîn. Wê tenê dizanîbûye ku ew dora katjimêr 7.30'ê êvara wê çarşemê li gel Hertha Scheumel gihîştîbûye mala wê, û li gel wan kesekî din'î bi kincên şêxên Ereban hatîbûye ku hevala Hertha, Claudia Stern, bi xwe re hanîbûye, kesekî ku bi navê Karl bang lê dikiribûne û bi kirinên ji usûlê der bala beşdaran kişandîbûye ser xwe. Gotina hevdişîneke bi tev-dêr bi ser û binê xwe ve ne di cîh de bûye, û wê bi xwe jî çî caran navê Götten nebihîştîbûye. Wê gotibû ku wê her tiştê biçûk û mezin di derheqê Katharina de dizanîbûye, lê dema ji wê re behsa "ew rêwîtiya bi trimbêlê ya mathîştîne" kiribûn, ew neçar mabû bibêje ku wê tişteke hî ser vê merseleyê nedizanîbûye, û wisa gotina wê ku wê di derheqê Katharina de her tiştê biçûk û mezin dizanîbû ta radeyekê hat pûçkirin. Dema pîrsa mîrzamêvanan hatibû holê ew fedîkar derketibû û gotibû, ji ber ku Katharina bi xwe ji wê re li ser vê pîrsê tişteke negotîbûye, wê jî nedixwaztiye tişteke bibêje. Wê tenê dikarîbûye bibêje ku peywendiya Katharina li gel yekî ji wan tişteke wisa bûye ku "kêmezêde kenê merov pê dihat" û "dema ez behsa kenpêhatinê dikim mebesta min mîrzamêvan e, ne Katharina." Eger Katharina rê dabûya, ew ê amadebûya her tiştê di derheqê

vê pirsê de dizanibû bigota. Ji bo wê ne tişteki pêbaweriyê bûye ku Katharina di wan êvarên rêwîtiya bi otomobîlê de diçûbûye dîtina vî kesî. Rast e, ew peyaya hebûye lê sedema dilnekirina binavkirina wî ji haliyê Katharina de ew bûye ku wê nedixwaztiye wî bike armanca qerf û henekên xelkê. Rola Katharina di têkiliyên li gel herdu mîrzamêvanan de – ya tev Götten û ya tev mîrzamêvên – yeke bêyî lomedarî û tawan bûye. Katharina her dem keçeke bekkar, rêzdar û piçekî fedok bûye, ya rastir: ji merovan şerm dikiribûye, heta di dema zarokiya xwe de jî, û ew ke-seke bi olê û kilîseyê bawermend bûye. Lê dû re diya wê, ya ku kilîseya Gemmelsbroich paqîş dikiribûye, ji bo siçiyên bêusûl çend caran bûbûye armanca rexnelêgirtin û lomayan, û tew carekê hatibûye dîtin, çawa wê tev xizmetçiyê kilîseyê ji şûşeyekê meya ji bo armancên olî tête bikarhanîn vedixwaribûye. Va bûyera weqa hatibûye mezinkirin ku vexwarina şûşeyek mey bûbûye “cûlgirtina kirinên fahiş,” ji lewre jî keşîş di xwendegehê de neheqî li Katharina dikiribûne. Rast e, hişên Xanim Blum, diya Katharina, ne her di serê wê de bûne, û ta radeyekê kêfçiya alkoholê bûye, li divabûye ku merov xwe xistiba şûna wê: şûyekî ku dawiya pitepita wî nedihatibûye, nisax – bavê Katharina – , merovekî ku mest û hilak ji cengê vejeriyabûye û agirê xem û kulên di dilê vê dayê de gurrtir kiribûne; û hîn bi ser de ew kurê – brayê Katharina – ku merov dikaribûye bigota, ketibûye riya şaş. Haya wê ji zewaca Katharina ya bêoxir jî hebûye. Ya rast, ji destpêkê de wê şîret lê kiribûne ku bila li gel vî Brettlohê – wê ji bo va gotina xwe lêborîn ji beşdaran xwaztibû – kûnelês nezewice, kesê ku erd li pêş berpirsiyarên vê dunyayê û yê kilîseyê dûz

dikiribûye û li milê din kesekî çalimfiroş bûye. Ji bo wê, zewaca Katharina ya pêşkat riyeke reva ji rewşa mala wan ya xirab bûye, û wekî ku nuha li pêş çavan aşkere bûye, hema li dû ku wê xwe ji rewşa malbatê û ew zewaca bêoxir azadkiribûye, wê xwe pêş ve biribûye. Şehadeyên wê di derheqê mesleka xwe de bi dest xistibûn rê li hemî gumanan dibirîne. Wê – Xanim Woltersheim – dikaribûye vê yekê ne tenê bi gotin lê herweha bi nivîs îspat bike ji ber ku ew endama komîteyeke îmtîhanên meslekên destkarî bûye. Nuha ku meraqa xelkê û cîhên giştî di warê demderbaskirinê de ber bi “xwarina amadekirî” diçûye, fersendên ji bo jineke wek Katharina heku diçûn bêtir dibûne, ji ber ku ew ji bo vî karî munasib bûye û di derheqê wî de bi firehî xwendibûye, sebareet raxistin û pêşkêşkirina xwarinê xwedan xibret bûye. Lê anuha, eger di derheqê nivîsarine ku ROJNAMEY’ê li ser wê çapkiribûn de tiştekî cîh nêgirta û mafên wê lê nehatana veğerandin, wê demê, çawa ku apartmana wê di çavên wê de reş bûbûye, wisa jî meraqa ji bo mesleka wê dê di dilê wê de vemiriya. Bi vê gotinê re Xanim Woltersheim hatibû agahdarkirin ku ne ji karê polîs û abûkatiya giştî bûye, kesekî ji bo “hindek metodên rojnamevaniyê, ku bêguman ne di cîh de bûne, bide cezakirin.” Nedivabû ku kesekî serbestiya rojnamevaniyê ji bo armancên xwe bi kar bihaniya, û bila wê baş bizanibûya ku di vî warê de gilîkirineke şexsî dê bi hawayekî adilane bihata lêniherîn, û eger agahî bi şeweyeke ji qanûnên welêt der ji çaviyekê, yan çavîne, hatibûna der, ew kesa, yan kesan, ê bihatana cezakirin. Abûkatê giştî yê ciwan bûye, Dr. Korten, ku li vir bi şeweyeke nêzikî atîfî, û gellekî ceddî, piştgiyaya serbestiya rojnamevaniyê û parastina

kîbûna çaviyên agahyan kiribû û gotibû, zor grîng bûye, merov ji bîr ranekira ku kesên xwe ji hevaltî û hevkarîya merovên xirab diparastin, bêyî çî guman, xwe nedikirin armancên raporên şewehişk ku belkî zîrar bigîhandana navên wan.

Dr.Korten axaftina xwe domandibû û gotibû ku tevahiya vê pîrsê – hebûna Götten û Karl'ê bi kincên şêxên Ereban li mala Xanim Woltersheim – gumanek dihanîbûye holê, ku çawa wisa bi hêsanî ligelhevDaniştineke civakî wê êvarê çîh girtibûye. Va yeka ji bo wî hîn zelal nebûbûye û wî hêviya xwe dispartîye ser îfadegirtina herdu stiyên ciwan, xwediyên têkiliyên bi vê pîrsê re, ku belkî bikaribûna tiştêkî mentiqî diyar bikirana. Merov nedikaribûye ew bi xwe, Xanim Woltersheim, bi tevahî ji lomeyan biparasta ji ber ku wê çî grîngî nedabûye bijartina mêvanên xwe. Xanim Woltersheim razî nebûbû ku bi vê şeweyê ji hahiyê kesekî ji wê biçûktir de bête rexnekirin û gotibû ku wê herdu stiyên ciwan vexwandibûne da ku li gel hevalên xwe bihatana mala wê, lêbelê ne ji sinçiyên wê bûne ku daxwaza nasnameyan û şehadeyên polis di derheqê lebatçakiyê de ji mêvanên xwe bikirana. Li vir ew hatibû agahdarkirin ku temenê merov di vê merseleyê de çî rol nedilîztiye, lê li milê din, karê Dr.Korten, wek abûkatê giştî, roleke grîng hebûye. Çawa bûya jî, divabûye wê bipêjiranda ku va merseleya di bin lîniherînê de yeke ceddî bûye, yeke ku têkiliya xwe belkî li gel curmenke giran, heye ku tew girantirîn curm, hebûya, curmeke ku pêkan e, wek xuya dikiriye, tihyên Götten tê de hebûne. Çî grîng e û çî ne girînge, girtina wê biryarê berpirsiyartiya dewletê bûye, ne ya wê. Dema ji wê hatibû pîrsîn, eger Götten û

mîrzamêvan belkî eynî merov bûna, Woltersheim gotibû, na, wê baş dizanibûye ku ew ne eynî merov bûne. Lê dema jê hat pirsîn, eger wê bi xwe mîrzamêvan dinasî, çi caran dîtibû, yan lê rast hatibû, ew neçar mabû bibêje na; û ji ber ku wê herweha tişteke li ser pirseke şexsî ya zor grîng jê nedizanibû – pirsra rêwîtiya Katharina ya êvaran –, îfadedayîna wê wek gotinên di cîh de nehatibû pejirandin. Bi şêweyeke hişk ji wê re hatibû gotin ku îfadegirtina wê ji bo nuha kuta bûbû. Ber ji odayê biçe der – enirî, tête gotin –, wê gotibû ku ew ji Götten bêtir li Karlê bi kincên şêxên Ereban ketibûye gumanan; ew li gel xwe diaxiftibûye û bêyî ku xêtir bixwaze çûbûye.

29

Ji ber ku Götten li gel Hertha Scheumel ya hevdeh salîn, firşkareke hundir mixazeyan, hatibû civîna dansê îfadegirtina wê li dû Xanim Woltersheim dest pê kir. Ew piçekî nervoz û bi tirs hatibû dîtî û gotibû, wê çi caran bi polîs re nedabûye–nestandibûye. Li gel wê jî ji dest hatibû ku îfadeya xwe di derheqê hevnaşkirina wê û götten de bi şêweyeke nexirab bide. “Ez tev hevala xwe Claudia Stern,” wê dest pê kiribû, “ya ku di cîhekî çêkirina çokolatê de kar dike, di apartmaneke bi yek ode, mitabax û serşok de dimînim. Em herdu jî ji xelkê Kuir–Ofersbroich in û malbatên me û Woltersheim, herweha Katharina Blum, ji dûr ve digihên hev (li gel ku wê xwaztibû merîtiya dûredûr bêtir zelal bike û gotibû ku bapîr û dapîrên wan pismam û dotmamên hev û din bûne, va danzanîna wê grîng nehatibû dîtî û jê re hatibû gotin ku “merîtiya dûredûr” têrê

dikiribû). Em Xanim Woltersheim wek Meto bi nav dikin û Katharina jî wek dotmamekê dihesibînin. Wê êvarê, êvara 20'ê sibata 1974'an, em herdu, ez û Claudia, li hev şaş bûbûn. Me jî Meta Else'yê re gotibû, em ê tev hevalên xwe di civîna dansa li mala wê de beşdar bibin çimkî bêyî wan hejmara peyan jî bo dansê dê jî ya jinan kêmtir bûya. Lê jî hevalê min'î ku leşgeriya xwe dikêye, gotina bêtir di cîh de, di beşê dezgehvanîyê de leşgeriyê dikêye, dîsa hat xwaztin ku di cîh de vegere qîşleya xwe. Tevî ku min jê re pêşniyar kir, bila jî qîşleyê bireve, bi ya min nebû, jî ber ku ew gellek caran reviyabû û ditirsiya bête girtin û cezakirin. Hevalê Claudia, li milê din, hîn li paşnîvro weqa serxweş bûbû ku em neçar man wî têxin nav livînan. Ji ber vê yekê me biryar girt ku biçin çayxaneyê Polkt, bi hêviya ku em li wir rast du kesên rind bêyên da ku wan li gel xwe bibin civîna dansê, jî ber ku me nedixwazt em li cem Meta Else fedîkar derkevin. Di rojên karnîvalê de çayxaneyê Polkt tuni şên e. Gellek merov li pêş û li dû çûna dansê yan temaşeyên karnîvalê li wir digihên hev û yê bixwaze dikare her dem tê de rast kesên ciwan were. Tevî ku hîn esrê teng bû jî komeke şên jî merovan li wir gihîştibû hev. Ew ciwanê ku ez nuha jî we dibihîsim navê xwe Ludwig Götten e û wekî mucrimekî mezin jî haliyê polîs de tîye xwaztine, ez du caran di çayxaneyê de vexwandim dansê. Dema em cara duyem rabûn reqsê, min jê pirsî, eger dixwazt li gel min biçûya civîneke şahiyê. Wî di cîh de bi dilşadî pejirand. Wî gote min, ew rêwîyekî di bajêr re derbas dibûye, cîhekî ew lê razê tunebûye, nedizani-bûye ka ew ê wê şevê li ku hima û jî lewre dixwaztibû li gel min biçûya. Di vê bîstê de, kata ku min û vî Göttenî, wek

merov dibêje, ji bo tevçûnê li hev dikir, Claudia li gel kesekî bi kincên Şêxên Ereban hema li kêleka me direqisî, û ez dibêjim wî axaftina me dibihîst çimkî vî şêxê ku dû re ji min re got navê xwe karl e di cîh de bi şêweyeke bergerîn û qeşmerîn ji Claudia pirsî, eger di vê civînê de ji bo wî jî dê piçek şûn hebûya, ew jî bêkes û bêwar bûye. Wisa jî em gihîştibûn armanca xwe û dirêj nekin em di trimbêla Ludwig, mebesta min ya Birêz Götten, de çûn mala Meta Else. Trimbêl yeke Porsche bû û ji bo çar kesan teng bû lê şûna em diçûnê ne dût bû. Bersîva pirsê, eger Katharina Blum dizanibû em ê biçûna çayxaneyê Polkt, erê ye. Di sibeya wê rojê de min telefona Katharina kir, dema wê li mala abûkat Blorna kar dikir, û gotê, ez û Claudia dê neçar bimana bi tenê biçin mala Meta Else eger me kesek nedîta. Min herweha gotê ku em ê biçûna çayxaneyê Polkt. Wê va yeka baş nedît û got, em kirinên bêyî berpirsiyartî dikin û zûbizû bawerîya xwe bi kesan tînin. Lê Katharina ji vî halî de her wisa ye. Ji lewre mat mam ez dema Katharina di cîh de li Götten xwedî derket û bi tevahîya êvarê li gel wî reqisî, te digot herduyan bi dirêjîya salan hev û din dinasîn.”

30

Îfadeya Hertlia Scheumel hema-hema peyv bi peyv ji haliyê hevala wê Claudia Stern de wekî di cîh de hat peji-randin. Tenê di derbareyê tiştekî de, tiştekî ne grîng, axaftina wan ji hev cuda bû. Ew sê caran, ne du caran, li gel Karlê bi kincên şêxên Ereban reqisîbûye ji ber ku wî ber vexwendina Hertha ji haliyê Götten de ew vexwandi-

bûye dansê. Claudia Sterm jî mat mabûye ku çîqa zû Katharina Blum, ya ku wek meroveke xweperest tête nasîn, peywendiyêke dostane, hema-hema wek ku wî hîna-se, li gel Götten bi rê xistiye.

31

Divabû îfadeya sê merovên din ji yên di civîna dansê de beşdar bihata girtin: Konrad Beitzers, 56 salîn, bi karê kirîn û frotina cêw mijûl dibe, hevalekî Xanim Woltersheim; Georg Plotten yê 36 salîn û jina wî Hedwig ya 42 salîn, herdu jî wek mamûrên belediyê di kar de ne. Di derheqê derbasbûna kata êvara li mala Woltersheim de, ji dema gihîştina Katharina Blum, Hertha Scheumel tev Götten û Claudia Sterm tev Karl'ê bi kincên şexên Ereban de, hersiyan jî eynî gotin kirin. Êvar yeke pîrr xweş bûye, beşdar reqîsbûne, li gel hev axiftibûne û kesê bi navê Karl bi henekên xwe gellek kes kenandibûne. Tenê tiştek ne di cîh de bûye – eger merov bikaribûye wisa bigota, ji ber ku herdu kesên eleqedar, bêguman, ew wek tiştêkî ne di cîh de nedîtibûn –, gotibû Georg Plotten, ew jî “kontrolkirina tevahî ya Katharina Blum ji haliyê Ludwig Götten de” bûye. Vê yekê ceddîyetek, hema-hema bayekî fermî, di rewşa êvarê de afirandibûye, tiştêkî ku ji temaşeyên rojên karnîvalê der e. Hedwig Plotten gotibû, dema ew li dû derketina Katharina û Ludwig ji bo hanîma bûzê çûbûye mitabaxê, axiftina karl'ê bi kincên şexan xwe bi xwe re bala wê jî kişandibûye ser xwe.

Katharina Blum ya ku dîsa li îfadegirtinê hatibû vegerandin got, erê, wê bi telefonê li gel Hertha Scheumel axaftibû, lê careke din da zanîn ku têkiliya wê axaftinê bi çi tevdêrên dîtina Götten re nebû. Ne Beizmenne, lê ji herdu abûkatên giştî yê ciwantir, Dr.Korten, bû ku li vir pêşniyar kiribû, bila Katharina bipejirîne ku wê li dû axaftina li gel Hertha Scheumel telefone Götten kiribû, ku bila biçe çayxaneyê Polkt da ku wê li wir wîne ser rê û bikaribe li gel wê, bêyî ku kes wî binase, bête civîna dansa li mala Woltersheim, cîhê ku wan herduyan ê tê de hev bidîtina. Naskirina Scheumel'a ku porê xwe zêde zer e û kincên balkêş li xwe dike dê ne tiştêkî dijwar bûya. Li dû vê gotinê Katharina Blum serê xwe hejand û bêyî ku bala xwe bide wî dest pê kir di destê rastê de herdu hejmarên ROJ-NAME'yê her biguşişe ser hev. Dû re ew berdand û ew li gel Xanim Woltersheim û hevalê wê Konrad Beitzers ji navenda polîs çû der.

Dema li ser îfadeyên hatinê nivîsandin û înzekirin axaftin bû û hat pirsîn, eger çi valahî di derheqê pirs û bersîvên bi vê merseleyê ve girêdayî hîn mabin, Dr.Korten pirsî, eger ne layiqî hewldaneke tekûz bûya ku merov va Karlê bi kincên şêxan bi cîh bikira û îfadeya wî bigirta. Ji bo wî tiştêkî mathîştinê bûye çima "va Karla" hîn nehatibûye hicîhkirin. Ma ne ew jî, wek hatibû diyarkirin, di eynî katê de, eger ne tev Götten be jî, di qehwexaneyê Polkt de

bûye û herweha xwe li beşdarbûna di civîna dansê de feriz kiribûye. Ji bo wî, ango Korten, rola vî kesî wek yeke di tarîtiyê û gumanê de dimaye.

Li vir pîqînî bi hemî kesên beşdar ket, kenîyan. Heta jinpolîs Pletzera piçekî xweperest, wê jî rê da ku kenekî sivik li ser lêvên wê bête xuyakirin. Nivîskara îfadeyan, Xanin Anna Lockster, weqa bi deng kenîya ku pêwîst bû Beizmenne haya wê bikişîne ser civînê. Û ji ber ko Korten lîn jî têngihîşt ka mersele çî ye, lievkarê wî Haclî ew xist ronahiyê. Ma ew, Korten, qe têngihîştibûye, yan bi wî ve xuya nekiriye, ku Komîsar Beizmenne xwe bi mebest ji ser şêx re çedikiribûye û navê wî nedihanibûye ser zimên? Ma ne aşkere xuya dikiriya ku va kesa yek "ji yên me" bûye, û tevxeaxaftina wî ya di avrêjê de metodek bûye – bêguman baş nelatibû bikarlianîn – bi riya kîjanê wî liewl dabû lievkarên xwe bi bêtelê di derheqê Götten û Blum de agalîdar bike û navnîşana Blum, ku wî nûlia dizanibû, bide wan da ku wan ew lierdu ji haliyê xwe de têxistana bin çavan. "Û bêyî guman ji bo te diyar e, lievkarê Birêz, ku di karnîvala îsal de kincên şêxên Ereban ji bo veşartina kîbûna merovan baştirîn metod in çimkî di rojên îroj de, ji ber sedemên berbiçav, şêx ji kawboyan(9) bêtir têtên hezkirin." "Gotinê naxwaze," got Beizmenne li dû şîrovekirina Haclî, "ku me ji destpêkê de dizanibû, karnîval ê ji bo çetayan derketinê liêsan bike û ji bo me jî şopajotin û bidûketina wan ê dijwar bibe, loma, sîh û şes saetan ber destpêkirina karnîvalê me nehîşt Götten ji ber çavên me wenda bibe. Götten, yê ku kîbûna xwe bi riya lixwekirina çî kincên biyanî nedabû veşartin, di rawestekeke trimbêlan de, ji kuderê wî dû re otomobîleke Porsc-

he dizîbû, di mînîbûseke Volkswagen de şevêkê razabû, dû re di qehwexaneyê de xurniya xwe kiribû û di avrêja wê de rîhên xwe kurr kiribûn û kincên xwe guhertibûn. Me nehîşt ew deqeyeke tenê jî ji ber çavên me wenda bibe. Dora duanzdeh polîsên bi kincên şêxên Ereban, kawboyan û Spaniyan, hemû bi bêtêlên beriyên û bi rolên serseyên temaşeyan û şûnên dansê, gîh li dû pêgên wî bûn, da ku di eynî katê de her kesê Götten li gel wan dida û distend bihata nasîn. Hemî kesên ku Götten ber gihîştina qehwexaneyê li gel wan axaftibû hatin bicîhkirin û pirs ji wan hatin pirsîn:

garsonêkî barekê, li kuderê wî bîrayek vexwaribû;

du keçikên ku ew li gel wan di lokaleke beşê bajêr yê kevin de reşîbû; karkerekî benzînxaneyê li nêzikî Holzmarkt, li kuderê wî benzîna ji bo Porşeya hatî dizîn kiribû;

rojnamefiroşekî taxa Matthiasstrasse;

karmendekî dukaneke cixareyan;

mamûrekî bankê, li cem kîjanî wî bi heft sed dolarên emerekî markên almanî kiribûn, dolarên ku ihtîmal mezin e ji bankê hatibin dizîn.

Hevdîtina van kesan û Götten lihevraştatin bû, ne bi tevdêr, û çî şopên bikarhanîna peyvên bi xwebêjên veşartî di navbera kesekî ji wan û Götten de tunebûn. Lê ez qe bawer nakim ku hevdîtina wî û Blum jî yeke bêyî tevdêr be. Axaftina bi telefonê li gel Scheumel, Gihîştina mala Woltersheim di katê de, herweha ew nebixêrdansa ji kêrîniya dil û ji saniyeya yekem de tiji evîndarî – û çîqa zû ew li gel hev ji hundir çûbûn der – gîşkî li dij dîtineke bêyî tevdêr in. Lê tiştê herî grîng ew e, wekî diyar e, wê hîştîye ew bêyî xatirxwaztin biçe û wê rîyeke derketina ji xaniyê

apartmanan kiribûye ber wî ku ji dest hatiye bêyî ji haliyê yên xanî weqa bi miqayitî tehqîbdikirin de bête dîtin ji xênî derkeve. Me xaniyê apartmanan, beşê apartmana wê tê de, deqeyeke tenê jî ji bin çavdêriyê dernexist. Helbet ne tiştêkî pêkan bû ku em tevahiya dorhahiyên xênî ku kîlometir û nîvekî çarkoşe ye têxin bin çavdêriyê. Gotinê naxwaze, wê riyeke revê dinasî û ew raber wî kir. Jê bêtir, çî guman li nik min nîne ku wê ji bo wî – heye ku ji bo hinên din jî – şûnên xweveşartinê didîtin, û ew baş dizane Götten nuha li ku ye. Malên ew tê de kar dike hatin lêniherîn, me li gundê ew jê hatî jî pirsî, û apartmana Xanim Woltersheim careke din, dema wê li vir îfade dida, bi tevahî di bin çavan re hat derbaskirin. Bêyî sûd. Ez baştir dibînim ku Blum ne girtî be da ku biçe cîhên ew dixwaze, da ku şaşitiyekê bike, û qe ne dût e ku bi riya kesê mîrzamêvan şop biçe şûna xweveşartina Götten; û li cem min qe şik nîne ku peywendiya Xanim Blorna, ya ku em nuha herweha bi navê “Trudeya Sor” dinasin û dizanin ku ew di çêkirina nexşeyên xaniyê apartman de beşdar bûye, li gel riya reva Götten heye.”

34

Divêt li vir bête diyarkirin ku vegera yekem li bûyerên li par hema hindik maye bi seri bibe da ku em ji roja îniyê bigihên şemê. Ta ji dest bête der, em ê bikin ku xetimandin, herweha tengasî û guvaştinên ne pêwîst cîh negirin. Cîhnegirtineke bi tevahî heye ku ne pêkan be. Heye ku bi kelk be em li vir bidin zanîn ku li dû kutabûna îfadeya dawîn, ya roja îniyê paş nîvro, Katharina Blum ji Else

Woltersheim û Konrad Beiters xwaztibû ku bila berê li gel wê biçin mala wê û – ji wan tika kiribû – bila tev wê rabin jor jî; gotibû ku, erê, ew ditirsiyaye. Wê roja pêncşemê bi şev, kurtekatekê li dû axaftina li gel Götten (yê ji derve de li merseyê binihêre dê bikaribe bêtawanbûna wê bibîne çimkî wê, eger ne di dayîna îfadeyê de be jî, axaftina li gel Götten ji yên din veneşartibû!) tişteki zor bed cîh girtibûye. Li dû axiftina li gel Götten, wê bihîstok li şûnê hîn veğerandibûye, venegerandibûye, telefon car din lêketibûye. Bi hêviya ku belkî dîsa Götten be, wê di cîh de bihîstok careke din rakiribûye lê li şûna dengê wî bibihîse yekî din bi dengêkî “ecêb nizim,” hema–hema “bi kustepistî” ji wê re “gotinên riswa” kiribûne, gotinên ne layiq, û tiştê herî nebaş ew bûye ku wî xwe wek kesekî ji daniştvanên apartmanên cînar dabûye nasîn, û gotibûye, eger meraqa wê yariyeke kûre bi şehwet bû, ma çima li derên dûr li kesekî digeriya, dema ku ew bi xwe, cînarê wê, amade bûye û dikaribûye hemî, erê hemî babet û çînikên nêzikyariyê ji bo wê pêşkêş bikirana. Rast e, kirina ew axaftina telefonê bûye ku hîştibûye ew di wê şevê de biçu mala Else. Ew bi tirs bûye, ji telefonê ditirsiyaye, û ji ber ku hejmara telefona wê li nik Götten, lê ne ya wî li nik wê, hebûye, ew hîn li benda telefonkirina wî bûye lê di eynî demê de ji telefonê ditirsiyaye.

Divêt li vir neyê veşartin ku li pêş Blum tirsên din jî hebûn. Yekem: Qutiya nameyan li derve ku ta nuha roleke pirr biçûk di jiyana wê de lîztibû; pirraniya caran wê pê ve diniherî ji ber ku her kes bi yên xwe ve dinihere, lê bêyî kelk. Di sibeya vê roja îniyê de, li milê din, qutî ta dêv tiji name bû bû lê ne nameyên dilşadkirina Katharina. Tevî

ku Else Woltersheim û Konrad Beitors gellekî bizav kiri-
 bûn ku nameyan û nivîsarên çapkirî ji destên wê dûr bi-
 hêlin jî, wê nepejirandibû, heye ku bi hêviya ku tiştêkî ji
 Ludwigê wê di nav wan de hebûya. Wê li hemî kaxezên li
 holê – dora bîstan – seyr kiribû, yek bi yek, lê tiştêkî ji
 haliyê Ludwig de di nav wan de nedîtibû û tevahiya gurzê
 kaxezan gêr çenteyê xwe kiribû. Siwarbûna asansorê ji bo
 rabûna jor jî bi jan bû çimkî du cînarên wê tê de bûn. Yek
 ji wan (bawerîkirina vê yekê çiqê dijwar be jî) peyakî bi
 kincên gêxên Ereban bû ku xuya dikir ew ji tevrabûna jor
 nerazî bû û ta dikare xwe guvaştibû qunceki asansorê, lê
 baş bû ku li qatê çarem çû der; û ya din (bi rastî jî tiştêkî
 mathîştinê ye, lê tiştê bûyî bûye), ew jî jineke bi kincên
 endelusî bû, ya ku bi rûyê xwe yê di paş maskê de tew
 hewl jî neda ku xwe ji ber Katharina bilivîne, rasterast xwe
 da pêş wê û ew bi meraqeke hişk û aşkere ji sêrî ta binê
 lîngan kir armanca “çavên xwe yên bêşerm, sar û qehwe-
 yî.” Ew ji qatê heştin diçû jor.

Haydar bin: hîn xirabtir dibe. Bi ketina hundirê apart-
 manê re, ew di navbera milên Beitors û Woltersheim de
 bû, telefon lêket, û li vir stî Woltersheim ji wê bezatir bû,
 milê xwe ji yê wê hanî der, xwe gîhand telefonê û bihîstok
 rakir; rûyê wê tirs bû, zer bû, û deng jê hat der: “Hey tu
 qehpeya nale lê hatî, hey tu dêlik,” û bi aqilmendî bihîs-
 tok danî kêleka telefonê li şûna ku li ser deyne.

Xanim Woltersheim û Beitors çî kirin jî, ji dest wan ne-
 hat der ku tiştên ji postexaneyê gihîştinî ji destên wê derî-
 nin. Wê tevaliya nameyan û nivîsaran, herweha du hej-
 marên ROJNAME’yê ji çenteyê xwe derxistin û xwazt
 wan îleh bixwîne, û xwendin jî!

Ne hemî name bênav bûn. Yeke ji wan, ya ku ji yê din tijitir bû, ji cîhekî ku navê “Tiştên Bêtir Şexsî bi Riya Wesandina bi Postayê” li xwe kiribû hatibû şandin, û tê de hemî babetên tiştên ku xwe bi têkiliyên cinsî ve peywendîgir dikin hebûn. Ji bo keseke hest-tenik wek Katharina va yeka tiştêkî gellekî giran bû. Hîn xirabtir, kesekî bi tîpên mezin li ser kaxezeke çapkirî zêde kiribû: “Ev in tiştên ku keyfa merov rast tînin cîh.” Bi kurtî – ya rast, bi hejmar – nivîsarên din ev ên li jêr bûn:

h

eft kartên bêyî nav, li piştî kîjanan vexwendinên seksuel bi şêweyên “kêmexlaqî û berbat” hatibûn nivîsandin, û kêmzêde di hemiyana de gotina “dêlika komonîst” hebû;

çar kartên bêyî vexwendinên seksuel lê tiji qiseyên bi nefret, ji “fîtoka sor” bigir ta “berdevka Kremlin;” pênc nameyên ku tê de beşên ji ROJNAME’yê hatinî birrîn hebûn, û li kêleka pîrrianiya wan (sê yan çar) bi rengê sor gotinên wek “çawa Stalîn negihîşt armanca xwe, tu jî nikarî” hatibûn nivîsandin;

du nameyên bi şîretên olî; di herduyan de jî li ser belavokên olî hatibû nivîsandin ku “divêt tu dîsa xwe fêre kirina nimêjê bikî, ey zaroka bextreşa wenda bûyî” û “xwe bi çogan bavêje ser erdê û tobe bike, Xwedê hîn dest ji te bernedaye.”

Û di vê deqeyê de çavên Else Woltersheim li rûpeleke biçûk ket ku di bin deriyê apartmanê re gêr hundir bû bû, û baş bû ji dest wê hat ku vê kaxezê ji Katharina veşêre: “Tu çima kataloga min ya nayînê bi kar naynî? Ma divêt ez bexteweriyê îlleh li ser te feriz bikim? Cînarê te yê ku te ew wisa hi pozbilindî paş ve vegerandibû. Haydar be.”

Destnivîs yeke qenc bû, û bi dîtina Else Woltersheim, xwediyê wê dê kesekî zanîngeh kuta kiribe, eger tew ne pi-jîşk be.

35

Tiştêkî mathîştinê ye ku ne Xanim W., ne Konrad B. mat man, ne jî tiştêk kirin, dema Katharina xwe gîhand bara xwe ya biçûk di salona daniştinê de û sê şûşeyên tiji sherry, whisky, meya sor û nîv şûşeyeke ji meya gulyazê, yek li dû ya din, bêyî xuyakirina çî nîşanên hestîn, bi dîwarên odeya daniştinê yên bêyî leke werkirin, şûşeyên ku bi gihîştina dîwaran re xinc-xincîn bûn û tiştên di xwe de tufe derve kirin.

Eynî tişt di mitbaxa xwe de jî kir, bi avêtina şûşeyên dimisê firengan, ava sîrkeyê û salçeya "worcester". Cîhê gotinê ye ku eynî kirin di serşokê de hat dubarekirin, bi guvaştina lûleyên melhemê û şikandina şûşeyên podrayê, û di odeya razanê de bi şikandina şûşeyeke ava kolonyayê.

Û ew di dema van kirinan de wek keseke bi tevdêr ji hestên xeyidandinê vala, meroveke bi kirina xwe bawer ku dixwazt yên din jî bi vê kirinê bawerkin bide xuya fikir, ta wê radeyê ku Else W. û Konrad B. ji şûnên xwe nelivyan.

36

Gellek teorî hebûn, helbete, di derheqê wê yekê de ka Katharina kengê ramana kujtinê xistiye serê xwe, yan plana kujtinê çêkiriye û biryar girtiye wê bi kar wîne. Bi dîti-

na hindekan, yekemgotara ROJNAME'yê ya ku roja pêncşemê hatibû weşandin têrê dikir; lê bi ya hindekên din, roja îniyê ya girtina biryarê bûye çimkî di wê rojê de ROJNAME'yê hîn jî destê xwe ji sîngê Katharina berne-dabûye û bûye sedema herimandina peywendiyên cîranî û reşkirina apartmanê di çavên wê de; herweha telefonkirina wî kesî, nameyên bênav; û hîn tew bi ser de hejmara ROJNAME'yê ya roja şemê, û ya yekşemê jî (li vir em pêşve diçine). Ma gelo texmînên wisa ne bêyî kelk in? Wê tevdêra kujtinê kiribû û bi kar hanî bû – de kî çi dibê-je bila bibêje! Gotinê naxwaze “tiştêkî ew êşandibû.” Gotinên şûyê wê yê berê ew bi taybetî qeherandibûn, û tiştê aşkere xuya ew e ku gotara di ROJNAMEYA YEK-ŞEMÊ de hatî weşandin, eger ne bû be sedema vexistina êgir jî, bêguman av jî bi ser de bernedabû.

37

Berî ku paşveçûn bi tevahî wek kutabûyî bête binavkirin û em car din xwe bi roja şemê gihînin, divêt tenê hîn tiştêk di derbareyê êvar û şeva li dû îniyê de bête gotin ku xwe bi rewşa li mala Xanim Woltersheim ve eleqeqedar dike. Rewşa dawîn li wir: Yeke ecêb aram bû. Rast e, ji dest Beitors, çîqa ji dil hewl dabû jî, nehatibû der ku wê rabike dansê, tevî ku sêlik dabûn ser, tew mûzîka Emerîka başûr jî; herweha nedikaribû ROJNAME'yê û nameyan jî ji wê bi dût xe, û gotina ku ev hemî ne tiştên grîng bûn û dirêj nedikir dê bihatana jibîrkirin, wê jî tiştêk neguhertibû. Wî gotibû, ma xirabtirîn bûyer derbas nebûbûn, perîşan-tiya rojên zarokiya wê, zewaca li gel wî Brettlohê nizim-

nerx, kêvcîtiya alkoholê li nik diya wê û “bêyî zêdekirin, neçakiya sinçiyên diya te ku di eynî demê de bûbûn sedema derketina brayê te Kurt ji rê û rêçikên rast,” ma hemî li paş nemabûn? Ma Götten ne li cîhekî bêyî tehlûke bû? Ma va dema salê ne ya karnîvalê bû, û rewşa wê ya aborî, ma ne baş bû? Ma kesên dilpak, yên wek Blorna û jin û mêr Hiepertz tunebûn, û heta ew kerê ezo be jî (hîn mîrzamêvan vekirî nedihat binavkirin), ma ew jî, li şûna ku merovekî bêbext be, ne qeşmerekî zimanxweş bû? Katharina ne li gel vê dîtîne bû û wê “ew gustîrka nebixêr û ew zerfa nepêwîst” hanîn bîra wan, gustîrk û zerfa ku ew herdu jî kiribûn tengasiyekê û hebû ku bibûna sedema cîhgirtina gumanan di derheqê şûna Ludwig lê dima de. Ma wê çawa dê bizanibûya ku va ramana vala ya di serê vî kerê bêhiş de hêjaye weqa dirav bûye? Na, na, wê ew wek qeşmerekî ku kenê merov pê were nedidît. Tew na. Dema li ser pirsine rojane hat axiftin – wek, eger ew ê ji bo xwe li apartmaneke din bigeriya, û dê ne baş bûya ku ew di derheqê şûna wê de biaxiftana –, Katharina xwe badabû û gotibû, ku nuha tenê tiştek di bala wê de hebûye, çêkirina kincên karnîvalê ji bo xwe, û wê ji Else tika kiribû ku rûşeltekê ji bo kurtedemekê bide wê çimkî kincên şêxên Ereban bûbûn mode û wê jî dixwaztibû ku roja şemê yan yekşemê bi kincên jineke Ereben Şawî “têkevîm nav xelkê.” Axiftîne domand û hati gotin ku bûyera cîh girtî weqa bed jî nebû. Eger merov rewş kûrekûr bida ber çavan, qe jî ne tiştik bû. Gotina bêtir di cîh de, ji haliyên wê yên xirab bêtir haliyên baş hebûn çimkî bivêt–nevêt Katharina li “kesekî ku ew li bendê bû” rast hatibû û li gel wî şeveke evîndariyê derbas kiribû. Rast e pirs ji wê hatin pir-

sîn, tew em bibêjin, îfadeya wê hat girtin, û divêt bête pe-
jirandin ku Götten jî ne tenê “nêçirvanekî perperîkan” bû
û ROJNAME jî her tiji gemara xwe ya her dem bû; çend
bêşermên xwe bi nav nekirinê telefon kirin, hinên din na-
meyên bênav nivîsandin. Êh, ma jiyana nadomîne? Ma
rewşa Ludwig ne rind e, û ma ji wê pê ve kesekî din hay-
dare şûna wî ya rihet e? Em ê nuha qatek kincên Karnî-
valê bidirîn û Katharina dê tê de bibiriq; ew ê bi kirasê
xwe, yê spî û bi kumik, xweşik û rindik “têkeve nav xel-
kê.”

Û li dawiya dawiyê xurist jî mafê xwe dixwaze û merov
xilmaş dibe, piçekî dikeve xew, bi xwe dihesê û dîsa dikeve
xew. Peyalêkê tev vexwin? Çima na? Rewşeke aram: Ji-
neke ciwan li ser dirûnê xilmaş bûye û li dora wê jinek û
peyakî bi umir mezintir haydar û bi miqayitî difertiline da
ku “xurist mafê xwe bigire.” Xurist weqa xwedan maf e
ku zengilê telefonê yê ku dora katjimêr dudu û nivê sibe-
yê lêdikeve jî nikare Katharina ji xewê hişyar bike. Çima
destên Xaninî Woltersheim ya hişyar ji nişkan ve dest pê
dikin bilerizin dema ew xwe digihîne hacetê telefonê?
Gelo ew bi tirs e ku kesekî bênav gotinên ji usûlê der dîsa
bike, wekî ku ber çend saetan qewinî? Merov dizane ku
dudu û nivê sibeyê ne dema telefonkirinê ye lê li gel wê jî
ew destikê telefonê radike, lê di cîh de Beilers ji dest wê
digire û dema dibêje “halo” xet di cîh de tê girtin. Û care-
ke din lêdikeve û dîsa, tew hîn deng nekiriye, tê girtin.
Bêguman kesine hene ku dixwazin merov dîn bikin, li dû
ku nav û navnîşan ji ROJNAME'yê dikevin dest wan.

Û di cîh de biryar tê girtin ku Katharina ji hejmara
ROJNAME'yê ya roja şemê bête parastin lê ew fersenda

razana Else W.û rûkurkirina Konrad B.di serşokê de bi dest dixê, xwe dişemitîne der, di ronahiya berbangê de sandiqa ROJNAME'yê ya yekem vedike û tiştêkî nebûyê dike, BAWERIYA ROJNAME'yê bi xelkê diavêje haliyekî û bêyî dayîna çî pereyan yekê derdixê! Li vir em dikarin bibêjin ku ji bo nuha paşveçûn bi seri dibe çimkî di vê demê û eynî şemê de Blorna û jina xwe mest, xeyidî û xemgîn ji trêna şevê têyên xwarê û eynî jimara ROJNAME'yê dikirin, da ku dû re li mal bixwînin.

38

Rewş li mala Blorna di vê sibeya şemê de bi çarekê de ji xweşiyê vala ye, ne tenê bi encama şeva kêmezêde bêyî xew di nav hejandin û leqandina vagona razanê de hatî derbas-kirin, ne tenê ji ber ROJNAME'ya ku, bi gotina Xanim Blorna, wek mereza reş e, li ku be jî xelasî jê tune; ne tenê ji ber telegramên lomekar ji dostên şûnbilind û hevalên kar û ji dezgeha "Lüstra" (ya Lüding – Sträubleder), lê herweha ji rûyê Hach de, ji bo kîjanî ew ji destpêka sibeyê de, pîrr zû, telefon dikine (lê di eynî demê de pîrr dereng çimkî ew tê digihên, ew ê gellekî baştir bûya eger wan roja pêncşemê telefon kiribûna). Dengê Hach dilovan nedihat; got, îfadegirtina Katharina bi seri bûye û ew nikare bibêje heke biryarên li dij wê dê bêyên girtin yan na; a nuha ji bo wê piştgirî û alîkarî divabûn, lê hîn ne yên qanûnî. Ma wan ji xwe bîr kiribûn ku ew di rojên karnîvalê de ne, ku abûkatên giştî jî maf hebûn piçekî vêsî bikin û wek yên din demên pîroz carine bi xweşî derbas bikin? De çawa be jî, ew hevnasên hev yên 24 salan in, li

gel hev çûne zanîngehê ye, bi hev re di şûnên teng de beşdar bûne, tev stirane, heta tevrêwîtî jî kirine, û merov ê xwe ji bo axaftina bi bêhna teng di destpêka peyivandinê de weqa nexeyidîne, bi taybetî dema merov bi xwe jî xemgîn û qeherî be. Li dawiyê hat tikakirin ku – û va gotina ya abûkatekî giştî ye – axiftina li ser vê pirsê dû re bi dev, ne bi rîya telefonê, bidomîne. Erê, barê wê ne weqa sivik bûye, gellek tişt hîn bi tevahî di tariyê de bûne, lê bes e, pêkan e dûre, li dû nivro, bi dev. Li ku? Li bajêr. Baştir e li pê. Di dalana entîkxaneyê de. Katjimêr çar û nîv. Telefona apartmana Katharina meke, ne jî ya Xanim Woltersheim, ne jî ya jin-û-mêr Hiepertz.

Kêfê Blornayan herweha ne di cîh de bû ji ber ku bandora nebûna destên tevdêrvan yê Katharina li wir weqa zû û aşkere diyar bû. Çawa dibe ku di nav nîv saetekê de weqa tevlihevî di hundirê malê de hatibû holê tevî ku wan tenê qehwe çêkiribûn, nanê hişk, rûn û hingiv danîbûn ser maseyê; û ew çend çente-menteyên xwe gîhandibûn eywanê. Û li dawiyê heta Trude be, ew jî hat enirandin çimkî mêrê wê car li dû carê jê pirsî ka di çi nuxteyê de merseleya Katharina û Alois Sträubleder, yan tew ya wê û Ludwig, dikaribûn xwe bi va gelşa Katharina ve peywendîgir bikin, û çima li şûna ku ew bête alîkariya wî, wê tenê bi şêweya xwe ya bi qerf û pêkenîna bêmebest ku pirraniya caran li xweşiya wî diçû, lê ne vê sibeyê, nivîsarên di herdu hejmarên ROJNAME'yê de raber wî dikirin û dipirsî, eger peyveke di wan de bala wî nedikişand ser xwe, û dema wî pirsî, ka mebesta wê çi peyv bû, wê bersîv neda û bi tinazîyeke tiji qerf gotê, wê dixwazt bizanibe ka ew çiqa zû dikare tiştan di çav xwe re ke; û wî gotar dîsa û dîsa

xwend, “ew gemara bêxêr û nalelêhatî ya ku li ku be jî xelasî jê tune,” û çîqa xwend jî wê peyvê ew haydare xwe nekir çimkî guhertina şeweya bersîva wî di derheqê Katharina de dabû rojnamevên û binavkirina jina wî wek “Trudeya Sor” hestê xeyidandinê li nik wî heku diçû kûrtir dikir ta ku êdî radest bû û bi sernizimtî daxwaza alîkariyê ji Trude kir û gotê: ew weqa bi hêrsê tiji bûye ku nema dikare hişên xwe bi hawayekî têkûz bi kar wîne, û li milê din, ew ji salan û vir de tenê wek abûkatekî pîşekariyê û gellekî kêm wek abûkatekî cînayî di kar de bûye. Wê jî bi hişkî gotê: “mixabin,” lê dû re rehim ket dil û gote mêrê xwe, “ma qe peyva mîrzamêvan bala te nakişîne, tevî ku min bi xwe jî xwediyê telegraman wek mîrzamêvan bi nav kir? Ma gîdiyekî wek vî Götten’î bi navê mîrzamêvan tê binavkirin. Helbete, na. Hele ji xwe re li wêneya wî binihêre; ew çî li xwe ke jî, ma kî dê wî wek mîrzamêvan bi nav bike?! Ma ne wisa ye? Cînarekî nekes ku amade ye agahiyan hema wise bide yên din, heye ku leqeba mêmêvan lê ne mîrzamêvan li kesekî wisa bike; û ez ê xwe li vir di cîh de bikim remildar û bibêjim ku ji vir ta saetekê mîrzamêvanekî me jî dê bê, û ez di remla xwe de: teşqe, lihevnekirin û belkî tew dawiya hevaltîyeke bi salan dibî-nime, herweha serêşî li gel Trudeya te ya sor, û tev Katharina ku xwedîya du sinçiyên tehlûke ye: dilsozî û serbilindî, ji serêşiyê bêtir; û ew ê çî caran li xwe nene ku wê rîya revê rabeî vî ciwanî kiriye, rîya ku min û wê carekê tev lê niherî bû. Metirse, delalê ber dilê min, metirse: kesek pê nahise, lê rastî ew e ku di derheqê reva wî ji apartmanê de ya tawanbar ez im. Bêyî guman ji bîra te çûye ku di odeya min de tabloyeke xêz û nexşeyên rêçikên ha-

cetên germkirin, baderbaskirin, borî û têlên 'Koškên Xweş li Kêleka Çêm' bi dîwar de bû. Rêçikên hacetên germkirinê sor, yên baderbaskirinê hêşin û yên têlan kesk xuya dikirin. Vê tabloyê weqa bi kûranî bala Katharina kişand ser xwe – wek tu dizanî ew bi xwe meroveke tertîbvan û tevdêrvan e, di vî warî de gellekî jîrek e – ku ew gellekê caran li pêş wê radiwestiya û car li dû carê di derbareyê xwebêj û peywendiyên nuxteyên di "wêneya abstrakt" de – va nava wê dabû tabloyê – dipirsî, û hema hindik mabû ez kopiyekê wê pêşkêşê bikim. Ta radeyekê kêfxweşim ku min ew yeka nekir; ji xwe re bifikire dê çi bûbûya heke tiştêkî wisa di mala wê de hatibûya dîtin! Teoriya dek û dolaban û şûna çekan ê bi serî bûbûya, herweha tevgirêdana 'Trude'ya–Sor–û–eşqiyan' û 'Katharina–mîrzamêvan.' Va plana dê ji bo hemî babetên dizan, yên tiştan û yên jinan, û ji bo kesên naxwazin bêyên dîtin wek rîya çûn û hatina bi dizî bihata hesibandin. Min bi xwe ji wê re bilindî û nizimtiya hemî rêçikan hanî ser zimên: Li kuderê merov ê bikaribûya rast, li kuderê xûz biçûya, û li kuderê divabû merov bixuşiya eger têketina van rêçikan ji bo tamîrkirina boriyan û têlan pêwîst bûya. Va û ne yeke din e rîya ku tê re Birêzê me yê ciwan û hêja, pêşabûn û destavêtina kîjanî Katharina dê nuha tenê di xewnan de bikaribe bibîne, ê xwe ji çav û lepên polîs filitandibe, û heke ew rast dizekî bankan e, ew ê di cîh de ketibûya ser metodên nexşeyê – ne dûr e ku mîrzamêvan jî bi eynî rê çûbe û hatibe. Ji bo xaniyên apartmanên nûjen şeweyên payînê yên ji bo şûnên kevin dibin ne munasib in. Eger rojekê fersend ketê polîs û dayîreya abûkatiya giştî di derheqê vê yekê de agahdar bike. Ew deriyên mezin, heye ku herweha

eywana têketinê û asansorê, dipên, lê ji wan pê ve asansoreke karkeran jî heye ku rasterast diçe zêzamiyê, û ji wir yek dikare li ser zik û çogan du-sê sed metro bixuşe , li derekê devpoşê herqeke binzemîn rake û xwe bike xwê û bihelîne. Ji min bawer bike: ji hêviya ji xwedê pê ve tiştêkî kirinê nemaye çimkî Alois hewcedarê çi be jî, ew ne hewcedarê sernivîsarên ROJNAME'yê ye. Tiştê nuha ji bo wî divêt tiliyên alîkar in ku li dû kutabûna hûrlênîherî-nên bi merselê ve girêdayî bikaribin di dema nivîsandina raporê de rolekê bilîzin; û tiştêkî din ku wî qasî sernivîsarên ROJNAME'yê ditirsîne rûyê tîrş û tehl yê keseke bi navê Maud e, jina wî ya li gor erf û adetê, diya çar zaryên wî. Ma te qe di çav xwe re nekir, çawa ew çend caran wek 'ciwanekî dilşad' û bi kêfxweşî – divêt bibêjim, herweha bi zimanxweşî û dostanî – li gel Katharina rabû dansê û çawa wî dixwazt ku îlleh wê bi mal gihîne û çonî wek zarokekî dilşikestî xuya dikir dema Katharina otomobîla xwe kirî? Va bû tiştê ji wî kêr, tiştê ku dilê wî weqa diqajî ser, keseke zehf şêrîn wek Katharina, yeke ne hêsan, lê di eynîdemê de – çi ye ew navê peya lê dikin – ha, erê, dilovan, giran lê herweha ciwan, wêfên ku haya Katharina bi xwe ji wan nebû. Gelo dilê te yê peyayî jî carine bi dîtina wê şad nedibû?”

Erê, erê, rast e: wê dilê wî yê peyayî şad dikiriye, wî înkâr nedikir, herweha dipejirand ku ji bo wê cîhekî nemaze di dilê wî de hebû, û wê – Trude – bi xwe jî dizanibû ku dilê her merovî, çi jin, çi peya, yekcaran hembêzkirina merovekî/e din meraq dikir, tew heye ku jê bêtir, lê Katharina, na, di derheqê wê de tiştêk li holê hebûye ku dê ew çi caran li deriyê wê nekiribûya mîrzamêvanek – û eger

tişteke ketibûya navbera wî û daxwazeke wisa, ya rastir, hewldana ji bo armanceke wisa, ew tişt, wê bêguman mebesta wî fêhm dikiriyê, ne hurmeta yan nerxdana ji bo xatirê wê, Trude, bûye lê hurmeta ji Katharina bi xwe re; erê, hurmet, hema hema bilindgirtim, bêtir bilidgirtineke tiji evîn ji bo, merov çî bibêje, ji bo dilpakîya wê – û bêtir ji dilpakîyê, tişteki ku ji dest wî nedihatiye têxe bêjeyan. Dilhonikiya Katharina ya ecêb û şeweya ku wê çawa jiyana xwe ya ji şahiyê vala ji nû ve û bi tevdêr li riya rast siwar kiribûye ku li nik wî– yê ku panzdeh salan ji wê mezintir bûye û di jiyana xwe de, xwedê dizane, gihîştibûye gellek armancan jî – rêzgirtina ji wê re hanîbûye holê. Eger ramanake yariya li gel Katharina di serê wî de cîh girtibûya, va rêzgirtina ji wê re bûye ku dê nehîştibûya va ramana xwe pêş ve bibe ji tirsê ku tişteki wisa yan ew yan jiyana wê biherimanda, çimkî ew meroveke hestenik bûye, pirr zû dihatibûye êşandin; û eger xuya bûbûya ku mîrzamêvan rast Alois bûye, wî – askere digotiye – dê yek “biavêtaya çengeya wî;” erê, ji bo wê alîkarî divabûye; van dek û dolaban, van pirskirinan û va îfadegirtina ne karê wê bûn – û dem jî nuha bi ser ketibûye, û divabû wî îlleh, bi çî hawayî dibe jî, ber derbasbûna rojê Katharina bidîtîya, ... Li vir Trude ew ji raman û tevdêrên di serê wî de cîh digirtin, bi şeweya xwe ya bêyî hempa hişyare hatina kesekî kir: “Trimbêla mîrzamêvên gihîşt.”

Divêt li vir bête diyarkirin ku Blorna yek neavêt çengeya

Alois Sträubleder yê ku rast bi trimbêleke nerxbilinde hatî kirêkirin gilişt. Ji bo me ne tenê rijandina xwîne navêt lê herweha pevçûn, û eger pevçûn dike illeh hebe, bila ta ku ji dest tê hindik be, li gor mercên nivîsandina raporana be. Xwebêja vê gotinê ne ew e ku rewşa di mala Blorna de ber bi xweşiyê hat guhertin, li bervacêya wê: rewş sartir bû çimkî Trude nikaribû xwe bigirta. Wê tevdana qehweya xwe domand û bi van peyvan bixêrhatina Sträubleder kir: Roj baş, Mîrzamêvan.” Wekî ku fedîkar derketibe, Birêz Blorna got, “Bawer im Trude dîsa rasterast çû merseleyê.” “Erê,” got Sträubleder, “lê pirs ev e: gelo axaftina wê tum bi usûl be?”

Pêwîst e li vir bête gotin ku navbera Trude Blorna û Alois Sträubleder demekê giliştibû radeyeke zor bed, li dû ku wî, eger hewl nedabe wê têxe bin lihêfê jî, kiribû ku xwe nêzike wê bike; û wê jî – bi şeweya xwe ya hişk – jê re ragîlandibû, ew di serê xwe de wisa bawer e ku jinan nikaribûn xwe li hember wî ragirtana, lê rastî tişteki din bûye. Dema merov rewşê wisa bizanibe, dê têbigilê çima Birêz Blorna Sträubleder di cîli de bir odeya karê xwe û ji şûya xwe tika kir, bila wan bi tenê bilêle û di navberê de (“di navbera çî de?” Xanim Blorna pirsî bû.) çî ji dest wê dilhat bike da ku Katharina bi cîli bike.

40

Çima odeya karê merov ji nişkan ve lê dibe xuh, wekî ku her tiştê tê de tevlihev û gemarî bibe tevî ku tişteki toz girtibe naxewine û her tişt di cîlê xwe de ye? Çima madeya yekî ji va kursiya bi çermê sor li hev dikeve, kursiya

ku li ser wê weqa karên bi dohn bi dest ketine û gotinên bi dizî hatine kirine, ew'a ku merov dikare bi rastî jî rihe-tiya xwe li ser bibîne û guhdare mûzîkê bike? Û heta re-fên pirtûkan bin jî, çima dîtina wan yekî bêhnteng dike; û ew wêneya bi destê Chagall hatî îmzekirin wisa li ser dîwêr xuya dike, wekî ku ji haliyê hunermend bi xwe de hatibe sextekirin? Xwelîdank, heste, şûşeya wîskî, ma wan bi ye-kî çi kirine, ew tiştên ku nerxê wan jî giran e, ku yek li dij wan be? Çi rojê ne xweş li dû şeveke mestkirinê tîne holê û navbera du hevalên kevin dike wek barûta li teqan-dinê? Çiyê merov li dij van dîwarên bi rengê zerê tarî ha-tinî neqîşandin û bi grafîka nûjen hatinî xemilandin he-ye?

“Belê, belê,” got Sträubleder, “ez tenê ji bo tiştêkî ha-tim; da ku bibêjim, alîkariya te di derheqê vê pirsê de êdî ji bo min navêt. Tu dîsan bizdoyîn bûyî, li balafirgelê, di mij de. Saetekê li dû nemana wêrekîyê yan sebrê li nik we mij rabû, û li gel derengiyê jî hûn ê dîsa bikaribûna katji-mêr 18.30 bigihîştana. Eger hûn bi bêhneke piçêkî fireh di merseleyê de ponijiyabûna, we dê ji balafirgeha Münşin re telefon kiribûya û agahdar bûbûna ku balafir dîsa di katên xwe de radibûn. Lê ji xwe bîr bike. Ya rast ew e, he-ta eger mij nebûya jî hatina te dê her dereng bûya çimkî beşê grîng yê îfadegirtinê dê kuta bûbûya û te dê nikari-bûya tiştêkî bidî guhertin.”

“Her çawa be jî, ez bi ROJNAME'yê nikamim,” got Blorna.

“Rojname ne tehlûke ye,” got Sträubleder, “Lüding ew haliya nixamtiye, lê ji bilî wê jî rojname hene, û ez dika-rim barê her sernivîsarê hilgirim, tenê ne ew'ên min li gel

eşqiyan peywendîgir dikin. Têkiliya li gel jinekê dê pîrr-pîrr gelşên şexsî ji bo min wîne holê, ne yên giştî. Wêneyeke li gel jineke çelenge wek Katharina, ew jî çi zîrarê nagilûine min. Jê pê ve, dest ji teoriya mîrzamêvan jî berdan; û rast e, min gustîrkeke nerxbilind diyariye wê kiribû ku hat dîtin, û min du-sê name jî nivîsandibûn ku ji wan tenê zerfek hatiye bidestxistin, lê ne ji wan, ne jî ji gustîrkê çi serêşî dê bêtên holê. Nûçeya ne baş ew e ku va Tötgesa di bin navekî din de ji weşamine din re jî dinivîsîne û ROJNAME maf niye wan nivîsaran têxe nav rûpelên xwe û, belê, Katharina pejirandiye li gel wî di hevpeyvînekê de beşdar bibe. Min ber çend deqeyan va yeka ji Lüding bilûst ku cûlgirtina hevpeyvînê wek tiştêkî baş dibîne çimkî ji ROJNAME'yê, wekî min got, çi zîrar nagihê min lê di derheqê karê wî yê ji bo weşanên din de, berhemên ku ew bi riya kesekî din digilûine wan, tiştêk ji dest me nayê der. Wisa xuya ye ku te hay ji tiştêkî tune, ne wisa ye?"

"Na, min hay ji tiştêkî tune," Blorna bersîv da.

"Bilûstina vê yekê ji abûkatekî ku çawa be jî dawiya min di dest de ye tiştêkî mathîştinê ye;" got Sträbleder; "sedema vê yekê jî ew e ku hinan kata xwe di trênen virde-wêde dileqîn û dilejin de derbas kirine li cûlê ku xwe agahdare rewşa hewa bikin da ku bizanîbin mij dirêj nake dê rabe. Wisa diyar e ku te hîn li gel wê neaxiftiye."

"Na," got Blorna, "lê te?"

"Rasterast, na," got Sträbleder, "tenê dizanim ku wê saetekê berê telefone ROJNAME'yê kiriye û soz daye, ew ê sibe li dû nîvro li gel Tötges di hevpeyvîneke taybetî de beşdar bibe. Tiştêkî din jî heye ku min zor balmijûl dike,

pirr û pirr, ji kerban zikê min diêşe (li vir rûyê wî he-
ma-hema xemkêş xuya kir û dengê wî xemgîn hat bihîs-
tin). Ji sibe û pê ve tu dikarî li gor keyfa xwe gotinên ne-
qenc ji min re bikî çimkî ez ne layiqî baweriya we bi min
hanîbû bûm lê çawa be jî em li welatekî ku bi rastî azad e
dijîne ku tê de merov maf heye jiyana xwe ya evîndariyê li
gor meraqa xwe bi rê ve bibe, û bila baweriya te hebe ku
ez amade me bi hemî şeweyan alîkariya wê bikim; heta bi
rûmeta min be, ez amade me ji bo xatirê wê têxim tehlû-
keyê çimkî – erê, tu bikene – ez ji vê jinê hez dikim: lê
alîkirin êdî ji bo wê bêkelk e, – ji bo min hîn bi sûd e – ew
nahêle kesek biçe alîkariya wê.”

“Lê ROJNAME?” pirsî Blorna, “tu nikaribî wê jê bipa-
rêzî?”

“Ne li vê radeyê, lo,” Sträubleder bersîv da, “Hewce na-
ke tu ceddîyeteke wisa bidî nivîsarên ROJNAME’yê, tevî
ku wan hûn piçekî xistin nav devikê maşeyê jî. Bila em li
vir li ser rojnamevaniya arzan û serbestiya weşanên giştî
nekevin yaxeya hev û din. Em dirêj nekin. Min dixwazt di
dema hevpeyvînê de tu jî amade bûyayî, wek abûkatê min
û wê. Ez te haydar bikim ku nuxteya herî tehlûke ta nuha
hîn ji îfadegirinê û rojnameyan der maye: Şeş heyvan be-
rê min bi wê da pejirandin ku kilîta xaniyê me yê duyem,
yê li Kohlforstenheim, ji min bigire. Kilît ne li mala wê,
ne jî li gel wê, dîtine lê bi wê re heye, yan bi kêmasî hebû,
eger çenekiribe. Ji haliyê min de sedem tenê hesteke atîfî
bû, çi navî lê dikî bike; min meraq dikir ku kilîteke xênî li
nik wê hebe çimkî min nedixwazt hêviya ku ew ê rojekê li
min bibe mêvan di dilê min de vemire. Ji min bawer bike
ku ez ê çûbûma alîkariya wê, min ê piştgiriya wê kiribûya;

heta ez ê çûbûma da ku bibêjime wan; binihêrin, mîrzamêvan ez im lê ez baş dizanim, ew ê li min xwedî derneketiba; li Ludwigê xwe, erê."

Tiştêkî bi carekê de nû ku yekî ji Sträubleder hêvî nedikir di rûyê wî de xewan bû, tiştêkî ku hestê meraqê li nik Blorna hişyar kir û hindik mabû dilê wî bi Sträubleder bişewitîne, tiştêkî wek xwebiçûkdîtîne, yan gelo bizaveke xapandinê bû ji haliyê wî de?

"Ev çi mersele ye," pirsî Blorna, "xişir, name û nuha jî kîkî?"

"Lo, de bes e êdî, Hubert. Ma tu hîn jî têngihîştiye? Di derheqê vê pirsê de ez hîn nikarim li gel Lüding biaxifim, ne jî li gel Hach û polis. Çi guman li nik min nîne ku wê kîkî daye Ludwigê xwe û wî xwe ji du rojan û vir de li wir veşartîye. Ez bi tirs im, li ser Katharina, li ser wî xortê ehmaq ku pêkan e xwe di xaniyê min yê li Kohlforsenheim de veşartibe. Xweziya ji wir dehf bûbûya ber bête girtin lê li milê din, xweziya ew bigirtana da ku dawiya vê merseleyê bihata. Ma tu êdî tê gihîştî? Û şîreta te çi ye?"

"Tu dikarî telefone wir bikî, xaniyê li Kohlforsenheim."

"Û tu dibêjî, eger li wir be, ew ê bersîvê bide?"

"Yan jî telefone polis bike, da ku bêtarek cîh negire. Çi riyên din tunene. Eger te nexwazt navê xwe bidî, mede. Çiqa pêkaniya hebûna Götten di xaniyê te de biçûk be jî pêwîst e tu polis agahdar bikî. Heke tu nekî, ez ê bikim."

"Da ku xaniyê min û navê min li dawiyê illeh di rojnemeyan de bi eşqîyan re peywendîgir bibin? Rîyeke din di bala min de hebû: min got belkî te biajota wir, mebesta min Kohlforsenheim e, wisa, wek abûkatê min, da ku li

wir rewşê bidî ber çav”

“Nuha, di vê gav û demê de?” pirsî Blorna. Di şema karnîvalê de, ku ROJNAME hay jê heye min îzna xwe ji nişkan ve kurt birrîye? Gelo ew ê çawa li vê kirinê binihêre? Abûkatekî navdar, abûkatekî pîşekariyê, xwediyê koşkeke bi hewz, mêrê “Trudeya Sor” îzna xwe li cîh dihêle da ku biçe serîkî li xaniyê te yê dawiya hefteyan xe? Da ku binihêre, eger tiştêk bi sarincê hatibe, yan hacetê dûzana germahiyê baş hatibe eyarkirin; eger çi cam hati-bin şikandin, di bara te de tiştên vexwarinê têrê bikin; yan da ku binihêre eger çi şedarî gihîştibe rûşeltên te, hah? Ma gelo tu rast gaveke wisa di cîh de dibînî, di demekê de ku Birêzên ji ROJNAME’yê hemî gavên min dipêne. Ma ez hema ji wagona trêne, kêmezêde, rasterast berê xwe bidim koşka te da ku seyr bikim eger pîvok li derketinê ne yan kulîlkên spî seri hildane? Gelo tu rast vê rê di cîh de dibînî tevî ku vî Ludwig Göttenê hêja berê raber kiriye ku ew nêşandarekî jêhatî ye?”

“De bes e, lo,” got Sträubleder, “bawer nakim cîh li vir ji qerf û henekên te re mabe. Tika dikime tu wek abûkat û dostê min qencyekê bikî ku ji çeyîke şexsî bêtir pêwîstiyê hemwelatî ye; û tu hîn ji min re gotina kulîlkên rengspî dikiye. Ji doh û vir de mersele weqa kerr û nixamtî maye ku heta ji wir be jî (navenda polis) hîn ta nuha çi agahî negihîştine min. Agahiyên di dest me de hemî ji ROJNAME’yê ne, ew jî bi xêra Lüding yê ku tê de kesên cîhbilind dinase. Navendên polis û abûkatiya giştî di derheqê vê merseleyê de tew êdî telefona şalyariya kar û barên hundirîn jî nakine, şûna ku Lüding tê de herweha kesên şûnbilind dinase. Mersele yeke jiyana û mirinê ye, Hu-

bert.”

Di vê deqeyê de Trude, di destan de radyoyeke biçûk, bêyî ku li dêrî xe derbas hundir bû û bi dengêkî nizim got: “mirin ji navberê rabû, êdî mersele ya jiyane ye; spas ji xwedê re. Lawik girtin, yê ku ji ehmaqiya xwe teqîn li polîs kiriye û bi gulleyên wan brîn bûye lê ne di tehlûkeyê de ye. Di baxçeyê xaniyê te de, Alois, li Kohlförstchen, di navbera hewzê avjiniyê û erşa tirî de. Gotina koşkeke bi sedhezaran ya hevalekî merovekî bi navê Lüding dikine. Û tişteki din têye gotine; ew jî diyar dike ku bi rastî hîn mênê baş hene: Yekemgotina vî dostê me yê bi navê Ludwig ew bûye ku tiliyên Katharina bi carekê de di vê merseleyê de tunebûne, ku hevnasiya wî û wê bi tevahî pirseke evîndarî û şexsî bûye û peywendiya xwe li gel kirinên neqanûnî ku dixistine stuyê wî tunebûye, wan kirinên ku di derheqê wan de wî xwe her bêtawan didabûye zanîn. Heye ku pêwîst be tu çend pencereyên şikestî bi cam bikî, Alois; gellek gulle hatine avêtine. Tu hîn nehatiye binavkirin lê li gel wê jî, heye ku baştir be tu telefone Maud bikî ya ku nuha, gotinê naxwaze, gellekî hêrs bûye û hewce-dare piştgiriyêke nefsî ye. Rast erê, tişteki din jî: Sê kesên ku dibêjine ew hevalên Götten in, ew jî di eynî demê de li şûnê din hatine girtine. Dibêjine ku van bûyeran ji bo komîsarekî polîs, bi navê Beizmenne, serkeftineke mezin e. De rabe, Aloisê hêja, rabe, carekê li jina xwe ya çak jî bibe mîrzamêvan.”

Ne dijwar e merov tê bigihê ku di vê deqeyê de rewşa di odeya Blorna ya kar de gihîştibû radeya pevçûnê, tişteki ku bi carekê de li şêwe û hawayê raxistina odeyê nedihat. Dibêjine –dibêjine–, ku Sträubleder rast jî kiriye ku dest

biavêje qirika Trude Blorna lê mêrê wê nehîştiye û gotiye Sträubleder, ku bêyî guman mebesta wî ne lêxistina xanimêkê bûye. Dibêjine –dibêjine–, Sträubleder jî li wî vege-randiye, ku wî bawer nedikiriye leqeba “Xanim” ji bo jine-ke wisa zimandirêj di cîh de bûye, ku peyvîne hebûne yên ku divabûn carine nehatana bikarhanîn, bi taybetî di demên xewgîniyê de. Herweha gotibûye, heke ew careke din, hema careke tenê, peyvên wisa dagirtî bibihîse, êdî –de baş e, êdî çi–, erê, êdî dan û stendina di navbera wan de dê nemaya. Ew hîn ji hundir derketibû, derneketibû, û berî ku fersend têkeve dest Blorna da ku bibêje Trude ku wê îcar bi rastî jî piçekî zêde kir, dema wê axiftina wî di dêv de birrî û ragîhand: “Şeva borîn diya Katharina miriye. Min ew li Kuir-Hochsackel bi cîh kir.”

41

Ber em dest bi badandin û minawereya xwe ya dawîn bikin divêt rê ji bo haydarkirineke teknîkî bête dayîn. Di vê serpêhatiyê de gellek tişt cîh digirine. Ew ta radeya şermekirinê û dijwarkirina birêvebirina wê bi bûyeran dagirtî ye: tiştêkî ku ji bo berjewendiya wê zirar e, ne kar. Gotinê naxwaze ku kujtina rojnamevanekî ji haliyê karkereke malxevaniyê de tiştêkî xemkêş e û bûyereke wisa pêwîst e bête şîrovekirin, yan bi kêmasî bizav ji bo wê yekê bête kirin. Lê li milê din, di derheqê abûkatên bi nav û deng de ku rojên îzna xwe li şûnên şemitandina ser befirê, îzna ku bi xuha eniyê hatiye bidestxistin, ji bo xatirê karkereke hundir malan kurt dibirrin; de di derheqê wan de merov dikare çi bike? Û di derheqê xwediyên dezgeh û karxane-

yan de (yên di ber re her weha profesor in , yan di nav partiyên siyasî de xwediyên rolan in) yên ku ji bo xatirê evîneke encamvala bi zorê kilîtên xaniyên xwe yên li çolê (û herweha xwe jî) gêre beriya vê karkera hundir malan di-kin; û wekî diyar dibe bêyî ku bigihên armancên xwe; ew'ên cîhgirtina propagandeyê ji bo navên xwe dixwazin lê bi şertê ku tenê ji bo berjewendiya wan be; de di derheqê wan de çi dikare bête kirin? Û di derheqê wan bûyer û kesan de ku berbihevhanîna wan, yan berbiçavhanîna wan, ne tişteki pêkan e, ew'ên ku pirr caran nahêlin ku av di herqa xwe de (bi gotineke din, proseya cîhgirtina bûyeran) ber bi pêş biçê çimkî, em bibêjin, ew di paş perdeyan de hatine veşartine; de di derheqê wan de çi dikare bête kirin? Û di derheqê polîs de merov ê bikaribe çi bike, ew'ên ku gellek caran "tapên guhan" (mebest rêdana guhdarkirina xetên telefonê ye: Wergêr) dixwazin û bi dest jî dixin? Bi kurtî: legan bi qulikan dagirtî ye, lê di eynî demê de ava ji van qulikan tête der çi sûdê nagihîne kesê serpêhatiyê pêşkêş dike. Erê, li ser vî yan wî tiştî kesek (kesekî wek Hach û mamûrine polîs, mêr û jin) dikare bi-axife lê ji gotinên wan peyvek jî çi sûdê nayne holê ji ber ku kesek ji wan ne amade ye di dadgehê de îfadeyê bide yan devê xwe veke. Van şewegotinan ne çi îspatên rêk û pêk in! Çi sûda giştî nagihînin vê merseleyê. Nimûneyek: tevahiya pirsê bi "tapên guhan" ve girêdayî. Bêguman ew ji bo bidestxistina agahiyan tête bikarhanîn lê ji ber ku van agahiyan ne ji lênerînên polîs lê ji çavîyeke din hatine girtin, navêt ne di dadgehê de behsa wan bête kirin, ne jî gotina cîhgirtina şeweya bidestxistina wan bête ser zimên. Ber her tiştî: gelo çi di serê kesê ku guhdare

axaftina xelkê dike de cîh digire, mamûrê bêtawan ku tenê karê jê hatî xwaztin dikêye ku em dikarin bibêjin neçar e bi vî karî rabe, kesê ku em dikarin bibêjin, eger tew ne ji bo bicîhkirina fermanekê be jî, ji bo pariyê nanê xwe (heye ku li dij daxwaza xwe) vê kirinê dikêye; gelo va kesa çî diponije dema ew neçar dimîne guhdare axiftina di navbera du kesên din de bike; em bibêjin: di navbera danîştvanekî xaniyên nêrxbilind ku nêzikîxwaztinê pêşniyar dike û meroveke gellekî baş, jîr û kêr-zêde bêleke de, yeke wek Katharina Blum? Gelo hestên wî yên moralî lê yên seksual, yan her du jî, dilipitin? Gelo hestên hêrsbûnê li nik wî radibin lê yên dilpêşewitandinê, yan heye ku ji usûlê der yên kêfjêrehatinê, dema meroveke ku navê "rahîbe" lê hatiye kirin bi encama bihîstina peyvên ji dengêkî zivir yê kesekî li serê wê bûyî bela di kûraniya canê xwe de brîndar dibe?

Hemî van tiştan li wî haliyî cîh digirine, hîn gellekên din jî li vî haliyî. Gelo mamûrê bêziyan yê tehqîbkirina axaftinên telefonî ku ji bo bidestxistina nanê xwe di kar de ye çî diponije dema kesekî bi navekî wek Lüding, kesê ku hindêk caran di vê serpêhatiyê de hatiye binavkirin, telefona sernivîsarê ROJNAME'yê dike û kêr-zêde dibêje wî: Di cîh de S. jê derîne û graniyê bide ser B.? Gotinê naxwaze ku xeta telefona Lüding jî tete tehqîbkirin, ne ji ber wê yekê ku axiftina wî pêwîst e bête guhdarkirin, lê ji ber rêgirtina li tehlûkeyê eger hat û kesekî ji ew'ên gefandina ji bo girtina diravan ji xwe re kirinê kar, yan neyarên siyasî, yan diz û yên din ji wî re telefon kirin. Ma tevguh-darekî bêtawan ê çawa bizanibe ku S.xwebêja Sträubleder dide û B.xwebêja Blorna, ku bi encama vê tevaxaftinê

merov ê di rûpelên ROJNAMEYA YEKŞEMÊ de tişteki di derheqê S.de nema bibîne lê pirr di derheqê B.de? Ma kî dê bizanibe ku li gel daxwaza tişteki wisa jî Blorna di çavên Lüding de abûkateki pirr jêhatî ye û jîrbûna xwe li gor mewziyeta herêmî û navneteweyî îspat kiriye? Dema em li şûnên din gotina çaviyên ku “nikarin tevlihev bibin” dikin, tiştê ku dikeve bala me çîroka mîrekî û mîrekê ye finda kîjanan bi pufkirina rahîbeya şaş re tête vemirandin – û kesek dikeve ava kûr û difetise.

Û li vir Xanim Lüding ji aşpêja xwe daxwaz dike, bila ji sekretêra mêrê wê re telefon bike, ka Lüding roja yekşemê ji bo paşxwarina xwe çî dixwaze, şillikê bi tovên xexxaşê li gel dondermeyê û qeymêx, lê tenê li gel dondirimeyê? Û sekretêra ku naxwaze serokê xwe aciz bike lê dizane ew ji çî hez dike, yan belkî tenê ji bo teşqeleyan bi rê xe, bi dengêki hişk bersîvê dide ku ew baş dizane, Birêz Lüding vê yekşemê karamêla bi aqît dê baştir bibîne. Aşpêja ku, bêguman, herweha dizane Birêz Lüding ji çî hez dike napêjirîne, axaftina wê dibirre û dibêje, tişteki wisa ji bo wê nû ye û heye ku ew tiştê wê bi xwe jê hez dikir û tiştê ku Birêz Lüding jê hez dikir li nav hev xistibin; û eger bika-ribûya bi kerema xwe xeta wê û ya Birêz Lüding bigîhandana hev da ku wî bi xwe diyar bikira ka ji bo paşxwarinê çî dixwazt. Li dû vê gotinê sekretêra ku carine bi serokê xwe re dihere konferensan û di xwaringehên otêlên mezin de li gel wî dixwe, dibêje, dema ew bi wî re bûye mîrza Lüding karamêla bi aqît li dû xwarinê dixwaztiye. Îcar aşpêj: Lê vê yekşemê ew ne li gel wê, sekretêrê, rêwî bûye. Heye ku wî xwarina xwe li gor kesên li gel wî dixwarin dibijart. Û herweha û herweha. Dû re gotûbêjeke dûr û di-

rêj li ser şillikê bi tovên xeşxaşê cîh girt – û tevahiya vê axiftinê li ser hesabê hemwelatîyên ku bacê didin li ser teypê tête girtin! Û yê ku xeta telefona ofîsa wî tehqîb dike pêwîst e guh baş bide ser axaftinê, ka çi peyvên li gor şifreya anarxîstan nedihatînin bikarhanîn; gelo peyva “şillik” xwebêja bombeyên destan nedida, û gelo mebest bi “şillikê li gel dondirmeyê” ne bombe bûn? Li inilê din, heye ku va merova li dû bihîstina vê şêweaxaftinê xwe bi xwe re bibêje: Ma hin kesan jî gelşên xwe hene! Yan: xweziya min jî gelşên wisa hebûna! Çimkî heye ku mero- vê guhdar yekê bi derd û kul be. Heye ku keça wî hîn nû ji mal reviyabe, yan kurê wî dest bi kişandina heşîşê kiribe, yan kirêya xaniyê wî dîsa rabûbe. Û va hemî (guhdarkirina xeta telefonê û dagirtina li ser teypan) ji ber ku carekê gef bi riya telefonê li Lüding hatibûn xwarin ku bombe- yek ê di ofîsa wî de bête bicîhkirin. Û li dawiyê mamûrê bêtawan tê digihê şillikê li gel tovên xeşxaşê çi ye, ku nani- kekê vê paşxwarinê dikare têre şîva wî bike.

Weqa bûyer li haliyekê cîh digirine û me hay ji bûyerên li wî halê cîh digirine tune. Bila merov hema bikaribûya guh bida gotinên li ser teypan! Merov ê têbigihîştî ka nê- zikbûna di navbera Else Woltersheim û Konrad Beitzers de ta çi radeyê kûr e, yan eger herdu nêzikî hev û din di- bûn! Ka peyva “dost” di têkeliya di navbera herduyan de çi xwebêj heye. Gelo Else bi navê delalo, evîndaro, yan tenê Konrad, yan belkî Konnî, ew haydar dikir? Gelo çi babetên lêkerên xwebêja nêzikbûnê didan di navbera wan de dihatin bikarhanîn? Gelo Konradê ku dibêjine dengê xwe xweş e ji wê re distira dema bi telefonê li gel wê di- axift – eger ne wek dengbêjekê konseran be jî, bi kêmasî

wek yekî ji komeke dengbêjan –? Stiranên nûjen? Helbestên opera? Yan gelo, tew bi şeweyeke vekirî û bêvac li ser nêzîktêkiliyên demên borîn û tevdêrên ji bo yên li pêş axaftin dibû? Merov, erê, dê bixwazibe tiştên wisa bizanibe çimkî ji bo pîrraniya merovan ne tiştêkî pêkan e ku ew bi riya lêza mêjî dûredûr li gel liev û din bidin û bistînin. Loma, ew baştir dibînin ji bo van armancan telefonê bi kar wînin. Gelo kesên karbidest dizanin karê guhdarkirina axaftinên di telefonê de çi bi hişên mamûrên di vî karî de tine û çi bandorê li rewşa wan ya nefsî dike? Ew bibêjin, jineke bêvace ku lê ketine gumanan e û xeta telefona wê tîye telîqîbkirine telefona lievalê xwe yê tevrazanê kir, lievalê ku lierweha wek wê bêvac e. Ji ber ku em di welatekî azad de dijîne û dikarin wek daxwaza xwe bipeyivin, lierweha di telefonê de; de ji xwe re bi bîr wînin çi û çi dikare rasterast yan bi riya teypan derbas guhên kesekî yan kesêke bi terbiya yan xweperest bibe! Ma gelo bikarlianîna tiştêkî wisa di cîh de ye? Gelo ji bo êşandina nefsî ya mamûrên guhdar tevdêr hatine kirin? Gelo biryarên sendîgehên mamûran, yên karmendên neqliyat û ragîhandinê di derheqê vê pîrsê de çi bin? Xem ji bo xwediyên kaxaneyan, anarxîstan, birêvebir û karmendên bankan tete kişandin, lê kî di derheqê lêza neteweya me ya dagirtin û guhdarkirina teypan de xeman dikişîne? Gelo li nik kilîseyan gotineke di derheqê vê pîrsê de tune be? Gelo konferensa metranan li Fulda û komîteya birêvebirina rêxistina katolîkên Almanya di derheqê vê pîrsê de ne xwedan raman bin? Gelo çima papa bêdeng maye? Ma ge kes bi bîr nayne çi û çi, ji karamêla bi aqît bigir ta xirabtirîn şeweyên porno, digihên van guhên bêguneh? Li pêş çavên

me ji ciwanan re têye gotine mesleka mamûrtiyê çî yeke baş e – û em dibînin dema ew dibin mamûr çî tê serên wan? Wan dikin ber karê bêvaciya li ser telefonan. Va ye li vir îmkanek tête holê ku dikare êdî kilisîyê û sendîgehê carekê bigilûne hev. Heye ku bikaribin li gel hev ji bo karmendên guhdarkirina axaftinên di telefonê de kûrsekî perwerdekirinê bi rê xî. Dersên dîrokê bi rîya teypan. Ji bo tiştêkî wisa pereyên pîrr navên.

42

Em nuha bi dilekî xemgîn vedigerin haliyê pêşîn û xwe bi çavî û herqan ve mijûl dikin ku rev jê niye; û li vir jî şîrovekirinek divêt! Me gotibû ku xwîn ê nema li vir birije û divêt bête gotin ku di derheqê mirina diya Katharina de me sozê xwe bi cîlî anî. Erê, mirina wê ne yeke bi xwîn bû lê di eynî demê de ne yeke wek ya kesên din bû. Bêguman bikarhanîna şeweyeke zorê bûbû sedema mirina Xanim Blum lê zordariyêke bêmebest. Li gel her tiştî jî divêt bête gotin – va gotina pêwîst e bibe – ku merovê bûyî sedema mirina wê ne dixwazt wê bikuje, ne jî derbeke mirnê li wê xe, û heta ne jî wê brîn bike. Merovê li vir behsa wî têye kirin li gor îspatên li holê, û wekî ku wî bi xwe jî li xwe nabû, ji Tötges pê ve ne kesekî din e, ewê ku bi xwe di bûyereke bi xwîn de rast mirina xwe hat, bûyereke ku tev-dêr jê re hatibûn kirin. Roj hîn ya pêncşemê bûye dema ew li navnîşana diya Katharina geriyabûye û ew bi cîlî jî kiribûye lê nikaribûye rêdana dîtina wê di nexweşxaneyê de bi dest xe. Rahîbe Edelgard ya li ser deriyê nexweşxaneyê û serekpijişk, Dr.Heinen, ew agahdar kiribûne ku bi

encama emeliyateke giran, lê serkeftî, ku xwe bi nexweşî-
 ya şêrpençê ve peywendîgir dikir Xanim Blum, gotinê
 naxwaze, liewcedare rewşeke aram bûye û ji bo bixwehati-
 na wê zor grîng bûye ku ew neyê acizkirin. Ji ber vê yekê
 hevpeyvîneke li gel wê ne tiştêkî pêkan bûye. Dema Töt-
 ges gotibûye, ji ber ku peywendîya qîza wê li gel Götten
 hebûye, Xanim Blum bi xwe jî, wek keça xwe Katharina,
 dibûye xwedîya “cîhekî di dîroka nûjen de” û wisa xelkê
 maf hebûye di derheqê wê de jî agahdar bibin, Dr. Heinen
 lê vegerandibûye ku ji bo wî bi xwe, wek pijîşkekî, kesên
 ku di dîroka nûjen de xwedan şûn bin jî di nexweşxaneyê
 de ber her tiştî merovên nexweş in. Tötges di çav xwe re
 kiribûye ku di nexweşxaneyê de boyevanîne di kar de bû-
 ne; û dû re wî li pêş hevalan pesna xwe dabûye û gotibûye
 ku wî di sibeya roja îniyê de bi riya “hêsantirîn dubare,
 dubereya merovê karker” – bi dîtina saqoyekî boyevanan,
 satilekê û firçeyekê – xwe gîhandibûye odeya Xanim
 Blum çimkî agahiyên li cem diyan hene – yên nexweş jî
 di nav de – li nik kesekî din tunene; wî raste rast mersele-
 ya qîza wê jê re gotibûye lê nedizanibû heke wê her tişt bi
 tevahî fêhm kiribûye çimkî navê Götten ji bo wê bêyî
 xwebêj bûye. Xanim Blum gotibûye: “Çima va dawîya û
 ne yeke din, çima va dawîya?” Va gotina wê di ROJNA-
 ME’yê de bûbû: “Tiştêkî wisa divabû biqewime, çi rêyên
 din nebûn.” Di derheqê vê gotinê de Tötges gotibû, wek
 rojnamevanekî ew ketibûye ser ku “biçe alîkariya yên bê-
 çare da ku xwebêja mebesta wan bi şêweyeke zelaltir bête
 diyarkirin.”

Tiştékî ku îspat bike heke Tötges rast xwe gîhandibû diya Katharina Blum li holê niye. Gelo ew rast li gel wê axaftîbû lê ji bo ku bikaribe wan gotinên di ROJNAME'ye de bispêre wê derew kiribûn û ew hevpeyvîna li gel wê afirandibû da ku xuya bike ew çiqa rojnamevanekî jîr û jêhatî ye, û da ku li nik yên din pesna xwe bide? Dr.Heinen, rahîbeya berpirsiyar Edelgard, nêrseke spanî bi navê Huelva, paqîşkereke portugalî bi navê Puelco, hemî dibêjin ku ne pêkan e "vî kesî bêşermiyeke wisa kiribe û bi vî karî rabibe" (Dr.Heinen). Bêyî çi guman, çûna cem diya Katharina ku Tötges bi xwe dibêje cîh girtiye, lê heye ku ji haliyê wî de hatibe afirandin jî, pirseke zor grîng e; û ne dûre, wekî ku merov dikare tê bigihê ku berpirsiyar û karmendên nexweşxaneyê vê hevdîtînê ji kokê ve wekî tiştékî ne pêkan diyar dikin çimkî divabû tiştékî wisa cîh negirtibûya. Divêt em zor miqayit bin da ku neheqî li çi haliyan nebe. Bi gotineke din, yan wî xwe bi dek û dolaban gîhandiye diya Katharina, yan jî dîtina wê iddîa kiriye da ku wan peyvên di rapora xwe de bi kar hanîbûn bike peyvên wê. Guman tê de tune, biryara Katharina ku qatek kincên karnîvalê ji xwe re amade bike, da ku biçe li eynî meyxaneyê ku Schönerê ronedi tê de "keçikeke ji wan keçikan" dîtibû û li gel wê çûbû û venegeriyabû tiştine di çav xwe re ke, li dû pejirandina beşdarbûna di hevpeyvîneke li gel Tötges de û li dû weşandina gotareke wî'ye din di ROJNAMEYA YEKŞEMÊ de hatibû girtin. Divêt em nuha piçekî bi sebir bin da bibînin ka çi dibe. Tiştékî aşkere li holê heye ku rast ji haliyê Dr.Heinen bi xwe de

hatiye gotin. Ew jî ew e ku mirina Maria Blum, diya Katharina, ji nişkan ve bûye û kesek ne li bendê bûye, ku “tiştine kesekî hesabê wan nekiribû, li gel nebûna îspatan jî, di mirina wê de rola xwe lîztibûne.” Di derheqê vê yekê de divêt lome li boyevanên bêguneh nebin. Navêt leke li rûmeta karmendê almanî keve: ne rahîbeya berpîrsiyar Edelgard, ne jî stiyên biyanî Huelva û Puellko dikarin bêyî çî guman bibêjin ku karkerên li wir hemî boyevan bûne – şirketa Merkens ya li Kuir çar kes ji bo vî karî rêkiribûn –, bi taybetî ji ber wê yekê ku her yekî ji wan li şûnekê karê xwe dikiriye. Loma, kesek nikare bide îspatkirin ku kesekî saqoyê boyevanan lê, firçe û satil di dest de, xwe ji derve de negîhandibe hundir. Tötges gotibû (baştir e bête gotin, li xwe nabû, çimkî çî îspatên cîhgirtina hevpeyvînê li holê nînin) ku ew li cem Maria Blum bûye û Katharina di derheqê vê gotina wî de agahdar bû. Birêz Merkens bi xwe jî înkâr nekiribû, ku gotinê naxwaze, her çar karkerên wî di eynî demê de ne li cîhekî bûn, û eger kesekî bixwaztibûya xwe bişemitîne hundir wî dê bi hêsanî bikaribûya. Dr.Heinen dû re gotibû, ji bo îddîaya ku gotinên di gotarê de yên diya Katharina ne, wî dê li ROJNAME’yê gilî bikira da ku wê riswa bike çimkî karekî wisa ne yê kirinê ye, lê çawa gotina Blorna ku ew ê “yekê bavêje çengeya Sträubleder” nehat bicîhkirin ya Dr. Heinen jî wisa ma.

Dem dora nîvro bû di şema 22’yê sîbatê de û jin û mêr Blorna, Xanim Woltersheim, Konrad Beitera û Katharina

na di qehwexaneya Kloog de, li Kuir, êdî gihîştibûn hev (xarzêyê xwediyê xwaringeha ku Katharina berê tê de kar kiribû ew bi rê ve dibir). Wan hev û din hembêz kirin û hêstir ji çavan hatin xwarê, heta ji yên Xanim Blorna be jî. Gotinê naxwaz e, rewş di qehwexaneya Kloog de jî ya rojên karnîvalê bû lê xwediyê wê, Erwin Kloog, yê ku ji mêj ve Katharina dinasî û qîmeta wê dizanibû, di hundir mala xwe de şûnek da wan. Ji wir Blorna telefone Hach kir û gotê, hevdîtina wan ya di entîkxaneyê de dê îroj dû nîvro ne pêkan bûya, herweha gotê ku ne dût e axaftina Tötges ya li gel diya Katharina bûbe sedema mirina wê, ew mirina ku her kes mat hîştibûye. Hach di sibeya vê rojê de bêhnfireh bûye û gotibûye Blorna, bila bi kerema xwe ji Katharina re bibêje ku ew ji bo mirina diya wê dilxemgîn bûye; wî dizanibûye ku Katharina dê ji wî dilsar nebûbûya, û bi rastî jî, ma dê ji bo çi dilsar bûbûya? Gotinê naxwaze, ew ji bo xizmeta wê her amade bûye, bila bizanibûya. Rast e, ew nuha bi encama îfadegirtina Götten zor mijûl bûye lê dikaribûye katê bibîne. Li milê din, wî dil hebûye bibêje ku di îfadegirtina Götten de ta nuha tiştêkî ku zirarê bigihîne wê tunebûye. Götten bi evîndarî û rindî behsa wê kiribûye, lêbelê rêdana ku ew bikaribe wî bibîne ne pêkan bûye çimkî ew ne meriyên hev û din bûne û wî bawer nedikiriye gotina ku ew destgirtiyên hev û din in ê tere bidestxistina rêdanê bikira.

Baş diyar e ku li dû bihîstina nûçeya mirina diya xwe Katharina ne di rewşeke weqa xirab de bûye, ew bêtir wek keseke ku ji tengasiyekê azad bûbe dixewiniye. Katharina, wek merov dikare tê bigibê, hejûnara ROJNAME'yê, di kîjanê de hevpeyvîna Tötges û peyvên ku wî wek yên diya

wê dabûn zanîn hatibûn weşandin, raber Dr.Heinen kiribû, lê wê bi xwe merseleya bevpeyvînê wek wî, mîna ku bêtareke mezin be, nedîtibû. Li gor wê, van merovan kesên mêrkuj û rûmetkuj bûne û wisa diyar bûye ku dizîna rûmeta xelkê, nav û dengê wan, û alozkirina rewşa saxlemiya wan ji bo karmendên vaşêwe rojnameyan tişteki ade-tî bûye. Dr. Heinen yê ku bi şaştî Katharina wek meroveke koinonîst dizanibû (ne dûr e ku wî gotinên mêrê wê yê hatî berdan ku bi xasûkî ew gotinên xwe kiribû di ROJ-NAME'yê de xwendibin) li honikbûna dilê wê piçekî mat mabû û pirsîbû, heke wê va metodê ROJNAME'yê wek gelşeke ji rewşa civakî hatî didît. Katharina negihîştibû mebesta wî û serê xwe hejandibû.

Li dû axaftina li gel Dr.Heinen wê da dû Rahîbe Edelgard da ku biçe diya xwe di enbara laşan de bibîne. Ew û Xanim Woltersheim tev ketin hundir û wê bi xwe çarşef ji ser rûyê diya xwe rakir, got, “erê,” û eniya wê ramûsa; û dema Rahîbe Edelgard pêşniyar kir, bila ew çend du’an bike, Katharina serê xwe hejend û got, “na.” Wê dîsa rûyê diya xwe nixamt, ji rahîbeyê re spas kir, û di dema derketina ji hundir de bû ku wê dest bi girî kir, berê bi kerrî, dû re bi deng û li dawiyê bêyî bikaribe xwe bigire. Heye ku wê bavê xwe ji bi bîr hanîbû, yê ku wê di şeş sahiya xwe de herweha di enbareke laşan ya nexweşxaneyekê de cara dawîn dîtibû. Hat bîra Else Woltersheim, na, ew haydare wê yekê bû, ku wê hîn nedîtibû Katharin digiriye, heta di zarokiya wê de jî, dema ku ew di xwendegê de ne bextewer bû û ji ber rewşa malbata wan tê de xemgîn bû. Dû re Katharina bi rêzemendî û dilgermî spasiya stiyên biyanî Huelva û Puelco jî kir, ji bo her tiştê ku wan ji diya wê re

kiribûn. Ew bi tevahî li ser hev bû dema wê nexweşxane li şûn hîşt û ji xwe bîr nekir bi riya nexweşxaneyê telegra-
mekê bişîne girtîgeha ku brayê wê tê de bû da ku ew ji
agahdar bibe.

Bi tevahiya dû nîvro û êvara wê rojê ew wisa ma: li ser
hev. Tevî ku wê car li dû carê herdu hejmarên ROJNA-
ME'yê derdixistin, bi firehî di derheqê wan de li gel Blor-
na, Else W. û Konrad B. diaxift, wisa diyar bû ku baweriya
wê di deheqê ROJNAME'yê de jî hatibû guhertin. Bi
peyvên rojên îroj: kêmtir li gor hestên di dil de û bêtir bi
analîzkirin. Bi beşdarbûna li gel van merovên nas û di
odeya daniştinê ya Ervin Kloog de wê herweha peywendî-
ya xwe ya li gel Sträubleder hanî ser zimên: Êvarekê, li
dû vexwendineke li mala Blorna, wî ew gîhandibûye mala
wê. Tevî ku wê dil nekiribûye û hema-hema bi hişkî goti-
bûye, daketina wî ji otomobîlê ne pêwîst bû, ew bi wê re ta
deriyê mezin û dû re ta deriyê apartmana wê meşiyabûye
û ber ew derî bigire wî lingekî xwe xistibûye ber dêrî û
hewl dabûye derbas hundir, û nêzike wê, bibe. Ew dû re
neçar mabûye paş ve biçê û li xatirê xwe hîştibûye ku wê
ew wek kesekî ku jin li ber dihelin nehesibandibûye. Li dû
ku bi ya wî nebûye –kat êdî dû nîvê şevê bûye – ew dilsar
çûbûye mala xwe. Ji wê êvarê û şûn ve ew êdî bi dû wê ke-
tibûye, car li dû carê dihatibûye, kulîlk dişandibûne, na-
me dinivîsandibûne, û ji dest wî hatibûye der çend caran
derbas hundir jî bibe, û yek ji van caran bûye dema ku wî
bi zor ew gustîrka dabûye wê. Va bûye merseleya wê û
Sträubleder. Loma jî wê nexwaztibûye di îfadedayîna xwe
de gotina mêvantiya wî, yan wî bi nav, bike çimkî wê di-
zanibûye mamûrên beşdar ê qe nikaribûna ji wê bawer bi-

kin ku di navbera wan de tiştêkî cîh negirtibûye, heta bi ramûsanekê be jî. Kê dê bawer bikira ku kesêkê wek wê dê kesekî wek Sträubleder nepejiranda, yê ku ne tenê dewlemend bû lê di cîhana rêzaniyê, aboriyê û zanistiyê de bi dilovanî û zimanxweşiya xwe deng dabû, hema-hema wek bokeyekî filiman. De kê dê ji karkereke hundir malan, yekê wek wê, bawer bikira ku ew li bokeyekî filiman xwedî derneketibû, û ne tenê ji ber sedemên morali, lê herweha ji ber sedemên zewqî jî?! Li nik wê bi carekê de çî dilovanî ji bo wî tunebûye. Xwemijûlkirina îfadegiran bi pirsên mîrzamêvan ve ew gellekî eşandibûye ji ber ku wê nedikaribûye heta navê yarîtiyêke siq jî lê bikira çimkî navekî wisa dê xwebêjeke şaş bida, û wê çî hestên ji bo yarîtiyêke siqesiq di derheqê Sträubleder de bi carekê de nebûne, lê wê dê nikaribûya peywendiya li gel wî bi kesekî, bi teybetî bi hejmareke mamûrên îfadegir, fêhmkirin bida. Lê li gel her tiştî jî – û li vir ew keniya – di dawiya dawiyê de ew ji wî re spasdar bûye ji ber ku kilîta xaniyê wî ji bo Ludwig bi sûd bûye, bi kêmasî navnîşana mala wî ya li çolê – û li vir ew dîsa keniya – çimkî bêyî kilît jî Ludwig ê bikaribûya têkeve hundir, lê helbet bi kilît hêsantir bûye. Wê dizanibûye ku di rojên karnîvalê de kesek di koşkê de tunebûye çimkî du rojan berê Sträubleder careke din li serê wê bûbûye belayeke mezim û kiribûye ku illeh bi wê bida pejirandin, bila herduyan dawiya hefteyêke karnîvalê di koşkê de li gel hev derbas bikirana, ber çûna konferensa Baden B. ku wî beşdarbûna tê de dil dikiribûye. Erê, Ludwig ew (Katharina) agahdar kiribûye ku polîs li dû wî ne lê tenê gotibûye ku ew ji ber leşgeriyê direviyabûye û dê li dû kurtedemekê ji welêt derketa; û – cara sêyem bû ku dikenî-

ya— li xweşiya wê hatibûye ku wî di rêçika boriyên germkirinê re ji xênî bide derxistin û haydare deriyê taybetî bike, yê ku li dawiya xaniyê “Koşkên Xweş li Kêleka Çem,” li quncê taxa Hochkeppel merov digîhand der. Na, haya wê jê tunebûye ku polis ew û Ludwig dipane lê şandina wî di wê rê re ji bo wê wek lîztikeke cendirme û dizan bûye, û di sibeya roja pêncşemê de bûye, ne berê —Ludwig rast jî katjimêr şeş ji hundir derketibû —, ku ew haydare giraniya merseleyê bûbûye. Nuha ku Ludwig hatibû girtin dilê wê rûniştibûye çimkî wî dê nikaribûya êdî bi kirinên ne di cîh de rabûya. Ew ji destpêkê ta dawiyê bi tirs bûye ji ber ku baweriya wê bi vî Beizmenne’yî nedihatibûye.

45

Divêt li vir baş bête xuyakirin ku dînîvro û êvara wê rojê xweş derbas bûbûn, weqa xweş ku bêhna hemiyar —jin û mîr Blorna, Else Woltersheim û Konrad Beiters yê ku ta radeya mathîştinê bêdeng mabû — fireh bûbû. Li dawiyê hemî, Katharina bi xwe jî, di wê baweriyê de bûn ku rewşê êdî “ber bi hêsantiyê digû.” Götten hatibû girtin, îfadegirtina Katharina bi serî bûbû, diya Katharina ji êş û jana xwe azad bûbû, tevî ku ber dema xwe miribû jî, tevderên birina goristanê û gorkirinê dihatin kirin û hemî kaxezên fermî de roja duşemê li Kuir beqediyana — tevî ku ew roja tatîleke olî bû jî mamûrekî bi kerema xwe dabû zanîn, ew ê kaxizan pêgihîne. Bi ser de jî kêfxweşiyek bû ku xwediyê qehwexaneyê, Erwin Koloog, tew nepejirandibû çî diravan jî ji wan bigire (nerxê xwarin û vexwarina wan), û li derketinê gotibû: “xeman mekişîn, Kato, ne her kesê li vir te

wek meroveke nebaş dinase.” Heye ku piştgiriya di vê gotinê de yeke bi sînor be; ma gelo peyvên “ne her kes” çi xwebêjê didin? Lê çawa be jî, merov dikaribû bigota, “ne her kes.” Li wir li hev kirin ku biçin mala Blorna û beşê êvarê yê mayî li wir derbas bikin. Di mala Blorna de nehîştin ku Katharina destên xwe yên tertîbvan bi kar wîne, ew di îznê de bûye û divabû rihetiya xwe bigirta. Xanim Woltersheim di mitbaxê de etûr çêkirin, Blorna û Beiteris jî soba vexistin. Bi rastî jî Katharina pejirand, bila carekê hinên din jî ji bo rihetiya wê kar bikin. Daniştina wan ya li gel hev gellekî xweş bû, û eger ne ji bo xatirê mirina merovekê û girtina kesekî pirr hêja bûya tevdêra piçek dans jî dê di kûraniya şevê de hatibûya kirin çimkî, çawa bûya jî, ew di rojên karnîvalê de bûn.

Ji dest Blorna nehat der ku biryara beşdarbûna di hevpeyvîneke li gel Tötges de bi Katharina bide guhertin. Katharina gellekî axaftibû û bi dirêjiya êvarê dostane û zimanxweş mabû. Dû re, li dû cîhgirtina hevpeyvînê – “hevpeyvîn lê çi hevpeyvîn!” –, Blorna di şûna xwe de hişk bû dema hat bîra wî, çawa wê bi dilhonikî û bi îsrar cîhgirtina hevpeyvînê daxwaz dikir, û çawa bi serluşkî beşdarbûna wî di dema hevpeyvînê de nedipejirand. Lê li gel wê jî wî nedikaribû bigota ku Katharina ji sedî sed di wê êvarê de tevdêra kujtina wî kiribû. Bi dîtina wî ROJNAMEYA YEKŞEMÊ bû ku tevdêra kujtinê bi tevahî xistibû serê wê.

Li mala Blorna bi aştî xatir ji hev xwaztin, hev û din hembêz kirin, lê îcar bêyî hêstir, ew jî li dû ku wan bi hev re gulidare mûzîka klasîk û sivik kirin û li dû ku Katharina û Else Woltersheim piçekî li ser jiyana xwe ya li Gem-

melsbroich û Kuir peyvîn. Katjimêr deh û nivê êvarê bû dema Katharina, Xanim Woltersheim û Beitera bi sozdâyîna hevaltiyeke siq û dilsoziyê ji mala Blorna derketin; û Birêz û Xanim Blorna xwe pîrozkirin ku ew li gel derengiyê jî di katê de – ji bo Katharina di katê de – ji îznê vegeriyan. Li ber germahiya agirê ku dest pê kiribû vemire û bi vexwarina piyalek mey li gel hev, wan tevdêra çûna şûneke din ji bo îznê kirin û li ser xusetê hevalê xwe Sträubleder û jina wî Maud axaftin. Dema Blorna ji jina xwe tika kir ku bila nema peyva “mîrzamêvan” li pêş Sträubleder bi kar wîne çimkî divabû wê bi xwe jî bizanibûya ku va peyva bûbû yeke hesas, Trude Blorna ji haliyê xwe de got: “bila em wî weqa zû nebînin.”

46

Baş diyar e ku Katharina beşê êvarê yê mayî bi aramî û kerrî derbas kiribû. Wê qatê kincên jinên Ereban li xwe kiribû, li hindêk şûnan car din li ser dirûnê zêde kiribû û gotibû, ew ê destmaleke spî li şûna hicabê bi kar wîne. Dû re hersiyan ji bo kurtedemekê guhdare radyo kiribûn, çend piskewît xwaribûn û çûbûn razên. Beitera, yê ku cara yekem bû tiştêkî wisa bi şêweyeke aşkere dikir, tev Xanim Woltersheim çûbû odeya wê ya razanê; Katharina jî xwe li ser karyoleyê bi cîh kiribû.

47

Dema Else Woltersheim û Konrad Beitera di sibeya roja yekşemê de ji xew rabûn, maseya xwarinê bi şêweyeke rêk

û pêk hatibû raxistin. Qehwe di misînê termos de bû û Katharina, ya ku diyar bû bi lezet xwarina xwe dixwar, li paş maseya odeya daniştinê rûniştibû û ROJNAMEYA YEKŞEMÊ dixwend. Gotinên ji vir û pê ve hema-hema bi tevahî ji ROJNAMEYA YEKŞEMÊ hatine girtin. Rast e, îcar “çîroka” Katharina û wêneya wê ne di rûpela yekemîn de bûn. Îcar wêneya Ludwig Götten di wê rûpelê de bû, bi sernivîsar: “DILOVANÊ KATHARINA BLUM DI KOŞKA MEROVEKÎ PÎŞESAZ DE.” Gotara di derheqê Katharina bi xwe de îcar ji her carê dirêjtir bû lê di nav rûpelên 7, 8 û 9 de li gel hejmareke ji wêneyan hatibû weşandin; di wêneyan de: Katharina wek zaroka beşdare merasîmên pejirandina olî; bavê wê di dema vegera ji şerê cîhanî de; kilîseya li Gemmelsbroich, şûna ku malbata Blum lê dima; dîsa koşka Blorna; diya Katharina wek jineke çel salîne mest ku hema-hema li ketinê bû, li pêş xaniyê wan yê li Gemmelsbroich; û li dawiyê wêneyeke nexweşxaneyê ku tê de diya Katharina êvara îniyê li ser şemê miribû. Nivîsara ROJNAMEYA YEKŞEMÊ:

Qurbana yekem yava Katharina Blum'a ku hîn kesek negihîştiye ser û binê rola wê û hîn li ser lîngan azad e diya wê bi xwe bû ku ew bûye sedema mirina wê. Heta bi diya wê be, ew jî bi agahdarbûna di derheqê kirinên qîza xwe de hatibû hejandin û ji kerban can dabû. Tu dibêji qey kirinên wê yên din têrê nedikirin, wê, di dema ku diya wê di sikrana mirinê de bû, xwe avêribû hembêza kesekî eşqiya û di civîneke dansê de li gel wî reqîsî bû; û mirina diya wê hêstireke tenê jî ji çavên wê nedabû rijandin, tiştê ku wê digihîne radeya bêşermiyeke bêyî hempa. Gelo va

jina rast tenê “wek qaçê sar e û gellekî xasûk e?” Şûya xwedîkarekî wê, pijîkekî hêja ku berê li gundekî di kar de bû, wê wisa dide nasîn: “Şêweya dan û stendina wê wek ya qehpeyan bû. Ji bo xatirê kurên xwe yên xort, nexweşên dihatinî cem mêrê min, û ji bo sûda mêrê min bi xwe jî, ez neçar mam wê ji kar derînim.” Gelo tiliyên Katharina B. di dek û dolabên Dr. Fehnen de jî hebûne? (ROJNAME’yê di katê de li ser wê pirsê nivîsandibû). Gelo bavê wê xwe bi sextekarî wek nexweş diyar kiribû? Çima brayê wê bû mucrim? Hîn ne diyar e ka va jina çawa weqa zû gihîşt jor û salê weqa pere bi dest dixê. Nuha êdî aşkere ye ku Katharina Blum riya revê kiribûye ber Götten’ê destbixwîn; wê dostî, pêbawerî û alîkariya merovekî gellekî rêzdar, zanyar û pîşesaz ji bo armancên xwe yên neqenc bi kar hanîn. Di navberê de li nik ROJNAME’yê agahî gihîştin hev ku ne mîrzamêvan bûn yên ku diçûn cem wê, lê ew bû ya ku wek stîmêvanekê diçû koşkê da ku bikaribe wê ji bo armancên xwe bi kar wîne. Ew derketinên wê yên bi trimbêlê nema êdî wek tişteki mathîştinê tîyên ber çav. Bêyî ku du caran tê de bîponije, wê rûmeta merovekî bi rêz, rewşa malbata wî û fealiyetên wî yên siyasî – di derheqê wan de ROJNAME’yê gellek caran nivîsandiye –, bêyî ku çi girîngiyê bide hestên şûyeke dilsoz û çar zaroyan, xistin tehlûkeyê. Wisa xuya ye ku Blum li gor daxwaza komeke çep hewl didaye da ku benê pêşveçûna siyasî ya S. biqetîne.

Gelo polis û abûkatiya giştî rast dixwazine ku guh bidin gotinên Götten’ê navbişerm yê ku bizavê dikêye da ku Blum bi tevahî bêtawan xuya bike? ROJNAME careke din va pirsê ku gellek caran pirsîye dipirse: Gelo şêweyên

ku li welatê me ji bo îfadegirtinan têtên bikarhanîn ne pirr nerm bin? Gelo pêwîst be merov li hember nemerovan merov bimîne?

Di bin wêneya Dr.Blorna û xaniyê wan de:

Di vê malê de Blum ji katjimêr lieft ta şanzdeh û nîv bi serê xwe kar dike, bêyî ku kesek wê tehqîb bike, bi pêbaweriyê sed ji sedî ji haliyê Dr.û Xanim Blorna de. Gelo li vir çi cîh digirt dema Blorna'yên ne haydar li kar bûn? Yan, heye ku ew ne weqa nehaydar bûn? Peywendiya wê û wan wek yeke zor baş, hema-hema wekî ku yên hev bin, hatiye diyarkirin. Cînanan ji bo ROJNAME'yê dan zanîn ku merov dikare hema-hema gotina dostaniyekê di navbera wan de bike. Di derheqê xwediyan malê de jî tiştine li holê hene lê nuha ne kata wan e, yan erê? Gelo rola Xanim Blorna ya ku di kutûgên xwendegeheke bilind ya teknîkî de wek "Trudeya Sor" têtê binavkirin çi be? Çawa Götten dikaribû di bin çavên polîs de ji apartmana Blum bireve? Kî bi şeweyê rêk û pêk di derheqê nexşên xaniyê "Koşkên Xweş li Ser Çem" de agahdar bû? Xanim Blorna bi xwe. Firoşkara bi navê Hertah Sch.û karkera bi navê Claudia St., herduyan jî ji bo ROJNAME'yê diyarkirin: "Ew wisa bi hev re direqisîn, te digot bi salan hev û din dinasîn" (yanê Blum û yê eşqiya, Götten). Ew ne hevdişîneke bi tesaduf bû, ew hev-dîsa-dîtin bû.

Dema hevaline Beizmenne rexne lê girtin ku wî ji katji-

mêr 23.30'ê êvara pêncşemê de hay ji wê yekê hebûye ku Götten di koşka Sträubleder de bûye lê li gel wê jî ew bi dirêjîya çel û heşt saetan bi serê xwe hatibûye berdan, û wisa jî tehlûkeya ku ew ji wir bireve hebûye, Beizmenne kenîya û got, roja pêncşemê, ji nivê şevê û şûn ve reva Götten êdî ne tiştêkî pêkan bû. Bi gotina wî, xanî di nav daristanê de bûye lê baş bûye ku li dorhaliyên wî şûnên bilind hebûne ku dikaribûne wek "burcên payînê" bêyên bi karhanîn. Wezîrê kar û barên hundirîn di derheqê rewşê de bi tevahî hatibûye agahdarkirin û hemî biryarên hatinê girtin pejirandibûne. Hejmareke ji komandoyên taybetî xwe di cîh de bi helîkopteran gîhandibûne wir; helbet helîkopter ji koşkê wê de daketibûne da ku neyên bihîstin; û xwe li ser wan şûnên bilind bi cîh kiribûne. Di sibeya roja din de polîsê herêmê jî hatibûye agahdarkirin û du dozîne ji mamûrên polîs tev yên din bûne. Armanca vê tevdêrê ew bûye ku kesên li gel Götten didan û distendin bihatana bicîhkirin û, wekî dû re diyar bûye, li gel tehlûkeya reva Götten jî va tevdêra yeke di cîh de bûye çimkî pênc kesên ku peywendîya wan li gel wî hebû hatibûn girtin. Gotin nedixwaztiye ku van pênc kesan divabûn bihatana girtin û malên wan bihatana velokirin berî ku Götten bi xwe bihata girtin. Polîs xwe dabûye benda wî ta ku kesekî ew li gel bide û bistîne li holê nemabûye û, yan ji ber nemiqayitiya wî yan xemnekişandina wî, dikaribûye wî ji dorhaliyên koşkê tehqîb bike.

Wî, Beizmenne, dixwaztiye di derheqê bidestxistina hindêk agahiyên grîng de spasiya rojnamevanên ROJNAME'yê bikira, ji dezgeha weşanê re û herweha ji beşên bi wê ve girêdayî re yên ku agahiyên xwe bi şêweyeke serbes-

tir dikaribûne bi dest xin ku bi riya îfadegirtinê ne pêkan bûye. Wî dil hebûye agahiyên di derheqê Xanim Woltersheim de wek nimûneyekê bida: van agahiyên bi xêra rojnamevanên ROJNAME'yê hatibûne holêye û diyar bûye ku paşeroja wê jî wek ya Blum ne zelal bûye. Woltersheim di sal 1930 de wek qîza karkerekî ji Kuir ji day bûye. Diya wê hîn jî dijiyaye, û ji şûnan gîh li ku? Li Almanyaya Rojhelat, û ne li dij daxwaza wê, na; bi daxwaza wê bi xwe. Gellek çaran hatibûye vexwendin ku bila bihata warê xwe Kuir, li kuderê wê xaniyekî biçûk û donimek zevî hebûne; cara yekem di 1945'an de, car din di 1952'an de û careke din di 1961'an de, kurtedemekê ber lêkirina dîwêr. Lêbelê wê her sê çaran jî va pêşniyariya ji kokê de nepejirandibûye. Bavê Woltersheim, ew hîn piçekî balkêştir bûye, kesekî bi navê Lumm, her weha karker, û jê pê ve endamê Partiya Komonîst ya Almanyaya bûye, di sala 1932'an de çûbûye Yeketiya Sovyetî û li wir av li ser xwe zelal kiribûye. Bi baweriya wî, Beizmenne, merov ê nikaribûya kesên wek wî şopwenda di listeyên leşgerên almanî yên "wenda" de bidîta.

49

Tevî ku daxuyakirinên di derheqê peywendiyên hindêk bûyer û feahiyatan de kêr-zêde aşkere li holê ne jî, merov ditirse ku ew tenê wek îşaret, yan tew şaş, bêyên têgihîştin. Ji ber vê yekê divêt li vir rê ji bo daxuyakirineke dim bête dayîn: ROJNAME'ya ku bi rêya rojnamevanê xwe Tötges bêguman bûbû sedema zûmirina diya Katharina di hejmara xwe ya yekşemê de Katharina bi mirina diya

xwe gunehbar kiribû û – bi şêweyeke kêmezêde vekirî – ew kiribû diza kilîta koşka Sträubleder ya li çolê! Va yeka divabû baş bihata diyarkirin çimkî pêkan e ku hindek merov haydarê nebûbin. Heye ku herweha ji bo hinan baş xuya nebûbe ROJNAME'yê ta çi radeyê derew kirine, gotinên merovan guhertine û rastî xar kiriye.

Blorna dê li vir wek nimûneyekê bête dayîn ku çawa ROJNAME dikare tew li kesên ku belkî ji hindekên din bêtir bi mentiq bin jî bandorê bike. Diyar e ku ROJNAMEYA YEKŞEMÊ li wî beşê bajêr yê ku mala Blorna lê bû nedihat kirîn. Li wir rojnameyên çaktir dihatin xwendin. Ji ber vê yekê Blorna'yê ku wisa bawer bû va merseleya êdî kuta bûbû ta nîvro ji nivîsarên di ROJNAMEYA YEKŞEMÊ de ne haydar bû. Ew tenê piçekî bi tirs li benda encama hevpeyvîna Katharina ya li gel Tötges bû, û li dû nîvro, dema wî telefone Woltersheim kir, ew di derheqê nivîsaran de hat agahdarkirin. Xanim Woltersheim ji haliyê xwe de wer dizanibû ku Blorna van nivîsaran xwendine. Ber em bidomînin, hêvî ew e ku Blorna wekî merovekî bi şêweyeke rasteqîne û ji dil ji bo Katharina xeingîn, herweha wek merovekî aqilmend, cîhê xwe di vê serpehatiyê de girtibe. Dema Xanim Woltersheim beşine nivîsarên di ROJNAMEyê de ji wî re xwendin, wî guhên xwe – wek tê gotin – bawer nekirin û ji wê daxwaz kir, bila careke din bixwîne. Dema bi ya wî bû, ew neçar ma bawer bike û – wek dibêjin – hema hindik mabû biteqe. Qîr û qara wî hat, di mitbaxê de li şûşeyeke vala geriya, dît, tev wê reviya garacê, li kuderê rind bû ku jina wî rastê hat û nehîşt ew bombeyeke molotov çêbike, agirbombeya ku wî dixwazt biavêta ofîsa redaksiyona ROJNAME'yê, ber

ku yeke din jî biavêta “koşka yekem” ya Sträubleder. Hele merov ji xwe re vê wêneyê bide ber çavan: merovekî di zanîngehan de xwendî, çel û du salîn, kesekî ku bi enca ma jîrbûn û aqilmendiya di derheqê birêxistina peyman û lihevkerinên curbecur de – ew jî li ser sehneya navneteweyî, ji Brzaîl bigir ta şûnên wek Erebestana Seûdî û Îrlende – xwe di nav heft salan de li nik Lüding kiribû layiqe pesindanê û li nik Sträubleder layiqe nerxgiraniyê; bi gotineke din, merovekî bi nav û dengê navneteweyî, ne hema kesekî ku di hevêrka xwe de tête nasîn; wî xwaztibû bombeyeke molotov çêbike.

Xanim Blorna va biryara di cîh de wek yeke bêhemd û tevdêr, wek yeke ji haliyê anarşîstên bûrjiwazî de tê girtin, bi nav kir û ew ji serê wî hanê der, mîna ku merov bi axaftinê jana ji beşekî giyana kesekî nexweş yan brîndar derîne. Dû re wê bi xwe dest avêt telefonê û ji Xanim Woltersheim xwazt, bila ji wê re wan beşên ji nivîsaran bixwîne. Divêt li vir bête gotin ku ew jî, heta bi wê be jî, zer bû û tişteke kir, heye ku ji bombeyên molotov xirabtir be: wê telefone Lüding kir (yê ku di vê deqeyê de şillikê li gel qeymêx û dondirmeyê dixwar) û hema rasterast gotê: “hey tu bênamûs, hey tu bêbav.” Erê, wê xwe bi nav nekir, lê guman têde tune ku her kesê Blorna dinase herweha dengê jina wî jî dinase, ya ku bi zimantûjiya xwe deng daye. Bi dîtina mêrê wê, wê li vir jî piçekî zêde kiribû; û wî wer dizanibû ku wê ji Sträubleder re telefon kiriye. Dû re pevçûnên curbecur cîh girtin, di navbera herdu Borna’yan bi xwe û di navbera wan û yê din de, lê ji ber ku bi enca cîhgirtina wan kesek nehat kujtin divêt rê bête dayîn ku em xwe ji ser wan re çêbikin. Diyarkirina van encamên

negrîng yên şeweya rojnamevaniya ROJNAMEYA YEK-ŞEMÊ bi mebest bû, da bête zanîn ku kesên ronakbîr û şûnbilind jî dikaribûn bêyên hêskirin û heta dikaribûn tevdêrên bikarhanîna zorê jî têxin serên xwe.

Diyar e ku di vê katê de – dora nîvro – Katharina, li dû derbaskirina saet û nîvekê di ew şûna ku rojnamevan tê de digihîştin hev de, meyxaneya bi navê “Qaza zêrîn,” bê-yî ku ji haliyê rojnamevanan de bête nasîn, şûna ku reng e ew ji bo berhevkirina agahiyên di derheqê Tötges de çû-bûyê, diçe mal û xwe dide benda gihîştina Tötges, yê ku li dû dora çaryekê digihê wir. Pêwîst niye di derheqê hevpeyvînê de tiştek bête gotin. Em berê dizanin ew çawa derbas bû (li beşê 3’yemîn binihêre).

50

Da ku bi şopa gotina keşeyê Gemmelsbroich keve, gotina ku bavê Katharina bi dizî komonîst bû – tiştê ku her kes mat hîştibû –, Blorna ji bo rojekê çû wî gundî. Yekem: Keşe got, erê, wî ew gotina kiriye û ROJNAMEYÊ wekî ku wî gotiye nivîsandiye; îspat di derheqê vê gotinê de li nik wî tunebûye, ne jî wî dixwaztiye – tew gotibû, ji bo wî ne grîng bûye – ku çi îspatan pêşkêş bike; wî hîn dikaribûye piştî xwe bi hestên bêhnkirina xwe girêbida, û wî bêhn kiribûye ku Blorna komonîst bûye. Xwebêja hestê bêhnkirina xwe wî nexwaztibû şîrove bike, ne jî amade bû bersîvê bide dena Blorna jê tika kiribû: Heke wî nedikaribûye hestê bêhnkirina xwe şîrove bikira, bila bi kêmasî diyar bikira ka bêhna keseke komonîst çawa bûye, ka komonîstekê çi bêhn dida; û li vir – mixabin divêt bête go-

tin – keşe hêrs bûye û bi hişkî ji Blorna pirsîye heke ew katolîk e; û dema wî gotiye, erê, keşe erkê guhlêdanê hanîye bîra wî, tiştê ku Blorna têngihîştibû. Gotinê naxwaze, karê Blorna yê lêkolîna di derheqê mala Blum de ku diyar bû xelkê wê derê jê hez nedikir ji vir û şûn ve dijwartir bû; gotinên hîn xirabtir li ser diya Katharina hatin kirin, ya ku rast carekê tev berdestê kilîseyê yê ku di navberê de ji kar hatibû qewitandin şûşeyek ava meya bimbarek vexwaribûye. Di derheqê komonîstbûna bavê wê de eger tiştek hebûya, ew jî ew bû ku wî di sala 1949'an de di meyxaneyêke ji heft meyxaneyên gund de ji cotyarekî bi navê Scheumel re, dibêjine, gotibûye: “Tiştên ji sosyalîzmê xirabtir jî hene.” Bêtir di derheqê vê pîrsê de nehatibûye bidestxistin. Ji vê serilêdana xwe Blorna tenê tiştek bi dest xist: li dawîya gera xwe ya li gund ew bi xwe jî, eger ne bi mebesteke xirab bûya jî, wek komonîst hat binavkirin, û va jî ji haliyê jinekê de (tiştê ku Blorna rast mat hîşt) ku piçekî alîkariya wî jî kiribû û lierwelia hindêk sempatî jî diyar kiribû: mamosteya di teqawîtê de di dema xatirxwaztinê de bi qerf kenîyabû, tew çavekî xwe jî bi wî re qurç kiribû, û gotibûyê: “Çima tu nabêjî ku tu jî yek ji wan î, û jina te ber her kesî?”

51

Mixabin merov nedikare şeweyên bikarhanîna zorê bi tevahî ji vir dûr bihêle. Divêt nuha tiştine bêtir diyarkirin ku dema xweamadekirina Blorna ji bo abûkatiya ji Katharina re cîh girtine. Şaşıtiya wî ya herî mezin ew bû ku li dû tikakirina Katharina wî pejirand bibe abûkatê Götten

jî û hewl da hevdiatina herduyan pêkan bike, li ser hîmê ku ew destgirtiyên hev in, ku nêşankirina wan di ew êvar û şeva bîstê sîbatê de cîh girtibûye û her weha û her weha. Merov ê bikaribe bide ber çavan ROJNAME'yê dê li dû vê yekê çî û çî di derheqê wî, Götten, Katharina û Xanim Blorna de nivîsandibe. Pêwîst niye behsa wan nivîsaran li vir bête kirin. Tenê çend tiştên jî mewzîyetê der ê bêyên diyarkirin, ew jî eger zor grîng bin, jî ber ku merov êdî ROJNAME'yê baş dinase. Gotinek dihat belavkirin ku Blorna dil heye jina xwe berde, gotineke bi tevahî bêyî hingeh, lê li gel wê jî bû sedema ku Xanim Blorna li mêrê xwe têkev gunanan. Hat diyarkirin ku ew jî haliyê aborî de bi bin ve çûye, tiştê ku ne baş bû çimkî di cîh de bû. Bi rastî jî wî lingên xwe piçekî jî bera xwe zêdetir dirêj kiribûn çimkî bi ser her tiştî de wî ta radeyekê berpirsiyartiya apartmana Katharina jî hilgirt ser milên xwe, apartmana ku bikirêdayîn û frotina wê diwar bû çimkî ew wek şûneke "bi xwînê hatî lekekirin" dihat hesibandin. Bi kurtî, nêrxê wê daket lê li gel wê jî divabû Blorna dayîna teqîstên mehane, pereyên fayîzê û mesrefê din bidomanda. Hîn tew şan li holê dixewinîn ku şirketa xaniyan, Haftex, belkî li Katharina Blum gilî bikira çimkî, bi dîtina wan, wê di warê kirêdayîn, birêvebirin û nêrxê frotina "Koşkên Xweş li Ser Çêm" de zirarê gîhandibû şirketê. Wek xuya ye: gelş û xem ne hindik in. Hewldana yekem jî haliyê şirketa ku Xanim Blorna tê de kar dikir, ku wê bi rîya dadgehê jî kar derxin bi ser neket. Şirketa dezgehvanîyê bizav kir ku li nik dadgehê vê sedemê bi kar wîne: rêzgerîna jî şertên pêbaweriyê re, çimkî wê, Xanim Blorna, xêz û rêçikên hundirîn yê xaniyê apartmanan bi Katha-

rina dane nasîne. Kesek hîn nedizane ka hewldanên duye-
 mîn û sêyemîn ê çî biryarê bi dadgehê stendin bidin. Tiş-
 tekî din: Blorna'yan otomobîla xwe ya duyem frotin, û li
 par wêneya trimbêla wan ya mayî, ku bi rastî jî yeke çe-
 leng û nerxgiran e, di bin vê sernivîsarê de ket ROJNA-
 ME'yê: "ABÛKATÊ SOR Ê KENGÊ NEÇAR BIMÎ-
 NE JI VÊ OTOMOBÎLÊ DAKEVE YEKE WEK YA
 PIRRANIYA XELKÊ?!"

52

Bêguman dan û stendina di navbera Blorna û şirketa
 Lüstra de jî, eger bi carekê de nehatibe birrîn jî, kê m hû.
 Tenê "biserikirina" hindêk peymanên aborî di dest wî de
 hîştibûn. Lê ber kurtedemekê Sträubleder va gotina bi te-
 lefonê derbas guhên wî kiribû: "Em nahêlin hûn ji birç-
 îna bimirin," û tiştê li vir Blorna mat hîştî bikarhanîna
 "hûn" hû, li şûna "tu." Ew hîn jî bo şirketên Lüstra û
 Haftex ta radeyekê di kar de bû lê ne jî bo projeyên nav-
 neteweyî, tew ne jî bo projeyên tevahiya welêt jî; tenê jî bo
 karine herêmî dihat bikarhanîn, bêtir jî bo çend karên
 wan der û doran, bi xwebêja ku divabû ew serê xwe bi xwe-
 diyên gazincan û afirgerên gelşan re biêşîne, kesên wek
 ew'ên gilî dikin çimkî dîwarine wan li şûna ku bi mermer,
 wek soz hatibû dayîn, bêyên nixamtin bi nihîtên şîn hati-
 bûn nixamtin; yan kesên nerazîbûna xwe diyar dikin jî
 ber ku jî wan re hatibû gotin, deriyê serşoka wan ê bi sê
 qat reng bête boyaxkirin lê li dû şeqitandina bi kêrê, yan
 li dû hanîna kesên di vî warî de pispor, dîtine ku ne sê lê
 du qat reng hatine bikarhanîn; gilîkirina jî bo tiştên wek

dilopkirina ava henefiyên banyo, çewtiyên makîneyên hêrandin û derhanîna gemarê, tiştên ku wek egera nedana pereyên li gor peymanan têyên bikarhanîn – ev şêwekar in ku nuha ji bo wî têyên dayîn, di dema ku ew berê, eger ne her dem bûya jî lê pîrx caran, di navbera bajarên wek Buenos Aires û Persepolis de ji bo beşdarbûna di înzekirina peymanên grîng de di balafiran de bû. Di leşgeriyê de ji bo tişteki wisa “rutbedaxistin” têtê gotin ku pîrx caran sernizimtiyê û şerma li pêş xelkê jî bi xwe re tîne. Encam: hîn sanciyên kûr tunene lê zikê Blorna dest pê kiriye bi-êşe.

Herweha ne li sûda Blorna bû dema wî li Kohlförstheim ji polîs pirsî, ka di dema girtina Götten de kilîta deriyê koşka Sträubleder ji haliyê hundir de di cîhê xwe de bû lê ji yê derve de, û eger çi şan li holê hebûn ku wî ji bo ketina hundir zor bi kar hanîbe. De va pîrsa wî ji bo çi, bi taybetî li dû girtina deftera lêkolînê? Bi vî hawayî – divêt bête gotin – zikên diêşin rihet nabin. Erê, berpirsiyarê navenda polîs, Hermann, zimanxweş bû û li wî neket gumanan ku belkî komonîst be lê li gel wê jî bi şêweyeke ceddî jê re pêşniyar kir ku bila bi pê pîrsên wisa nekeve. Ji bo Blorna tenê tişteki kêfxweşkirinê li holê heye: Jina wî roj li dû rojê ji wî re rind dibêye. Erê, ew hîn zimantûj e lê ne li dij wî; tenê li dij hinan, ne li dij hemiyan. Tevdêra ku ew koşka xwe bifroşin da ku apartmana Katharina bikirin û têtêkinê tenê ji bo sedemekê cîh negirt: biçûkbûna wê, ji ber ku Blorna dil heye dest ji ofîsa xwe ya li bajêr berde û karê di dest wî de mayî tenê li mal bike. Va mero-vê xwedî bîr û baweriyên serbest, kesê ku ji jiyana xweş hez dike, xelk jê hez dike, hevkarîmendekî ji jiyînê razî ku

heval bi dilşadî diçûn mala wî; vî merovî dest pê kiriye wek kesekî xwe ji her kesî û her tiştî bi dûr xistibe xuya bike, yekî ku çî haydariyê nade kincên xwe, tiştê ku berê ji bo wî gellekî grîng bû; û ji ber ku ew bi rastî jî, ne ku ji bo xatirê modeyê, bala xwe nade kincên xwe, hindekan ji hevkarên wî dest pê kirine bibêjin ku ew nema êdî xwe bi baqîşkirina xwe ve mijûl dike û tew bêhna ne xweş jî jê tê. Wisa, hêviya ku karekî rêk û pêk bi dest wî keve nema li holê heye ji ber ku – tiştêk jî dê li vir veşartî nemîne – bêhna giyanê wî nema êdî ya berê ye, ne ya wî peyayî ye ku xwe di destpêka rojê de dide ber ava dûş, sabûna zehf, xweşbêhna bin çengan û kolonya bi kar tîne. Bi kurtî: guhertineke mezin li nik wî cîh digirêye. Hevalên wî – hîn çendek mane, ji wan yek Hach e, yê ku herweha li gel pirsas Katharina Blum û Götten bi şeweyeke fermî mijûl e – di derheqê wî de bi tirs in, bi taybetî ew di derbareyê êriş û nefreta wî de – li hember ROJNAE'yê ya ku carcaran wî di kurtegotarên xwe de bi bîr tîne –, hestên ku li şûna bêyên der nuha têyên daqurtandine, bi tirs in. Heval weqa bi tirs in ku wan ji jina wî Trude xwaztine, bila baş haydare wê yekê be ku mêrê wê çî çekan nakirêye yan tiştên teqandinê li hev siwar nakêye, çimkî merovekî bi navê Eginhard Templar şûna rojnamevanê hatî kujtin, Tötges, girtiye û karê wî didomînêye: ji dest vî Templerî hatibû der ku wêneya Blorna di deriyê dukanêke rehînkirinê de bikişîne, herweha wêneyeke din ji dervayê pencereya li ser taxê de ku xuya dikir çawa Blorna û xwediyê dukanê li gel hev didan û distandin: ew di derheqê rehînkirina gustîrkekê de diaxiftin ku yê din bi berçavikeke taybetî lê diniherî. Di bin wêneya di ROJNAME'yê de hatî weşandin:

“GELO ÇAVIYÊN SOR MIÇIQÎN LÊ KESEK DIX-
WAZÊYE XWE BI ŞÊWEYEKE SEXTE HEWCE-
DAR XUYA BIKE?”

53

Xema Blorna ya herî mezin ew e ku bi Katharina bide pe-
jirandin, bila di dadgehê de bibêje, wê biryara tolgirtina ji
Tötges roja yekşemê girtiye û mebesta wê tirsandina wî
bûye, ne kujtin. Divabû bigota ku dema wê ew ji bo roja
yekşemê vexwend hevpeyvînê, wê dil hebûye rasterast jê re
bigota ku wî bi rêya şêweyên xwe yên çewt çi û çi hanîbû
serê wê û diya wê, lê kujtina wî tew roja yekşemê jî di bala
wê de nebûye, heta ne li dû xwendina ROJNAMEYA
YEKŞEMÊ jî. Divabû wisa xuya nebûya ku Katharina bi
dirêjiya rojan tevdêra kujtinê kiribûye û ew bi zanibûn bi
kar hanibûye. Ew bizavê dikêye da bi wê bide fêhmkirin –
Katharina înkâr nake ku li dû xwendina gotara roja pênc-
şemê ramanên kujtinê di serê wê de hebûne – ku gellek
merov – ew bi xwe jî – ramanên kujtinê carine dixin serên
xwe lê divabû merov cudabûna di navbera ramanên kujti-
nê û tevdêrên kujtinê de bizanibûya. Ji bilî vê pirsê yeke
din jî bala Blorna mijûl dikiye: ku Katharina ta nuha li
kujtina Tötges ne poşman e û ji ber vê yekê dê nikaribe di
dadgehê de wê hestê xuya bike. Li şûna ku xemgîn be, ew
dilşad xuya dikiye ji ber ku rewşa ew tê de “wek ya berdilê
min Ludwig e.” Di girtîgehê de ew wek girtiyeke ku dika-
re ji bo yên din bibe nimûneyeke baş tête hesabandin. Ew
di mitbaxê de kar dike lê eger dadkirina wê dereng bimî-
ne, dê di beşê zexîreyê de têkeve ber kar li kuderê – têye

gotine – ne berpirsiyarên wî beşî, ne jî yên tê de dixebitin, bi hatina wê kêfxweş in çimkî nûçeya duristiya wê ber wê gihîştîye wire; û pêkaniya ku ew dema girtina xwe bi teva-hî – têye gotine panzdeh sal ê ji bo wê bêyên xwaztin û heşt ta deh sal ê bêyên dayîn – di beşê zexîreyê de derbas bike li hemî girtîgehên welêt gellek kesan nerihet dikêye. Wek em dibînin: duristî û jêhatina di warê tertîbvaniyê de li çî şûnan bin jî, heta di girtîgehê de be, nayên xwaztin; berpirsiyar bi xwe jî naxwazin.

54

Wekî Hach di navbera xwe û Blorna de gotiye, pirsas ku Götten pêkan e kesek kujtibe wisa xuya ye dê nikaribe bête îspatkirin; loma, gunehbarkirina ji bo tawaneke wisa dê ji stuyê wî derkeve. Li milê din, kê-m-zêde hatiye îspatkirin ku ew ne tenê ji leşgeriyê reviyaye, lê zirareke mezin jî (bi dirav û tiştan, ne tenê zirareke morali) gîhandiye va sazûmana pîroz. Curma wî kirî ne dizîna ji bankekê, lê valakirina xizneyeke leşgrî bûye ku tê de mehangiya endamên du alayîyan û gellek pereyên din hebûne; herweha sextekirina hesabên bankan û dizîna şêkan. Bi gotinke din, ji bo wî jî heşt ta deh sal li pêş in. Xwebêj ew e ku ew ê sîh û çar salîn ji girtîgehê derketibe û Katharina sîh û pênc salîn; û Katharina rast jî tevdêran ji bo salên li pêş dikiye: ew dihesibîne, heta ku ew bête serbestkirin gellek fayîz ê ketibe ser sermiyanê wê û dema ew kata gihîşt, ew ê “li der-merekê, bêguman ne li vir, xwaringehê veke, li gel xizmeta pêşkêşkirina xwarina ji bo inunasebatan. Pirsas heke ew ê ji haliyê dezgehên fermî de wek destgirtiya

Götten bête pejirandin yan na dê bi ihtîmaleke mezin ne ji haliyê berpirsiyarên şûnbilind lê yên gellekî şûnbilind de bête bersîvdan. Kaxezên di derheqê vê yekê de hatine pêşkêşkirine û dest bi meşa dirêj ya di navbera dayîreyan de kirine. Ji haliyekî din ve, hat diyarkirin ku kesên Götten ji koşka Sträubleder telefone wan kiribû hemî endamên hêzên leşgerî yan jinên wan bûne, di nav wan de herweha serleşger û jinên wan. Têye gotine, riswatiyeke bi sînor di rojên dahatû de dê derkeve holê.

55

Di wê demê de ku Katharina hema-hema bêyî xem tevdêrên pêşeroja jiyana xwe dikiye, dilê Xanim Woltersheim roj bi roj bi hestên girr û şewatê têye dagirtine. Ew gellekî nerihet bû ji ber lekelêxistina navên day û bavê wê yê mirî ku wek qurbaneke stalînîzmê tête hesibandin. Dilê Else Woltersheim weqa ji merovan û civatê sar bûye ku heta bi Konrad Beitzers be nikare xwe di çavên wê de piçekî baştir bide xuyakirin. Ji ber ku ew nuha bêtir di karê xwarina sar de mijûl e, yanê tevdêra amadekirina xwarinê ji bo şûnine dike û berpirsiyartiya belavkirina wê dike, girr û hêrsa wê bi ser mêvanan de dibare: rojnamevanên navneteweyî dibin, yên ji welêt dibin, pîşesaz, berpirsiyarên sendîgehan, karmendên bankan, sekretêrên dayîreyan û her weha. “Carine,” wê gotibû Blorna, “ez xwe bi zor digirim ku leganeke tiji bostaniya kartolan bi ser saqoyê kesekî zîrt de nerijînim, yan siniyek salmonê bîsofî(10) bernedim suqura qehpeyeke ehmaq da ku ew êdî fêrî dersekê bibin. Hele bila carekê ji haliyê min de jî li wêneyê bête niherîn: çawa

ew xwarinê gêr devên xwe yên vekirî dikin, çawa êrîşe nanê bi kavyar dikin, û hindekên wisa hene ku ez dizanim milyonêr in, yan jinên milyonêran in, ku cixareyan, kibrîtan û kirtikên petit Fours (11) derbas beriyên, yan çente-yên, xwe dikin. Heye ku tew rojekê kodikên naylon jî li gel xwe wînin da ku qeheweyê û tiştên din jî bi xwe re bibin; û ev hemî bi şeweyekê yan ya din ji baca em didin têtê der. Kesine hene ku wê rojê ne firavînê, ne jî xwarina nîvro dixwin, û dema digihên şûna vexwendinê wek keçelokan bi ser xwarinê dikevin – mebesta min ne îhanetkiri-na keçelokan e.”

56

Ji pevçûnên ku tê de dest hatine bikarhanîn ta nuha me hay ji yekê heye ku, mixabin, deng da. Di vekirina pêşengeheke wêneyên Fredrick Le Boche de bû, ji bo kîjanî Blorna wek patron dihat nasîn, ku Blorna û Sträubleder dîsa rast hev dihatin; û dema Sträubleder devkenok ber bi wî hat, Blorna nexwazt destê xwe dirêjê bike lê Sträubleder destê wî xist nav yê xwe û bi dizî gotê: Ji bo xatirê xwedê, te çima wisa ceddî bi vê merseleyê girtiye?! Em nahêlin hûn bi bin ve biçin, lo, lê wa ye tu xwe bi xwe dixiye binî.” Mixabin pêwîst e têkeve rapora me ku îcar Blorna rast yek avêt çengeya Sträubleder. Em merseleyê pirr li ba nexin da ku zû jî bête jibîrkirin: xwîn rijiya, ji pozê Sträubleder; çar ta heft dilop, bi gotina hinan, lê tiştê xirabtir va bû: tevî ku Sträubleder paş ve vegeriya jî, wî gote Blorna: “Ez dibexşînim, ez her tiştî ji bo xatirê rewşa atifî ya tu tê de dibexşînim.” Wisa diyar e ku bi vê

gotinê re Blorna xwe wenda kir û bû sedema lihevûdinxistinê, bi gotina şahidan. Wek tête zanîn li şûnên ku tê de kesên wek Sträubleder û Blorna dikevin nav xelkê de rojnamevan jî têyên dîtin, û wisa wênekêşekî ROJNAME'yê, yekî bi navê Kottensehl ku şûna Schöner'sê hatî kujtin girtibû, va fersenda ji dest berneda, û ROJNAME'yê – ji ber ku ew êdî baş tête nasîn divêt merov mat nemîne – wêneya wî di bin vê sernivîsarê de, di hejmara roja li pêş de bêguman, da weşandin: “RÊZANEKÎ XWEPEREST JI HALIYÊ ABÛKATEKÎ ÇEP DE TÊYE LÊDANE.” Di eynî şûnê de jinên wan, Maude Sträubleder û Trude Blorna, hatin hember hev. Maude Sträubleder gote Trude Blorna: “Dilê min bi te dişewite, Trudeya hêja,” û Trude B.li Maude S.vegerand: “Dilşewatiya xwe vegeşîne nav sarincê da ku têkeve nav hestên te yên din ku herweha di wir de veşartî ne.” Li dû ku wê ji Maude S.car din peyvên bexşandinê, bi zimanxweşî, hema-hema peyvên bi evîn, wek: “Qe tiştêk, heta gotinên te yên hişk bin jî, dilşewatiya min bi te kêr nake” bihîstin, Trude B.bi peyvîne wisa li wê vegeşandin ku em nikarin wan li vir wek hatinê gotin binivîsîn, lê em ê tenê behsa tiştên ku peyv pê ve peywendîgir bûn bikin, wek agahdar kirina Maude S.ku çawa mêrê wê gellek çaravî kiribû xwe nêzikî wê, Trude B., bike; û tiştine din jî hatin gotin – wisa jî wê pêwîstiya nixamtina agahiyan ku jina abûkatekî divabû rêzê jê re bigire da bin lingan –, wek: merselîyên gûstîrê û kilîta koşkê, “yên ku jinbirçiyê te'yî car li dû carê paş ve hatî vegeşandin di hundir apartmanekê de hîştibûn.” Li vir herdu stiyên ku pev diçûn jî hev hatin veqetandin, ji haliyê Fredick Le Poche bi xwe de, yê

ku fersenda rijandina dilopên xwîna Sträubleder ji dest bernedabû û bi haydariyeke mezin piçek kaxeza helçînk dabû bin dilopine xwînê û wisa – wekî wî bi xwe dabû zanîn – perçeyek ji hunera di deqeyê de afirandibû, bi vî navî: “Dawîhatina hevaltiyeke bi salan di navbera du peyan de.” Û wî înzeya xwe li binê kaxezê xist û neda Sträubleder, da Blorna, bi van peyvan: “Ji xwe re bifroşe da ku rewşa te ya aborî piçekî baştir bibe.” Bi encama ragîhandina vê bûyerê û raberkirina zora tê de hatî bikarhanîn pêwîst e merov bikaribe têbigihê ku huner hîn jî bi rola xwe ya civakî radibêye.

57

Bi rastî jî cîhê daxê ye ku bi nêzîkbûna dawiyê re weqa hindik ahengî li holê xuya ye û hêviya ku va rewşa di rojên têtên de bête guhertin gellekî bi sînor e. Li şûna berbihevhatinê dijhevî hat holê. Me maf heye bipirsin, gelo çawa, yan çima, wisa bû? Wa ye jineke ciwane dilşad kêm-zêde bi kêfxweşî diçiyê vexwendineke dansêye ku zîrara kesekî tê de tune û va jima li dû çar rojan (ji ber ku va rapor e, ne dayîna bîr û baweriyê, pêwîst e tiştên cîh girtinî bêyên nivîsandin) dibe kujer, û ev jî ji rûyê nivîsarên di rojnameyan de. Qirecir, nakokî, û dû re tew pevçûn jî, di navbera du hevalên salên dûr û dirêj de têtên holê. Jinên wan peyvên hişk bi hev wer dikin. Dilşewatî, lo tew evîn jî, paş ve têtên vegerandin. Tiştên bi carekê de ne xweş têtên holê. Merovekî bextewer, bêhnfireh, ku ji jînê, ji rêwîtiyê, û ji tiştên qenc hez dike weqa xwe ji bîr dike ku êdî bêhna ne xweş ji giyanê wî tê! Tew dibêjine ji

devê wî jî bêhna bed têye. Va merova koşka xwe dixê firo-
tinê, diçe cîhê rehînkirina tiştan. Şûya wî “li karekî din
digeriye,” çunkî ew baş dizane, ew ê ji karê xwe bête avê-
tin; tew amade ye, va jina jîr û jêhatî amade ye karekî pi-
çekî ji yê froşkareke mixazeyên firotina mobêlya bilindtir
bipejirîne û wek “şîretvaneke raxistina hundir malan” bi-
xebite, lê heta di derheqê bidestxistina vî karî de be jî jê re
tê gotin: “biborîn, xaniina hêja, muşteriyên me ji wan
kesan in ku te wek neyarekê dizanin.” Bi kurtî: Rewş
baş xuya nake. Abûkatê Dewletê Hach ji dostan re gotiye,
tiştê ku ew hîn ditirse ji Blorna re bibêje ev e: heye ku
dadgeh wî, ji ber peywendiya wî ya nêzik bi merseleyê re,
wek abûkatê Katharina û Götten nepejirîne. Encam ê çî
be, va pîrsa dê çawa bi seri bibe? Çi dê bête serê Blorna
eger nehêlin ew êdî Katharina bibîne û – divêt êdî bête
gotin! – destê xwe di destê wê ke? Guman tê de tune ku
Blorna ji wê hez dike, ne ku ew ji wî, û çî hêvî jî ji bo wî li
holê nîne çimkî her tiştê wê yê “Ludwigê hêja” ye! Û di-
vêt bête gotin ku “hevîgirtina” destên wan tişteki bi tevahî
yekhalî ye çimkî tevahiya wê wisa cîh digire: Dema Kat-
harina dosiyan, noteyan, yan kaxezan derbas destên wî di-
ke, ew destên xwe sê, çar, bi pirranî pênc dehyekên sani-
yeyekê ji usûlê bêtir li ser destên wê dihêle. De merov ê li
vir çawa gotina hebûna ahengiyê bike heke hestên wî yên
ji bo Katharina jî wî haydare wê yekê nekin ku xwe piçekî,
em bibêjin, bêtir bişo? Zanibûna ku ew tenê, ne kesekî
din, di derheqê çekê ku Katharina ji bo kujtina Tötges bi
kar hanîbû de agahdar e – tiştê ku Beizmenne, Moeding
û alîkarên wan hîn pê nedizanin –, ew jî ne sedemeke
kêfxweşkirinê ye. Konrad Beitzers bêtir ku kesek jê bipirse

gotibû Blorna, ew berê merovekî nazî bûye lê kesekî pê nedizanibû çimkî wî ji kesekî re negotibûye. Di wan deman de ew li Kuir berpirsiyarê partiyê bûye, û dikaribûye çeyyekê bi ser diya Else Woltersheim xe; û nuha pîrsa dabenceyê: ew ji karê wî yê berê jê re mabûye û wî ew li mala xwe vedîşartîye lê ji ehmaqiya xwe carcaran raber Else û Katharina dikiriye, tew carekê her sê li gel hev çûbûne daristanekêye û li wir avêtibûne nêşanêye. Katharina xwe wek sekmaneke baş diyar kiriye û gotiye wî, wê wek keçeke ciwan di klûbeke sekmaniyê de garsonî kiribûye û dihîştine ew li wir carine çend gulleyan biavêje nêşanê. De roja gemê êvarê Katharina kilîta apartmana wî jê xwaztibûye, bi gotina ku, wekî merov dikare têbigihê, wê dixwaztiye piçekî bi serê xwe bimîne çimkî apartmana wê bi xwe di çavên wê de êdî reş bûbûye,... lê li milê din, ew wê êvarê li mala Else Woltersheim razabû, loma, wisa xuya bûye ku wê dabence sibeya roja yekşemê ji mala wî rakiriye, ew jî li dû xwarina firavînê, xwendina ROJNAMEYA YEKŞEMÊ û derketina bi kincên jinên Ereban da ku biçe ew cîhê ku tê de rojnamevan digihîştin hev.

58

Di dawiya dawiyê de, çawa be jî, tiştêkî ku keyfa merov piçekî xweş dike heye: Katharina marseleya kujtina Götten bi tevahî ji Blorna re got, herweha çawa wê ew heft yan şeş saet û nîvên di navbera dema kujtinê û gihîştina cem Moeding de derbas kiribûn. Baş e ku em ê bikaribin gotinên Katharina bi xwe bixwînin çimkî wê ew bi nivîs derbas Blorna kiribûn da ku bikaribe ji bo dadgehê sûdê jê

bigire:

“Ez çûm bara rojnamevanan, tenê da ku li wî binihêrim. Min xwazt bibînîm ka merovekî wisa çawa xuya dike, vedixwe, direqise; ev merovê ku jiyana min herimand. Ez berê çûm apartmana Konrad, dabenge rakir û tew bi xwe jî dagirt. Di dema ku em ji bo avêtina nêşanê li gel hev çûbûn daristanê de min ji wî xwaztibû ku raber min bike çawa gulle diketin dabengeya wî. Ez saet û nîvekê ta du saetan li barê mam lê ew nebat. Min gotibû xwe, eger ew wek kesekî pîrr erjeng xuya bike, ez ê di hevpeyvînê de beşdar nebim, û eger min ew di barê de dîtibûya hevpeyvînê dê cîh negirtibûya. Lê ew nehat meyxaneyê. Da ku hin kesên di meyxaneyê de li min nebin bela, min ji xwediyê wê, merovekî bi navê Peter Krafluhn ku ez wî bi riya karê xwe dinasim, yê ku di hindêk şahiyana de berpirsiyartiya garsonan dikir, tika kir ku bihêle ez li paş barê alîkariya garsonên tiştên ji bo vexwarinê amade dikin bikim. Gotinê naxwaze ku Peter bay jê bebû ROJNAME'yê çî û çî di derheqê min de nivîsandibû. Wî got, eger Tötges were, ew ê min bi îşaretekê haydare hatina wî bike. Du-sê caran, ji ber ku dema karnîvalê bû, min pejirand ku rabim dansê. Nebatina Tötges dest pê kiribû min bitirsîne û balmijûl bike çimkî min nedixwazt bêyî amadebûn di hevpeyvîna li gel wî de beşdar bibim. Wisa, dema katjimêr bû duanzdeb ez çûm mala xwe û di ew apartmana gemar û leke lê ketî de min xwe di rewşeke bi tenê de hest kir. Tenê çend deqe derbas bûbûn ku min tê de hema emniyeta dabengeyê serbest kiribû û ew bi şeweyeke wisa di çênte de bi cîh kiribû ku ji bo kişandinê amade be, dema zengil lêket. Dema min derî vekir, wa bû li pêş dêrî rawestiyabû; û min jî hîn

digot belkî ji deriyê mezin yê li bini zengil lêxistiye û du-sê deqe fersend ê hebin ber dîtina wî, lê ew bi asansorê rabûbû jor û wa bû li pêş min bû, û ez ji bin ve hatim hejandin. Di cîh de min dît ew çi segbav e, merovekî rast bênamûs. Û bi ser ve xweşik jî. Ji ew'ên ku wek çeleng têt-yên hesibandin. Qey we ew di wênayan de dîtîye. Bi vekirina dêrî re gote min: 'Belê, Blumikê, em her du çi bikin nuha?' Deng bi min neket, ez vegeyriyam hundir û wî da dû min û got: 'Tu çima wisa bizdoyîn li min seyr dikiye, Blumika nûn? Bi ya min be, em ê bi kutanê dest pê bikin.' Di navberê de destê min xwe gîhandibû hundir çênte, û dema wî dest avêt kirasê min, ez ponijîm: 'Kutandin, çima na?' Û min dabence kişand û di cîh de teqe lê kir. Du caran, sê caran, çar caran. Jimara rast nema dizanim. Rapora polîs ê xuya bike çend caran, heke te xwazt bizanibî. Bila neçe serê te ku ev yekemcar bû peyakî dest diavêt kirasê min – dema merov ji çardeh saliya xwe de, hîn zûtir jî, dest pê bike di malên xelkê de kar bike, ew ê fêrî tiştên wisa jî bûbe. Lê belê kesekî wek vî kesî û hîn bi ser de 'kutandin' jî! Û ez ponijîm: De baş e, ha ji te re kutandin. Gotinê naxwaze, wî hesabê tiştêkî wisa nekiribû, û wî dora nîvsaniyeyekê li min mêze kir, wekî dema di filiman de kesek ji nişkan ve tête lêxistin. Dû re ew kat xwar, wek ez dizanim, mirî. Min dabence çekir kêleka wî, çûm der, bi asansorê daketim jêr û car din li barê vegeyriyam; û peter mat ma çimkî nîvsaetek bûbû, nebûbû, ku ez ji wir derketibûm. Li wir min karê xwe di barê de wek berê domand lê îcar neçûm dansê, û di kata li wir de min her digote xwe: 'ez bawer nakim min tiştêkî wisa kiribe,' lê min dizanibû rast e. Û peter carcaran dihat û digot:

nema îroj tê, ew yarê te, û min jî gotê: Belê, wisa xuya ye. Û min wisa da xuyakirin ku ji bo min xem nake. Ta katjimêr çar min cudababetên lîkorê yan bîra berdidan peyalan, şûşeyên şampanyayê vedîkirin û xwarina sar pêşkêşe mêvanên meyxaneyê dikir. Dû re min ew cîh li şûn hişt bêyî ku xêtir ji Peter bixwazim. Ez berê çûm kilîseyeke ji barê ne dûr, dora nîvsaetekê li wir daniştim û diya xwe bi bîr hanî, ew jiyana wê ya şerpeze û perîşan, û min bavê xwe jî bi bîr hanî, ew'ê ku bi şev û roj lome dikirin û qiseyên xirab diavêtin dewletê, kilîseyê, mamûran, serleşgeran û her tiştî, lê dema wî yek ji wan ji bo mebestekê didît wî xwe diavêt lingên wan, xwe weqa nizim dikir ku bi zor deng jê dihat der. Û min mêrê xwe bi bîr hanî, Brettloh, û ew derewên wî ji Tötges re gotibûn; û helbet min brayê xwe jî bi bîr hanî, ew'ê ku her li dû pereyên min bû û heku min çend mark didan ser hev, ji dest wî dihat ku wan ji min bigire û li tiştên bêvac, li kincan, motorsîklan xerc bike, yan bi cûzê derde. Gotinê naxwaze, min keşe jî bi bîr hanî, ew'ê ku li xwendegehê navê 'Katika me ya sorik' li min kiribû, û min qe nedizanibû mebesta wî bi vî navî çî bû, û zarok hemî dikeniyar ji ber ku ez rast jî di cîh de sor dibûm. Belê. Bêguman min Ludwig jî bi bîr hanî. Dû re ez ji kilîseyê derketim û çûm sînemaya herî nêzik, û ji wir dîsa çûm kilîseyeke din, çimkî di ev yekşema karnîvalê de tenê di kilîseyekê de merov dikaribû piçek aramî bibîne. Gotinê naxwaze ku ez herweha di derheqê kesê hatî kujtin de ponijîm, ku di hundir apartmana min de bû, bêyî êşandineke wûjdanî, bêyî poşmantî. Ma ne wî kutandin xwazt, û min jî kuta; ma ne wisa ye? Û ji nişkan ve bi min ve xuya kir ku yê bi şev ji min re telefon dikir, û her-

weha Elseya bêçare aciz dikir, ew bi xwe bû. Ez ponijîm, deng eynî va denga bû, û min gote xwe, xweziya min hîş-tibûya ku axaftina xwe ya vala piçekî din bidomanda da ku baş têbigihêin eger dengê wî û yê di telefonê de bêyî çî gunian eynî deng bûn, lê dê dîsa jî bêyî çî sûd bûya. Û dû re dilê min qehweyeke giran xwazt, û ez çûn qehwexaneya Beckering, çûnî inîtbaxa wê, ne hundir salonê, çimkî ez jîna xwediya wê, Kathe, jî rojên xwendegeha malxevaniyê de dinasim. Kathe jî min re pirr rind bû, tevî ku ew zor mijûl bû jî. Wê fîncanek jî qehweya xwe da min, qehweya wek ya dapîra min ya ku ava germ bi ser qehweya hatî hêrandin de dirijand. Lê dû re wê dest pê kir li ser gemara di ROJNAME'yê de biaxife, bi zimanxweşî, lê bi şêweyeke wisa ku xuya dikir wê bi kêmasî piçek jî wê bawer dikir – ma xelk ê çawa bizanibe ku bi tevahî derew e?! Min bizav kir jî wê re şîrove bikim lê ew tenegehîşt; hema çav bi min re qurç kir û pirsî: 'Û tu rast jî vî kesî hez dikî?' Û min gotê: 'Erê.' Û dû re min jî wê re jî bo qehweyê spas kir, li derve taksiyek girt û çûn dîtina Moeding, inamûrê polîs yê ku di wê demê de gellekî rind bû jî bo min."

Notên dawî

(1) *Temaşeyên karnîvalê li welatên Roman – Katolik çih digirin. Li Almanya rojên karnîvalê di beşê dawîn yê heyva sibatê de dest pê dikin. Êvaran xelk kincên mat û biyanî li xwe dikin, hindêk caran da ku kîbûna xwe veşêrin. Mûzîk û dîlan, temaşe, henek, xwarin û vexwarin li gellek şûnan, bi taybetî di dawiya hefteyan de ta berbangê didomînin.*

(2) *Volkswagen (Volksvagin): Markeyeke otomobîlên ji çêkirina Almanya.*

(3) *Erebên şawî: Bedewî; Ereben çolê yên koçer.*

(4) *Saturn: Xudayê çandiniyê (ziraetê) li nik kevneronanan.*

(5) *Ardenne Pastete: Paté Ardenne, babetekî xwarinê.*

(7) *Bajarê Aacchen (Axin tê xwendin / Çemê Rhein (Rayn tê xwendin).*

(8) *Wergerandina peyv bi peyv divabû wisa bûye: "...da ku wê ji vê gemarê biparêze û şerefa (yan namûsa) wê ya wendabûyî li wê vegeirîne.*

(9) *Cowboy (Kawboy tê xwendin): Gavanên emirikî. (Mebest siyasî ye).*

(10) *Salmonê bîsofi: Goştê babetekî masiyan ku dixin nav dû da ku bêhna dû jê were.*

(11) *Petite Four: Babetên ji xwarina sar ku li ser piskewîtên ne şêrîn yan nên li mêvanan belav dikin.*

WEŞANÊN NÛDEMÊ

- ◆ BINGEHÊN GRAMERA KURDMANCI Celadet Alî Bedir-Xan / Gramer
- ◆ DÊ Û DÊMARÎ Egîdê Xudo / Roman
- ◆ KESKESOR Nûredîn Zaza / Çirok
- ◆ DI FOLKLORA KURDÎ DE SERDESTIYEKE JINAN Rohat / Lêkolîn
- ◆ HÊZ Û BEDEWIYA PÊNÛSÊ Mehmed Uzun / Ceribandin
- ◆ MÎRZA MEHEMED Medenî Ferho / Roman
- ◆ MILKÊ EVÎNÊ Rojen Barnas / Şiir
- ◆ ZAROKA ŞEVÊ Jack London Werger: Mustafa Aydogan / Çirok
- ◆ BIYANÎ Albert Camus Werger: Fawaz Husên / Roman
- ◆ MÎRZAYÊ BIÇÛKA. de Saint-Eksupéry Werger: Fawaz Husên / Çirok
- ◆ GOTIN Yaşar Kaya / Ceribandin
- ◆ ANTOLOJIYA ÇÎROKA NÛ YA KURMANCÊN BAŞÛR Xelîl Duhokî
- ◆ ŞEVÊN SPÎ Dostoyevskî Werger: Firat Cewerî / Roman
- ◆ MIŞK Û MIROV John Steinbeck Werger: Firat Cewerî / Roman
- ◆ BEXÇEYÊ VÎŞNE Çexov Werger: Firat Cewerî / Piyes
- ◆ LI BENDA GODOT Samuel Becket Werger: Firat Cewerî / Piyes

- ◆ GOTINÊN NAVDARAN Amadekar: **Firat Cewerî / Aforîsma**
- ◆ GIRTÎ **Firat Cewerî / Çîrok**
- ◆ KEVOKA SPÎ **Firat Cewerî / Çîrok**
- ◆ KULTUR, HUNER Û EDEBIYAT **Firat Cewerî / Ceribandin, hevpeyvîn**
- ◆ XEZAL **Sîma Semend / Çîrok**
- ◆ EVÎNA REBEN **Derwêş M. Ferho / Şiir**
- ◆ BANGA HAWARÊ **Medenî Ferho / Şiir**
- ◆ KULTUR Û RAMAN **Şerefxan Cizîrî / Ceribandin**
- ◆ KURÊ ZINARÊ SERBILIND **Sidqî Hîrorî / Rontan**
- ◆ ŞÎÎRÊN BIJARTE **Mayakovskî Werger: Süleyman Demir / Şiir**
- ◆ PÊLÊN BÊRÎKIRINÊ **Mustafa Aydoğan**
- ◆ ŞEREFÂ WENDABÛYÎ YA KATHARINA BLUM
Heinrich Böll Werger: Şahîne Bekirê Soreklî / Roman
- ◆ HINGÊ **Rojen Barnas / Çîrok**

Heinrich Böll di sala 1917'an de li Kölnê hatiye dinyayê. Ew piştî şerê cîhanê yê duwemîn, bi berhemên xwe *Trên di demê de gihîşt*, *Lê tu li ku bû yî û Adem* mîna nivîskar navê xwe dide bihîstin. Ew berhemên xwe bi belengazî û kambaxiya piştî şer dihûne; ji bo mirovatiyê li çirûskeke hêvî û aştiyê digere.

Böllê ku demekê serokatiya giştî ya PENê ji kiriye, di sala 1972'an de layiqî xelata Nobelê ya edebiyatê hatiye dîtin. Gava ew di sala 1987'an de wefat dike, ew mîna aktîvîstekî aştxwaz gelek berhemên hêja li dû xwe dihêle. *Şerefa wendabûyî ya Katharina Blum*, ku wergeriyaye gelek zimanên cîhanê, ji aliyê ziman, form û naverokê ve yek ji berhemên Böll ya herî serketî tête dîtin.

Weşanxaneya me vê berhema hêja bi wergera Şahîne Bekirê Soreklî bi serbilindî pêşkêşî xwendevanên kurd dike.